

**T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**9-11 YAŞ GRUBU ÇOCUKLARI İÇİN
ÖMER SEYFETTİN'İN ÖYKÜLERİYLE İLGİLİ
BİR DEĞERLENDİRME**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Gökçen TÜRCAN YÜKSEL**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. İbrahim KIBRIS**

Bolu- 2008

SOSYAL BİLİMLE ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Gökçen Türcan Yüksel'e ait 9-11 Yaş Grubu Çocukları İçin Ömer Seyfettin'in Öyküleriyle İlgili Bir Değerlendirme adlı çalışma Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı): Yrd. Doç.Dr. İbrahim KIBRIS

Üye :Yrd. Doç. Dr. Muhammet Sani ADIGÜZEL

Üye :Yrd. Doç. Dr. Şaduman KAPUSUZOĞLU

Prof. Dr. Uğur ESER

Soysal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ABSTRACT**Gökçen TÜRCAN YÜKSEL****Master Of Thesis****Turkish Language Teaching Programme****Advisor: Asistant Professor Ibrahim KIBRIS****May-2008 viii + 162 Pages**

The Turkish “Children’s Literature” is formed, asin the sense of today, in the second half of the 19th century. For children, books were written before, however they were at the level of deductive and guidance. The first dine of the children’s literature is that to develop the children’s love of reading and supply the habit of reading. To supply this, the books which will bw presented for them must be prepared more fastidiously. Publishers, teachers and families are responsible as much as authors in this subject.

In this study, the negatives and the results, in the relativity of children in the children’s literature and the educational values that books should carry which are taken from fourteen stories from Ömer Seyfettin’s ten story books are tried to be defined and evaluated.

These stories are studied and evaluated according to these topics which carry negative features for children; violence, sexuality, race, the attitues that support the superiority of religion, slang words and idioms, pictures, the behaviours that can form bad examples and detailed description.

ÖZET**Gökçen TÜRCAN YÜKSEL****Yüksek Lisans Tezi****Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı****Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. İbrahim KIBRIS****Mayıs 2008, viii, 162 sayfa**

Türk “Çocuk Edebiyatı” 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra bugünkü anlamda oluşmaya başlamıştır. Daha önce de çocuklar için kitaplar yazılmıştır; fakat öğreticilik ve yol göstericilik seviyesinde kalmışlardır. Çocuk edebiyatının öncelikli amacı çocuklarda okuma sevgisini geliştirmek ve okuma alışkanlığının yerleşmesini sağlamaktır. Bunu sağlayabilmek için de onlara sunulacak kitapların, yetişkinlere göre daha titiz bir uğraşla hazırlanması gerekmektedir. Bu konuda yazarlara olduğu kadar yayınevlerine, öğretmenlere ve ailelere de büyük sorumluluklar düşmektedir.

Bu çalışmada, Ömer Seyfettin’in on öykü kitabının içinden, on dört öykü ele alınarak çocuk edebiyatı içinde çocuğa görelilik ve kitapların taşınması gereken eğitsel değerler bakımından öykülerdeki olumsuzluklar belirlenmeye çalışılmış ve ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca, yayınevleri tarafından, biçimce çocuklar için hazırlanmış ve basılmış Ömer Seyfettin öykülerine de dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Bu öyküler; şiddet, cinsellik, ırk ve din üstünlüğünü destekleyen tutumlar, argo sözcük ve deyimler, kötü örnek oluşturabilecek davranışlar, öykü kişileriyle ilgili ayrıntılı betimlemeler ve resimler gibi, çocuklar açısından olumsuzluklar taşıyan özellikleri yönünden incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Değerli eşim ve dostlarıma,

TEŞEKKÜR

Böyle bir çalışmayı oluşturma sürecinde benden desteğini esirgemeyen ve beni yönlendiren danışmanım ve saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. İbrahim Kıbrıs'a; bıkıp usanmadan beni dinleyen ve kaynak araştırmamda bana yardım eden arkadaşlarım Tarık ve Fatma Aksoy'a; beni akademik çalışma yapmam için teşvik eden ve her zaman bana güvendiklerini belirten aileme; sevgisi, ilgisi ve yardımlarıyla hep yanımda olan eşim Mehmet Serhad Yüksel'e teşekkürlerimi sunarım.

Gökçen TÜRCAN YÜKSEL

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
Problem	1
Amaç	2
Önem	2
Sınırlılıklar	2
Yöntem	2
Araştırmanın Varsayımları	3
Tanımlar	3

BÖLÜM II

ÇOCUK KİTAPLARINDA BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER	5
A. Dış Yapı İle İlgili Özellikler	6
1. Dış Kapak ve Hacim	6
2. Resim	7
3. Sayfa Yapısı	7
4. Harflerin Boyutu	8
5. Kâğıt Kalitesi	8
B. İç Yapı İle İlgili Özellikler	8
1. Konu	8
2. Tema ve Ana Fikir	10
3. Dil ve Anlatım	11
4. Plan	12
5. Yazım ve Noktalama	13
6. Kahramanlar	13

Çocuk Kitaplarının Taşınması Gereken Eğitsel Değerler	15
Gelişim Aşamalarına Göre Çocukların Özellikleri	18
BÖLÜM III	
ÇOCUĞA GÖRE OLMAYAN ÖYKÜLERİYLE ÖMER SEYFETTİN	24
A. Ömer Seyfettin'in Hayatı, Sanatı ve Eserleri	24
B. Çocuğa Göre Olmayan Yönleriyle Ömer Seyfettin Öyküleri.....	31
1. Şiddet	31
2. Cinsellik	73
3. Irkçılığa Yönelik Tutumlar	93
4. Argo Sözcük ve Deyim Kullanımı	102
5. Kötü Örnek Oluşturabilecek Davranışlar	115
6. Öykü Kişileriyle İlgili Betimlemeler	137
7. Resimler	156
BÖLÜM IV	
SONUÇ	166
Özet	166
Yargı	167
Öneriler	170
KAYNAKLAR	171

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. PROBLEM

1884–1920 yılları arasında yaşamış olan Ömer Seyfettin, asker bir babanın asker oğludur. Lise yıllarında ilk şiirini yazar. Harp Okulu’ndan mezun olunca seferi görevlere gönderilmesi ve sınır boylarındaki insanların yaşayışını görmesi, Bulgar ve Sırp komitacıların milli bir gayeye hizmet ettiklerini anlamasıyla düşünce dünyası gelişir. Milliyetçilik, vatan sevgisi, istiklâl gibi kavramlar önce onun kalbinde ve beyninde gelişir, sonra da öykülerinin merkezinde de yerini alır.

Ömer Seyfettin toplumcu bir yazardır. Bu nedenle de eserlerini belli bir amaca hizmet etmek amacıyla yazmıştır. Ulusal bilinci güçlendirmek, güven duygusunu arttırmak, bilgisizliğin ve batıl inançların boşluğunu anlatmak, kendi kültüründen uzaklaşmadan Batı’yı yorumlamak ve Batılılaşmanın yol açtığı gülünç durumları anlatmak Ömer Seyfettin’in eserlerinin ana çizgilerini ve temalarını oluşturur.

Ömer Seyfettin eserlerine bakıldığında, çoğunun çocuklar için kaleme alınmadığı görülür. Ancak Milli Eğitim Bakanlığı, çocukların okuması gereken 100 Temel Eser içine onun seçme öykülerini almıştır. İlköğretim çağındaki her öğrencinin elinde Beyaz Lale, Teke Tek, Topuz, Bomba, Diyet veya Yüksek Ökçeler gibi kitaplardan birini görmemiz mümkündür. Bu, yazarın ve kitaplarının çok sevilmesinden mi yoksa okunma zorunluluğundan mı kaynaklanmaktadır? Ömer Seyfettin’in öykülerinden, özellikle çocuklara uygun olmayanların, çocuk okurların ilgisini çekecek biçimde basılması ve onların tüketimine sunulması doğru mudur? İşte araştırmanın problemi bunlar olup, öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin bu yönde nasıl dikkatlerinin çekileceğidir.

2. AMAÇ

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında bulunması gereken eğitsel değerlerden yola çıkılarak Ömer Seyfettin'in öykülerinin, çocuklara göre olmayan yönlerine dikkat çekmek ve böylece onun, büyüklere yönelik olarak yazdığı öykülerinin 9-11 yaş yerine daha ileri yaşlardaki çocuklara ve gençlere salık verilmesiyle ilgili olarak ilgililerin dikkatini çekmektir.

3. ÖNEM

Ömer Seyfettin'in bu araştırmaya kadar, pek çok edebiyatçı ve akademisyen tarafından hem hayatı hem sanatı hem de eserleri incelenmiştir. Ancak yayınevleri tarafından sıkça basılan Ömer Seyfettin öykülerinin, çocuğa göre olumsuzluk taşıyan yönleri üzerinde durulmadığı gibi, bu öyküler çocuk formatında, hiçbir seçime ve düzenlemeye gidilmeden sık sık yeni baskıları yapılarak çocukların tüketimine sunulmuştur. Ancak Ömer Seyfettin'in yazmış olduğu her öykünün 9-11 yaş çocukları için uygun öyküler değildir. Bu da eğitsellik açısından sakıncalara yol açabilir. Özellikle 9-11 yaş çocuklarını bu olumsuzluklardan korumak için ilgililere bulunulacak öneriler önemlidir.

4. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma, Bilgi Yayınevi'nin "Ömer Seyfettin Dizisi" olarak yayımladığı on öykü kitabı ile sınırlıdır. Ayrıca, biçim özellikleri bakımından 9-11 yaş çocuklarına seslenecek biçim özellikleriyle basılmış olan farklı yayınevlerinin ilgili kitaplarından da kesitler sunulacaktır.

5. YÖNTEM

Bu araştırma kaynak taramaya dayalı olarak yürütülmüş bir literatür çalışmasıdır. Bu nedenle, önce çocuk kitaplarının taşıması gereken özellikler ve çocuk kitaplarında bulunması gereken eğitsel değerler araştırıldı. Ömer Seyfettin'in hayatı, sanatı ve eserlerine dair geniş bir kaynak taraması yapıldı. Daha sonra Ömer

Seyfettin'in, yayınevlerince hangi kitaplarının basıldığı araştırıldı ve incelemeye alınacak kitaplar için en uygun Bilgi Yayınevi'nin hazırlamış olduğu Ömer Seyfettin Dizisi olduğuna karar verildi. Bununla birlikte Ömer Seyfettin'in, çocuklar için basılmış diğer yayınevlerine ait kitapları da temin edildi. Ömer Seyfettin'in belirlenen öykü kitapları okundu. Çocuk kitaplarının taşınması gereken ölçütler göz önüne alınarak bir kez daha okundu ve incelendi. Başta Milli Kütüphane olmak üzere, diğer kütüphanelerden de geniş ölçüde faydalanıldı. Araştırmayı destekleyici kaynaklar ayrıca seçildi ve yayınevlerinden temin edildi. Daha sonra da elde edilen veriler raporlaştırılmış oldu.

6. ARAŞTIRMA VARSAYIMLARI

1. Ömer Seyfettin, Türk öykücülüğünün en önde gelen yazarlarından biridir.
2. Ömer Seyfettin bütün öykülerini çocuklar için yazmamıştır, ancak çocuklar tarafından çok okunan bir yazar olma özelliği gösterir.
3. Bu nedenle, Ömer Seyfettin'in pek çok öyküsü 9-11 yaş çocukları için uygun değildir.
4. Türkiye'de yayınevleri bu konuda bilinçsiz davranmakta ve Ömer Seyfettin'in adından yararlanarak, olaya ticari kaygılarla yaklaşmaktadırlar.

7. TANIMLAR

Argo: “1. Kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil veya söz dağarcığı. 2. Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken, çoklukla eğitimsiz kişilerin kullandığı söz veya deyim. 3. mec. Serserilerin, külhanbeylerinin kullandığı söz veya deyim.” (TDK, 2005: 117).

Çocuk: “Bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan.” (TDK, 1998:495). “İki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu veya henüz erinlik dönemine erişmemiş kız veya erkek yahut bebeklik çağı ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan insan.” (Oğuzkan, 1997: 11).

Çocuk edebiyatı: “Henüz yetişkin olmayan ve eğitilmesi gereken toplumun en genç üyelerinin düşünce dünyasına seslenebilecek sözlü ve yazılı ürünlerin tümüne çocuk edebiyatı denir.” (Ciravoğlu, 1999: 9). “Çocuk edebiyatı (yazını), erken çocukluk

döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır.” (Sever, 2003: 9).

Kahraman: Çocuk yazını yapıtları içinde yer alan kişilerden her biri.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK KİTAPLARINDA BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Yazınsal nitelikli çocuk kitabı, çocukluk çağında bulunan kişilerin ihtiyacını karşılayan ve onların hayal, duygu ve düşünce dünyalarını besleyen kitaplardır. Çocukların; bağımsız düşünmesini, demokratik yaşamasını, sağlam kişilikli olmasını, ulusal ve evrensel değerlerle donanmış olmalarını, farklı olay ve kişilerle yoluyla yaşam deneyimlerinin zenginleştirilmesini amaçlarlar.

Çocuklara sunulacak kitaplar; onların ilgileri, yaşları, eğitim seviyeleri ve ihtiyaçları göz önüne alınarak hazırlanmalıdır. Bu, çocukların kitaba yaklaşmaları ve okuma alışkanlığı kazanmaları için en önemli şarttır.

Çocuklar dünyaya, yaşama yetişkinlerden farklı değerler ve anlamlar yükledikleri için, öncelikle, yazınsal nitelikli çocuk kitapları çocuk gerçekliğini önemseyen, ele aldığı konularla da onların beklentilerine cevap veren bir görüşle oluşturulmalı, çizgi ve sözcükler çocukların yaşamını bütünlemelidir.

Yazınsal nitelikli çocuk kitapları çocukların düşünce dünyalarını geliştirmelidir, onlara örnekler yaşanmış ya da yaşanması mümkün örnekler sunmayı başarmalıdır. Sever, (2003: 47), yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuklar için önemini şöyle açıklar:

“Yazınsal nitelikli çocuk kitapları yaşam çizgisinde karşılaşılabilecek sorunlara oluşturulacak yanıtları, verilecek tepkileri sanatçı bakış açısıyla örneklendiren bir kaynaktır. Bu kaynak çocuklara, insanların farklı özelliklerde olabileceğini sezinletir; değişik kültürlerdeki yaşamı ve insan ilişkilerini tanıtır. Çocukların yaşam çevrelerini genişletir, o çevrelerden sayısız duygu ve düşünce örnekleriyle buluşmasını sağlar.”

Yazınsal nitelikli çocuk kitapları öğreticilik kaygısıyla hazırlanmamalıdır. Çünkü yazınsal nitelikli bir çocuk kitabının amacı bilgi aktarmak değil, çocukların düşünce ufuklarını geliştirip onlara duyarlılık kazandırmak olmalıdır. Kitapların amacı; düşünme eyleminde bulunmadan, çevresini anlayıp yorumlamadan yaşamaya çalışan insanlar yerine, düşünen, yorumlayan ve eleştiren duyarlı insanların yetişmesine katkıda

bulunmak, duyarlı insanlar yetiştirmektir. Elbette zaman zaman yazınsal nitelikli çocuk kitapları da öğretmek amacı güdebilir ama bunun sınırı iyi çizilmelidir. Kıbrıs (2006: 27) bu konuyla ilgili olarak şöyle der: “Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında “Sanat sanat içindir” gibi bir lüksümüz yoktur. Ancak öğreticiliğin sınırı da iyi çizilmelidir.”

Çocuk henüz okumanın yararına inanıp tadına varamadıkları için onlara verilecek kitaplar tıpkı bir oyuncak gibi ilgilerini çekmelidir. (Kıbrıs, 2006: 25). Bu nedenle kitaplar hazırlanırken biçiminden içeriğine, konusundan temasına, dilinden anlatımına, sayfa yapısından resmine kadar titizlik gösterilmesi gerekmektedir.

Bu bölümde yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikler iki ana madde altında toplandı:

- a. Dış yapıyla ilgili özellikler
- b. İç yapıyla ilgili özellikler

A. DIŞ YAPIYLA İLGİLİ ÖZELLİKLER

1. DIŞ KAPAK ve HACİM

Yazınsal nitelikli çocuk kitapları hangi yaş çocukları için hazırlanırsa hazırlansın dış görünüşü ilgi çekici olmalıdır. Çünkü bir kitap öncelikle dış görünüşüyle çocukların dikkatini çeker. Bu nedenle, çocuk kitaplarının konuyla uyumlu bir adı ve ilgi çekici bir kapağı olmalıdır. Kitabın boyutları da önemlidir, çünkü çocuklar değişik boyutlardaki kitapları okumaktan keyif alırlar. Ayrıca çocuk kitapları hacim yönünden de çocukların taşımaya uygun olmalıdır.

“Çocuklar kitap edinirken, ona bir oyuncakmışçasına sahip olmak isterler. Bu nedenle kitapların kapakları ve ciltleri dayanıklı – sağlam- olmalıdır. Tek sayfa ciltleme yöntemi ile değil, formlama yöntemi ile ciltlenmelidirler. Telle değil, iplikle dikilmeli ve bu dikiş de tutkalla desteklenmelidir. Çabuk dağılan, dikişsiz ve tek yaprak ciltler çocukların kitap edinme ve kitap oluşturma alışkanlıkları kazanmasını olumsuz yönde etkileyecektir.” (Kıbrıs, 2006: 26).

2. RESİMLER

Çocukların soyut kavramları algılamalarını kolaylaştırdığı, kitap okuma ve dinleme sürecinde birden çok duyu ile katılımlarını sağladığı, okumaya daha çok özendirdiği, doğaya ve yaşadıkları çevreye daha duyarlı bakmalarına yardımcı olduğu ve kavramsal gelişimlerini desteklediği için kitaplardaki resimler çok önemlidir.

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında sözcüklerin yanında en etkili uyaran resimlerdir. Çocukların dikkatini çekmesi, onları düşündürürken eğlendirmesi ve kitaba kendilerini daha yakın hissetmeleri için resimlerin sade, açık, sevimli ve konuya uygun olması gerekir. Bunun yanında tıpkı konu seçiminde olduğu gibi resim seçiminde de yaş ve sınıf seviyesi göz önünde bulundurulmalıdır.

Resimler çocukların görme, bakma, imgeleri kavrama yetilerini geliştirir ve soyut kavramları anlamalarını sağlar. Bu nedenle resimlerde estetiğe önem verilmelidir. Kitabı resimleyen sanatçı, çocukların göz zevkini geliştireceğini ve görsel uyaran olarak onlara sesleneceğini unutmamalıdır.

“Resim, sanatçının dünyasında yarattığı içeriği görünür kılan bir öğedir. Yalnızca, kendi diliyle bir anlam dünyası yarattığı gibi, bir yazarın kurguladığı yaşam durumunu da görsel biçime dökülebilir. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında resim, kendi başına görsel bir öğe olarak önemli bir işlevi yerine getirdiği gibi, metinle birlikte düşünüldüğünde de anlamı tamamlayan, açıklayan, genişleten, bazen de metne yeni anlamlar katan estetik bir uyaran olur.”
(Sever, 2003: 159).

3. SAYFA YAPISI

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında satır aralıkları ve sayfa kenarındaki boşluklar çocuğun seviyesi ve yaşıyla orantılı olmalıdır. İlköğretim birinci devre öğrencileri için paragrafların kısa tutulması gerekir. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında çift sütun olarak düzenlenmiş sayfalar yerine, tek sütun olarak düzenlenmiş sayfalar okuma rahatlığı sağlar. Sayfa yapısını resimler, harflerin boyutu, satır aralıkları da çocuğun kitaba olan ilgisini etkiler.

4. HARFLERİN BOYUTU

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında kullanılan harflerin boyutu hedef kitlenin yaşına uygun olmalıdır ki hedef kitle yazının küçüklüğünden korkup kitaptan vazgeçmesin. İlköğretim 1. , 2. ve 3. sınıf öğrencileri için hazırlanan eserlerdeki harf büyüklüğünün 18- 24 punto arasında olması gerekir. İlköğretim 4. ve 5. sınıftan itibaren harf boyutu 12 punto olabilir. Kıbrıs (2006; 26)’a göre yazınsal nitelikli çocuk kitaplarındaki harflerin boyutları şöyle olmalıdır:

“Harflerin boyutları da; kitabın seslendiği yaş ve sınıf düzeyine uygun olmalıdır. Basılı araç ve gereçlerdeki harflerin büyüklükleri, yaklaşık 0,4 milimetre olan (0,367 mm) ve punto diye anılan bir ölçüyle belirtilir. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın ders kitapları vb. yayınlar için belirlediği ölçüye göre; ilkokulun birinci sınıfında harfler 20- 24 puntodan, ikinci ve üçüncü sınıflardaysa 18- 20 puntodan daha küçük olmamalıdır. Ancak dördüncü- beşinci sınıflarda 12 puntoluk yazılara yer verilebilir. İleriki sınıflarda da olsa, harf boyutları 10 puntodan aşağı olmamalıdır.”

5. KÂĞIT KALİTESİ

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında kullanılan kâğıdın çok kalın ve parlak olmaması gerekir. Ayrıca sayfaların kolay açılacak biçimde ciltlenmiş olması, kâğıtların ışığı yansıtacak türden olmaması gerekir. Yansıyan ışık, çocukların okumalarını zorlaştıracak için, kitaplarda kullanılan kâğıdın ikinci hamur ya da ışığı yansıtmayan birinci hamur kağıttan olması uygundur.

B. İÇYAPIYLA İLGİLİ ÖZELLİKLER

1. KONU

Üzerinde söz söylenen, yazı yazılan, eser meydana getirilen düşünce, olay veya duruma “konu” denir. Konu, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında çok önemlidir. Çünkü çocukların kitaba yaklaşmaları veya uzaklaşmaları bu ve benzer özelliklerin olumluluğuyla ilgilidir. Çocuklar kitaplardaki düşünce, olay, duygu ve durumlara yabancı olurlarsa ilgileri de ona göre azalacak ve kitaptan uzaklaşacaklardır.

Yazınsal nitelikli çocuk kitapları çocuk için sayfalarından oluşmuş bir dünyadır. Basitliğe ve çocuksuluğa kaçmadan işlediği konularla çocukların ilgisini çekebilen kitaplar, okuma isteğinin alışkanlığa dönüşmesine yardımcı olur.

Konular, çocukların hayatlarıyla paralellik göstermelidir ve gerçeği yansıtmalıdır. Daha önce de belirtildiği üzere, gerçek hayatla bağlantısı kopmuş ve sürekli hayal âlemini işlemiş eserler çocuğun düşünce gelişimine bir katkı sağlamaz.

Yazarlar, çocukların ilgilerini, beğenilerini, okuma eğilimlerini iyi bilmelidirler. Onların güvenlerini arttırarak geleceğe ümitle bakmalarını sağlayıp milli değerlere ve demokratik anlayışa sahip olmalarına yardımcı olacak konulara yer vermelidirler. Kıbrıs (2006: 27), konu seçimiyle ilgili şunu belirtir:

“Konular seçilirken; öğrencilerin hem ulusal düzeyde, hem de evrensel düzeyde bir kişilik kazanmaları gerektiği gerçeği unutulmamalıdır. Yazarlar, konularını seçerken, seslendikleri yaş kitlesinin okuma eğilimlerini, ilgilerini ve cinsiyetlerini göz önüne alarak konu belirlemelidirler.”

Konular, genellikle eğlendirirken düşündürücü, düşündürürken dinlendirici nitelikte olmalıdır. Elbette mizah unsuru unutulmamalıdır. Bunu yanında yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında konular ne olursa olsun harekete de yer verilmelidir. Çocuklar bir düşünce veya görüşün açıklanmaya çalışıldığı, tekrar tekrar anlatıldığı eserlerden çok hareketli olayların yer aldığı eserleri okumaktan zevk alırlar.

Doğrudan doğruya öğüt, ders, bilgi verme, görgü aşılama kaygısı, ders kitapları gibi öğretici kitapların görevi olmalıdır. Yazınsal nitelikli kitaplardaysa, canlıları sevmeye, yaşama bağlı kalmaya, adaletli ve hoşgörülü olmaya, ileriye, yeniliğe, mizaha açık olmaya özel bir ağırlık verilmelidir.

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında şiddet, aile içi geçimsizlik, acı, yoksulluk, cehalet, batıl inançlar, ölüm, felaket, savaş, hastalık gibi hayatın içinden konular da olmalıdır. Ancak bu konuların nasıl aktarılacağı çok önemlidir. Çocuk hayatın gerçekleriyle karşılaşsın diye karamsarlığa sürüklenmemelidir.

Oğuzkan (1997: 308) yazınsal nitelikli çocuk kitaplarındaki konular seçilirken göz önünde tutulması gereken özellikleri belirtirken şöyle der:

“Çocuk yayınlarında konu seçimi çok önemlidir. Bu seçimde, çocukların evrensel nitelik taşıyan ruhsal özellikleri yanında, onların dünyasına ayrı bir renk ve kişilik kazandıran ulusal kültür değerlerinin, içinde yaşadıkları toplumun benimsendiği ahlak kurallarının, gelenek ve göreneklerin de göz önünde tutulması gerekir.”

Çocuklara, ne yapması ya da yapmaması gerektiğinden çok, neler yapması ya da yapmaması gerektiği düşündürülmelidir. (Sever, 2003: 14). “Kitap oku” , “Suyu boşa akıtma” , “Odanı topla” , “Televizyonun sesini kıs” , “Yemek yerken ağzını şaplatma” , “Arkadaşlarını iyi seç” gibi emir cümleleri yerine neden-sonuç ilişkisini çocukların kendilerinin anlaması sağlanmalıdır. “Kitap okumak bana ne kazandırır?”, “Suyu boşa akıtmak ne zararlar doğurur?” veya “Arkadaş seçimi niçin çok önemlidir?” gibi konu ile ilgili sorulara, çocuklar cevap aramalıdır. Bu, çocukların üretme yeteneklerini de geliştirici bir yol olacaktır.

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında her zaman mutlu olaylar anlatılmamalı, hayatın bir gerçeği olan üzücü olaylara da belirli ölçüde yer verilmelidir. Ancak bunun kitaplarda ne kadar yer alması gerektiği düşünülmeli ve acıklı olaylar çocuğun ruhsal dünyasına zarar vermeyecek şekilde düzenlenmelidir.

“Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında birçok üzücü, acıklı olayın birbirini izlemesi, çocuğun duygularının sürekli yapay bir etki altında kalmasına neden olur. Bu durum, zamanla çocuğun duygu denetimini yitirmesine, duygularının güdümüne girmesine yol açabilir.” (Sever, 2003: 47).

2. TEMA VE ANA FİKİR

Eserde ana fikir ve tema çok önemlidir, çünkü bunlar eserin var oluş sebepleridir. Araştırmamızda, “tema” veya “ ana fikir” terimleriyle, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında çocuklara kazandırılması gereken davranışlar kastedilmektedir. (Kıbrıs, 2006; 27). Yetişkinlere özgü kitaplardaki gibi, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında da temanın ve ana fikrin hiç bir yanlış anlamaya yol açmayacak biçimde açık olması gerekir. Teması ve ana fikri belirsiz, değişik yorumlara yol açacak eserler, çocukları kararsızlığa ve yanlış anlamaya sürükler. Bu nedenle bir yazarın, çocuklara ne gibi düşünce ve duyguları kazandırmak ya da onlarda ne gibi davranışları geliştirmek istediğini bilmesi gerekir.

Konu ile temanın sıkı bir ilişkisi vardır. Konuyla tema birbirlerinden bağımsız olamaz. Konu ile tema arasındaki bağ kuvvetli olmalıdır ki çocuklar kitaplardan olabildiğince fazla yararlansınlar. Seçilen temalar çocuklara hem ulusal, hem de evrensel düzeyde bir kişilik kazandıracak özelliklere sahip olması gerekir.

Kıbrıs (2006; 26), yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında işlenmesi gereken temaları şöyle belirtir:

“Çocuklar için yazılan kitaplarda; aile, yurt, ulus, doğa ve yaşama sevgisi, özverinin ve dayanışmanın önemi, kişiler arası davranışlarda hoşgörü ve sempati, doğruluğun, dürüstlüğün, yiğitliğin değeri, çalışkanlık ve görev duygusu gibi temalara yer verilebilir. Ayrıca iyi bir Türk yurttaşı olmak, Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı olarak yaşamak, demokratik toplum yaşayışıyla ilgili davranışları benimsetmek gibi temaların da işlenmesi gerekir.”

3. DİL ve ANLATIM

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarını diğer kitaplardan ayıran en önemli özelliklerden biri de konu gibi dil ve anlatım çocukların düzeyine uygun olmasıdır. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında yazarlar konularını işlerken, sözcük, deyim ve atasözlerini seçerken hedef kitlenin okuma yeteneklerini, kavrayış güçlerini ve sözcük haznelerini daima göz önünde bulundurmalarıdır.

Kitaplardaki giriş cümleleri çocukların ilgisini çekebilecek tarzda olmalıdır ki çocuklar daha kitabın başında sıkılıp vazgeçmesinler. Ortalama beş veya altı sözcükten oluşan, tek yargılı, içinde tek özne ve yüklem bulunduran cümleler kurulmalıdır. Akıcılığı sağlamak için değişik kiplerde cümleler kurulmalıdır, hatta zaman zaman soru cümlelerine de yer verilmelidir. Çocukların dünyasıyla ilgili ses, ad ve sıfatlar kullanılmalı; gereksiz sıfat kullanımından kaçınılmalıdır. Az kullanılan ve söylenmesi zor olan, yani çocuğun günlük hayatında asla karşılaşmayacağı sözcüklere yer verilmemelidir. Çünkü yaşama şansını yitirmiş, eski ve çocuklar tarafından anlaşılması zor olan sözcük ve deyimlerle okuma zevkini oluşturmak zordur. Bunun yanında çocuğun kelime haznesini geliştirmek amacıyla çağrışım yoluyla anlamlandırabileceği kadar bilinmeyen kelime bulunması ve bu kelimelerle ilgili kitabın sonunda bir sözlük olması yararlı olacaktır. Hedef kitlenin seviyesi ne olursa olsun, okuyucuların çocuk olduğu düşünülmeli ve daha çok somut anlamlı sözcükler yeğlenmelidir.

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarındaki atasözü ve deyimler çocuğun yaşına ve zihin gelişimine uygun olmalıdır. Yeri geldikçe kullanılan atasözü ve deyimler sayesinde hem çocuk Türk dilinin zenginlikleriyle karşılaşır ve hem de bilmediği atasözü ve deyimleri araştırarak yorum yapma yeteneğini geliştirir.

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında edilgen eylemler yerine etken eylemler kullanılmalıdır ki çocuk eylemi kimin gerçekleştirdiğini anlayabilsin ve anlam karışıklığına düşmesin. Aynen yazılması gereken yabancı sözcüklerin ve özel isimlerin orijinal şekli ile yazılmasına ve bunların Türkçe karşılıklarının parantez içinde verilmesine dikkat edilmelidir. Ayrıca yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında çok fazla mecaz, terim, argo sözcük ve deyim kullanılmamalıdır.

Anlatım açık, anlaşılır, sade olmalıdır. Süsten ve gösterişten uzak kalan bir anlatım konu, olay, duygu ve kahramanların daha etkili anlaşılmasını sağlar. Dikkat edilmesi gereken bir husus da birinci kişi ağzıyla yapılan anlatımın daha samimi olduğu ve çocuklar tarafından daha çok benimsendiğidir. Yeri geldiğinde üçüncü kişi ağzıyla yapılan anlatım da olmalıdır.

“Anlatımda farklı bakış açılarının yer alması, çocuğun okuma zevkini arttırdığı gibi, kendi bakış açısını oluşturmasını da sağlamaktadır. Anne- çocuk ilişkisini anlatan bir öyküde çocuğun gözünden olayların değerlendirilmesi ve algılanması ile annenin gözünden algılanması ve değerlendirilmesi farklı sonuçlar doğurabilir. Böyle durumlarda kimi zaman üçüncü tekil anlatımı zorunlu olmaktadır.” (Yalçın, Aytaş, 2005: 48).

Çocuk anadilinin en güzel örneklerini yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında bulabilmelidir. Türkçenin korunmasına ve zenginleştirilmesine özen göstermek yazınsal nitelikli çocuk kitabı yazarının en önemli sorumluluğu olmalıdır. Bu nedenle yazar, kitabını yazarken anadilini en doğru ve en güzel biçimde kullanmayı amaçlamalıdır. Yazılan eserin inandırıcılığı büyük ölçüde buna bağlıdır.

4. PLAN

Plan, bir eserin yapısını ve düzenini oluşturan araçtır. Yazar konu, tema ve kahramanları tespit ettikten sonra düşünce, duygu ve olayları belli bir sıraya göre anlatır. Paânda tutarlılığa dikkat edilmelidir. Tema ve konu arasındaki bütünlük sağlanmalı, olaylar sürekli çocuğun ilgisini canlı tutacak biçimde yerleştirilmelidir kitaba. Gereksiz ayrıntı ve tasvirler planın güzelliğini bozmamalıdır. Plan, okuyucu kitlesinin yaş, cinsiyet ve sınıf düzeyi göz önüne alınarak hazırlanmalıdır. Titizlikle hazırlanmış bir plan sayesinde tema ve ana fikrin daha kolay anlaşılacağı unutulmamalıdır.

Oğuzkan (1997: 309) planın nasıl olması gerektiğine ilişkin şunları söyler:

“Dikkatle hazırlanmış bir plan aracılığı ile eserin ana fikri kolayca anlaşılacağı gibi başlıca olaylar ve kahramanlar da ayrıntılar içinde kaybolmaz; gereksiz tasvir, çözümleme ve konuşmalara yer verilmez; başlangıç, düğüm ve sonuç gibi evreler birbirini doğal biçimde izler. Kısaca, iyi bir plan, olaylar, durumlar, düşünce ve duygular arasında uyumlu bir ilişkinin gerçekleşmesini sağlar, eserin okur üzerindeki etkisini artırır.”

5. YAZIM VE NOKTALAMA

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında dilbilgisi bakımından kusursuzluk gerekir. Noktalama işaretleri, yerli yerinde ve çelişkiye yer bırakmayacak biçimde özenli kullanılmalıdır. Bununla birlikte kitaplarda yazım hataları ne kadar çoksa anlatımın inandırıcılığı da o ölçüde azalır. Bu nedenle yazınsal nitelikli çocuk kitabı yazarları çok dikkatli olmalıdırlar, tereddüde düştükleri noktada imlâ kılavuzuna bakmalıdırlar.

Kıbrıs (2006; 27), kitapların yazım ve noktalama yönünden taşıması gereken özellikleri şöyle açıklar:

“Kitap; yazım, noktalama yönünden kusursuz olmalı, bu konuda okullarda yararlanılması önerilen yazım kılavuzuyla uyum içinde olmalıdır. Çocuğun okuduğu yapıt, aynı zamanda anadilinin yazım ve noktalamayla ilgili kurallarını sezdirmede iyi bir örnek olmalıdır.”

6. KAHRAMANLAR

Çocuk hangi yaş grubunda olursa olsun, okuduğu ve dinlediği kitapların kahramanları ile özdeşim kurar, bu da en etkili öğrenme yoludur. Yazar bunu bilerek kahramanlarını seçmeli ve çocukların bu yönünü sürekli göz önüne almalıdır. Sever (2003: 48), kahraman seçiminin önemini şöyle dile getirir:

“Çocukların önemsedikleri kişilerin duygu, düşünce ve davranışlarını benimseyip kendine özgü davranışlara dönüştürdüğü bir dönemde kitaplar, yarattığı kahramanlarla, öykünebilecek yeni modeller yaratır. Bu modellerin, çocuk gerçekliğine uygun ve onların girişimciliğini destekleyecek eylemleri, çocukları da benzer davranışları yinelemeye isteklendirir. Bu süreç, çocuklara kendilerini tanımaları, önemli olduklarına inanmaları, başkalarına saygı duymaları gibi kişilik gelişimi için önemli olan yaşantıları edinme olanağı yaratır.”

Çocuklar, kahramanlar aracılığı ile insanların başından geçebilecek olayları tanırırlar. Sorunlar karşısında nasıl tepki göstereceğine yönelik ipuçları alır, toplum yaşamını belirleyen kural ve değerleri anlama bilincini geliştirirler. Hatta insanlardaki erdemi de sezmeye başlarlar.

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında kahramanlar gerçek veya gerçeğe uygun ve çocuğun dünyasında olabilecek kişilerden seçilmeli ve sayıca fazla olmamalıdır. Çünkü çocuklar, karmaşık yapıları anlayabilecek düzeyde değildirler. Kahramanların fiziksel ve psikolojik özelliklerinin abartılmadan iyi geliştirilmesi, olaylara yön veren etkin kişiliği çocukların kendilerini onda görmesini sağlar. Kahramanın yaşama bağlılığı, kararlılığı, amaca ulaşma isteğinin kitaba yansması çocukların da kahraman gibi duymasına, düşünmesine ve davranmasına sebep olur.

Oğuzkan (1997; 308) “Çocuklar kendi yaşlarındaki kimselerin başlarından geçenleri dinlemekten ve okumaktan zevk aldıkları görülür. Bu nedenle kahramanları çocuk olan eserlerin, öteki nitelikleri de taşıdıkları takdirde, daha çok beğenileceği açıktır.” yargısıyla yazınsal nitelikli çocuk kitaplarındaki çocuk kahramanların önemini vurgular.

Yukarıda açıklananlardan hareketle, yazınsal nitelikli çocuk kitabı yazarı, çocuğun hem sosyal hem de zihinsel gelişimine katkıda bulunmak için, öncelikle yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının taşıması gereken ölçütleri bilmeli ve çocuk yayınlarından sürekli haberdar olmalıdır. Bunun yanında gelişim psikolojisinden de sonuna kadar yararlanmalıdır.

Ancak, iç ve dış yapı yönüyle olumlu olan kitapların amacına ulaşabileceği gerçeği yazarlarca iyi bilinmelidir. Yazınsal nitelikli çocuk kitabı, boş zamanları değerlendirmek için değil; çağdaş, sevgi dolu, kararlı, dürüst, insancıl bireyler yetiştirmeye hizmet etmek bilinciyle yazılmalıdır. Kıbrıs (2006; 28), bu konuda sakınca oluşturabilecek yayınları şöyle açıklar:

“Biçim ve içerik özellikleri ne olursa olsun; dinsel inançların tartışıldığı, anayasa ilkelerinin dışına çıkılarak kimi ideolojilerin aşılana çalışıldığı, toplumun değer yargılarının küçümsendiği, ulusal değerlerin yerildiği, çocukların duygularının kötüye kullanıldığı yayınlar sakıncalıdır.”

ÇOCUK KİTAPLARININ TAŞIMASI GEREKEN EĞİTSEL DEĞERLER

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının taşınması gereken eğitsel değerleri bilmek ve bu bilinçle ürün vermek, çocukların okuma sürecine katkıda bulunmak amacına daha kolay ulaşılmasını sağlayacaktır. Bu eğitsel değerler, şöyle sıralanabilir:

- Yazınsal nitelikli çocuk kitapları, okulda izlenen eğitim programlarını desteklemelidir.
- Çocukların dilsel becerilerinin (okuma, konuşma, yazma, dinleme) gelişmesine katkıda bulunmalıdır.
- Çocukların bilgi ve kültür evrenini genişletmelidir.
- Çocuklara, toplumun bir bireyi olduğu ve ondan soyutlanamayacağı bilincini vermelidir. Onları, kendine ve topluma yabancılaştırmaktan korumalıdır.
- Tüm zorluklarına rağmen, yaşadığı ülkeyi ve dünyayı sevmeyi öğretmelidir.
- Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında, içtenlik ve dilin doğallığı buluşmalıdır.
- Kitaplarda çocukların kişilik ve kimlik gelişimlerine yararlı örnekler bulunmalıdır. (Yalçın-Aytaş, 2005: 51).
- Kendine güvenmenin ve girişimci olmanın önemi vurgulanmalıdır.
- Hayali konulara aşırı yer verilmemelidir. Çocuklar, kitapları, gerçek hayattan kopmadan okumalıdır.
- Kitaplar, çocukları, batıl inançlara, kaderciliğe sürüklememelidir. (Yalçın-Aytaş, 2005: 52).
- Her türlü önyargıdan arındırılmış olmalıdır.
- Öğüt verici ve yol gösterici anlayış taşımamalıdır. Güldürürken düşündürmek, düşündürürken güldürmek amacıyla olmalıdır.
- Yazar, işlediği olaylarda çocuklara bir dost ve arkadaş gibi yaklaşmayı başarmalıdır.
- Anlatımda, mantık hataları olmamalıdır.

- Kitaplar, çocuklara anlayamayacağı ve uygulayamayacağı sorumluluklar yüklemekten kaçınmalıdır.
- Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında kahramanlar, çocukların özdeşim kuracağı düşünülerek, çok iyi seçilmelidir.
Kitaplarda, kahraman sayısı az olmalı, gerçek veya gerçeğe uygun kişilerden seçilmelidir. (Kıbrıs, 2006: 27).
- Kahramanlar abartılmadan betimlenmelidir.
- Kitaplar, çocuklara kavratılmak istenen "ana düşünce"yi bir ibret biçiminde vermeyip, bunu sezinlettirmelidir.
- Kitaplar çocukların sözcük haznesinin gelişimine katkı sağlamalıdır.
- Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında anadilinin kullanım olanakları ve kuralları sezdirilmelidir. Kitaplarda, dil zenginliğinin tanıdığı imkânlar doğrultusunda, anadilini kullanma alışkanlığını geliştirici bir anlatım tercih edilmelidir. Bol mecaz, argo sözcük ve deyimlerden kaçınılmalıdır. (Yalçın-Aytaş, 2005: 49).
- Resimler, sade, açık ve konuya uygun olmalıdır. (Oğuzkan, 1997: 305).
Karikatür biçiminde sevimsiz ve renksiz resimler kullanılmamalıdır.
- Kitaplar, çocukların hem estetik hem de düşünce dünyalarına seslenmeyi başarabilmelidir.
- Çocuklar ile hayat arasında güçlü bir bağ oluşturmalı ve çocukların kendini gerçekleştirmesine yardımcı olmalıdır. Çocuk kitaplarında çocukların dünyasıyla bağlantılı ses, imge, ad ve sıfatlar seçilmeli, Böylece okudukları yapıtla daha kolay bağlantı kurmaları sağlanmalıdır. (Kıbrıs, 2006: 27).
- Kitapların dayandığı gerçeklik subjektif olmamalıdır. Subjektif değerler, çocuğun tarafsızlığını engeller. Çocuklar, gerçekliklerin kitabı okuduktan sonra hayata geçirebileceğine inanmalıdırlar.
- Kitaplarda seçilen konular, çocukların yaşantılarıyla uyum içinde olmalıdır. (Kıbrıs, 2006: 27).
- Biçim ve içerik özellikleri özenli olmalıdır. Çocuklar, onların kendisi için ne kadar özenli hazırlandığını görmeli ve anlamalıdırlar.

- Kitaplarda yaşamın bir gerçeği olduğu düşüncesiyle; şiddet, acı, öfke, kine de yer verilebilir. Fakat bunların derecesi çocukların yaşına uygun olmalı ve kitaplar, çocukları bu konuda neler yapılabilecekleri hususunda duyarlı kılmalıdır. Bununla ilgili olarak iletişimin önemi kavratılmalı, sorunların çözümü için iletişimin önemli bir adım olacağı sezdirilmelidir.
- Cinsel roller, yaşam gerçeklerine uygun örneklendirilmelidir. “Erkek adam ağlamaz, erkek adam küfreder, kızların aklı her şeye ermez...” gibi geleneksel yaklaşımlardan uzak durularak, çocukların kişiliklerini geliştirmelerine yardımcı olunmalıdır.
- Çocukların karşı cinse veya kendi cinsine olumsuz düşünceler geliştirebileceği durumlardan kaçınılmalıdır.
- Kitaplarda otoriter ve yaptırımcı tavırlar onaylanmamalıdır.
- Sorunların kaba kuvvet ile değil, öncelikle, konuşarak çözülebileceği sezdirilmelidir.
- Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında dil ve resim yoluyla çocuklara yeni yaşamlar sunulmalıdır, ancak bu yaşamlardan çıkarsama yapma onlara bırakılmalıdır.
- Çocukların doğasına uygun bir yaklaşımla; yaparak, yaşayarak öğretme-öğrenme anlayışını yansıtmalı, eğlendirici, öğretici ve düşündürücü olmalıdır.
- Yazınsal nitelikli çocuk kitapları içinde, doğaya, insana ve hayvanlara sevgi duyan, kendisi ve çevresiyle barışık, demokratik kültürü benimsemiş, hoşgörülü, yardımsever, dürüst insan olmanın önemini barındırmalıdır.

GELİŞİM AŞAMALARINA GÖRE ÇOCUKLARIN ÖZELLİKLERİ

Bulunduğu yaşa göre çocukların özelliklerinin iyi bilinmesi, yazınsal nitelikli kitap oluşturmak ve hedef kitleyle kitap arasında sıkı bir bağ kurmak için önemlidir. Çocukların ilgi, ihtiyaç ve beklentileri doğrultusunda hazırlanmış kitaplar okuma alışkanlığının oluşmasında ve onların gerek kişilik gerekse sosyal gelişimlerinde büyük fayda sağlayacaktır.

Günümüzde yapılan araştırmalarla, çocukların hangi dönemde hangi davranışları sergileyebilecekleri, hangi dönemde somut ve soyut kavramları algılayıp hangi dönemde toplumsallaşmaya başlayabilecekleri ortaya konulmaya başlanmıştır. İşte bu araştırmalar sayesinde de hitap ettiği hedef kitlenin özelliklerine göre yazınsal nitelikli çocuk kitapları çeşitlenmiştir.

Bu araştırmada bulundukları yaşa göre çocuklar dört grupta değerlendirilmiştir:

1.Okul Öncesi Dönem (0-5 Yaş)

Bebeklik dönemi (0-2 yaş) ve ilk çocukluk dönemini içine alan okul öncesi dönemde çocuklar oyunlara duyarlıdırlar. Hayatı deneme- yanılma yoluyla öğrenmeye çalışırlar. Bebeklik döneminde ihtiyaçlarını ağlayarak karşılayan çocuklarda aktif algılama kulakla, sonraki dönemde gözle olur. Bu dönemde kas koordinasyonu hızlanır. Kendileri giyinip soyunmak, bağımsız iş yapmak ve keşfetmek isterler. Ev içinde sorumluluk alabilir ve ufak tefek işleri yapabilirler. Anne- babalarını model alırlar. Yavaş yavaş dil gelişmeye başlar. Genellikle üç dört kelimeden oluşan cümleler kurarlar. Konuşmaktan hoşlanırlar ve sesleri, kelimeleri sürekli tekrar ederler.

Çocuklar, bu dönemde varlıkları karşılaştırmaya ve biçimsel olarak ayırt etmeye başlarlar. Masallardaki gibi hayali olayların yer aldığı öyküleri dinlemekten hoşlanırlar. Dikkat süreleri kısadır ve konudan konuya geçebilirler. Merak duyguları çok fazladır, her şeyin nedenini merak ederler. Objeleri ve duyduğu sesleri ayırt etmekte güçlük çektikleri için hatırlama güçleri zayıftır. Yakın çevrelerindeki insanları model alırlar. Arkadaş edinme isteği içindedirler ve onların davranışlarını izlerler. Değişken bir duygu durumu sergilerler, çok sakinken birdenbire öfkelenebilirler. Herhangi bir sestən, görüntüden ve yalnız kalmaktan, karanlıktan korkabilirler. Bu nedenle bu yaş grubundaki çocuklara destek olunmalı, sevgi gösterilmelidir. Kitaplar da bu sevgiyi

destekleyici olmalıdır. Sever (2003: 57), bu yaş grubundaki çocuklara okunacak kitapların özelliklerini şöyle açıklar:

“Çocukların korkularını yenmelerine en fazla gereksinim duydukları şey destek ve sevgidir. Bu anlayışla, çocukların korkularını yenmede özdeşim kurabilecekleri kahramanların yer aldığı masal ve öyküler okunmalı; kahramanların korkularını yenmede izledikleri yöntemler çocuklara sezdirilmelidir.”

Okul öncesi dönemde bulunan çocuklara hitap edecek eserlerde görsellik ağır basmalıdır. Konuyla uyumlu ve sevimli resimlerle bezenmiş kitaplar çocuklarla kitap arasında bir köprü oluşturur. Henüz okumanın tadına varmamış çocuğun, kitaplar, bir oyuncak gibi ilgisini çekebilmelidir. (Kıbrıs, 2006: 25). Çabuk yıpranmaması için de sağlam bir kapak ve cilde sahip olmalıdır.

Kitaplarda, çocukların anlamını bilmediği ve çok karşılaşmadığı sözcüklere belli ölçüde yer verilebilir. Ancak bu sözcük ve deyimler metindeki sözcük sayısının yüzde onunu geçmemelidir. Mecazlı ve sanatlı anlatımdan kaçınılmalıdır. Birden çok zamanlı cümleler kurulmamalı, kahraman ve mekân tasvirleri gereğinden fazla ayrıntılı olmamalıdır. Bu dönemdeki çocukların karmaşık cümle yapılarını anlayamayacakları göz önünde bulundurulmalıdır. Okul öncesi dönem çocuklarında cinsiyet ayırımına gidilmemeli, bunun zamanla oluşabileceği düşünülmelidir.

Resimli kitaplar, şarkılı oyunlar, bilmeceler, fıkralar, tekerlemeler, masallar bu yaş grubu çocuklarının hoşlandıkları edebiyat ürünleridir. Bu dönemde seçilecek okuma araç gereçlerinde bu niteliklerin yoğunlukta olmasına özen gösterilmelidir.

2. İlköğretimin Birinci Dönemi (6-8 Yaş)

Çocukların okula başladığı dönemdir. Okuma, yazma, anlama becerileri geliştikçe heyecan ve istek duyarlar. Okul öncesi dönemde dağınık olan dikkatlerini daha uzun süre toplamayı başarırlar. Çok heyecanlıyken ansızın içe kapanık hale gelebilirler. Bu nedenle 6-8 yaş grubundaki çocukların davranışlarında tutarlılık beklenmez. Bağımsız hareket etmek isterler ancak büyüklerinden de sıcak ilgi beklerler.

İlköğretimin ilk yıllarında, okumayı öğrenmelerinin de etkisiyle, çocukların kelime dağarcıkları gelişir. Pek çok konuda fikirlerini söyleyebilirler. Bulundukları

grupta yer edinme ihtiyacı duyarlar. Arkadaşlık ilişkileri yoğunlaşır. Bedensel olarak tam ayırım yapamamaları da karşı cinsi tanımaya çalışırlar.

Bu dönemde çocuklara hitap edecek eserlerde açık, yalın ve sade bir anlatım olmalıdır. Kavramlar arasında ilgi kurmakta zorlanabilecekleri için mecazlı anlatımlara yer verilmemelidir. Seçilen konular çocukların beklentilerine cevap verebilmelidir. Yazar, kendini çocuğun yerine koymalı, seçtiği konunun o yaş grubundaki duygu değerlerine uygun olup olmadığını tespit etmelidir. (Yalçın, Aytaş, 2005: 39)

İlköğretimin birinci kademesinde oldukları için, bu dönemde çocuklara sunulacak kitapların kahramanları iyi geliştirilmiş olmalıdır. Onları başarılı olmaya sevk edebilecek yönleri ağır basan kahramanlar seçilmelidir. Tasvirler çok ayrıntılı olmamalı, anlatımda konuşma ve diyaloglardan faydalanılmalıdır.

Çocuklara yoruma açık ve tamamlanmamış öyküler anlatılmamalıdır. Okul öncesi dönemde olduğu gibi resimli kitaplar tercih edilmelidir. Kitaplarda, çocukların anlamını bildiği doksan veya yüz kelimeden fazlası olmamalıdır. Kahramanı çocuk veya hayvan olan öyküler, fabllar, masallar bu dönem çocuklarının okumaktan hoşlandıkları edebiyat ürünleridir. Bu dönemde çocuklar okumayı bildikleri için yazılı ürünlere daha çok ilgi duyarlar. Öz güvenleri geliştiği için de kendileri okumak isterler. Bu nedenle çocukların kendilerini güvende hissedecekleri, sorumluluklarını geliştirecekleri, arkadaşlık ve aile bağlarını güçlendirebilecekleri kitaplarla buluşturulması gerekmektedir.

“...İnsanların farklı karakterlerde olabileceği, değişik tutum ve davranışlar sergileyebileceğini sezdiren masal ve öyküler, çocukları oyun etkinliklerinde hem lider hem de oyuncu olmaya isteklendiren yapıtlar, kız ve erkek arasındaki farklılığı ve bebeklerin nasıl dünyaya geldiğini çocuğa özgü bir söylemle anlatılan kitaplar, arkadaşlık ve dostluğun önemini işleyen anlatılar, çocuğun yazılı kültüre yönelmesini sağlar.” (Sever, 2003: 59).

3. İlköğretimin İkinci Dönemi (9-11 Yaş)

Bu dönemde çocuklar kendilerinden uzaklaşmaya ve arkadaşlarına yönelmeye başlarlar. Yeni arkadaşlar edinmek ve grupta kabullenilmek isterler. Ailelerine de önceki dönemlerde olduğu gibi bağımlı değildirler. Arkadaşlarıyla vakit geçirmek isterler. Bireysel oyunlardan çok toplu oyunlardan hoşlanırlar. Düşünce dünyaları değişir ve soyut kavramlara yönelirler. Düşüncelerindeki değişiklik bedenlerinde de görülür.

Boyları uzar, kiloları artar. Cinsiyetleriyle ilgili rolleri keskinleşir. Karşı cinsi daha iyi tanımak isterler.

Çocuklar bu dönemde adaletsizliğe tepki göstermeye başlarlar. Varlıkları, durumları, olayları kendilerine göre yorumlarlar. Daha önceki dönemlerde yöneldikleri hayali düşüncelerin yerini bilimsel araştırmalar almaya başlar. Estetik zevkleri gelişir. Ancak derinlik kavramı tam yerleşmemiştir. Resim yaparken uzak- yakın, yüksek- alçak, iç-dış farkını tam olarak ortaya koymakta zorlanırlar. Dönemin sonuna doğru mantık, derinlik kavramı ve gramer bilgisine dayalı bir anlamlandırma yavaş yavaş gelişir.

Bu dönemdeki çocuklar duygu ve düşüncelerini 5-10 kelimelik cümlelerle anlatabilirler. Benzetmelerden ve deyimlerden faydalanmayı öğrenirler. Okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerileri gelişir. Okuma eğilimlerinde büyük artış olur. Her türlü yazılı ürünü okumak ve yorumlamak isterler. İlköğretimin ilk yıllarındaki korkuları azalır. Değişken tutumları da önceki yaş dönemlerine göre azdır. Daha tutarlı davranışlar sergilerler.

Bu dönem çocuklarına sunulacak kitaplarda tümevarım yöntemi kullanılmalı, bütünden parçaya, genelden özele gidilmelidir.

Eleştiri ve adalet duygusu ayrıntılı olmamakla birlikte bu dönemde ana hatlarıyla oluşur. Eserlerde bu konulara dikkat edilmelidir.(Yalçın, Aytaş, 2005: 40). Çocuklara yasaklama ve ders verme yolu ile değil, özendirme yolu ile ulaşmak hedeflenmelidir

Çocuklara sunulacak kitaplarda tamamen gerçekçilik olmamalıdır. Hayal etme yeteneklerine ket vurmamak için kitaplarda hayal dünyasını geliştirici ve manevi duygularını besleyici konulara yer verilmelidir.

Çocukların edebiyat kültürü, dil ustaları ile sağlanmalıdır. Bu süreçte onların değişik türlerin en orijinal örnekleriyle karşılaşmaları sağlanmalıdır. (Sever, 2003: 37). Bunun yanında, çocuklara, tarihsel olguları anlamalarına da katkısı olacak kitaplar sunulmalıdır. Sever (2003: 46), bu yaş dönemindeki çocukların edebiyat kültürü oluşturmalarında önemi olan kitapların nasıl özellikler taşıması gerektiğini şöyle açıklar:

“...Bu dönemde, düşünme, karşılaştırma, eleştirme gibi bilişsel süreçlerini işleyen, onların insan ve yaşam gerçekliğini sanatçı bakış açısıyla tanımalarına ve değerlendirmelerine olanak sağlayan yapıtları okumaları, edebiyat kültürü oluşturmaları için gereklidir.”

Okuma ve konuşma becerileri geliştiği için bu dönemdeki çocuklara sunulacak kitaplarda sözcüklerin mecaz anlamlarına yer verilebilir. Deyimlerden ve atasözlerinden

faaydalanılabılır. Birleşik zamanlı ve yapılı fiilleri kavrayabilirler. Çocuk kitaplarında, kelime sayısı, çocukların anlamını bildiğı üç yüz kelimeyi geçmemelidir. (Yalçın, Aytaş, 2005: 41).

4. Ergenliğe Geçiş Dönemi (İlk Gençlik Çağı) (12-15 Yaş)

Ergenliğe ilk adımını bu dönemde atan çocukların bedensel değişimleri çok hızlıdır. Cinsel kimlikleri iyice belirginleşmeye başlar ve buna bağılı olarak karşı cinse olan ilgileri artar. Kız- erkek arasındaki ayrımı daha keskin çizgilerle yaparlar. Erkekler sosyal etkinliklerde daha pasif, kızlar daha aktiftirler. Beğenilme isteğı dönemin en belirgin özelliğidir. Duyguları da bedenleri gibi değişim içindedir. Fiziksel değişim duygusal açıdan stres oluşturur. Bağımsız olmak hevesindedirler. Gizlilikten hoşlanırlar ve içe kapanırlar. Çocukluktan tam kurtulamama ve ergenliğe geçme arasında bocalarlar, bu nedenle bazen çocuk gibi bazen yetişkin gibi davranabilirler. Alkol, sigara ve ilaç kullanımı gibi olumsuz alışkanlıklarla karşı karşıya gelebilirler.

Bilimsel konularla daha çok ilgilenme hevesi içindedirler. Okuma ve konuşma becerileri de bu doğrultuda gelişme gösterir. Toplumda saygın bir yer edinme isteğı duyarlar ve düşüncelerine değeri verilmesinden hoşlanırlar.

Psikolojik iniş çıkışları bu dönemde çok yaşayan çocuklara destek olunmalıdır. Yasaklama, üzerlerinde baskı kurma yoluyla değil; konuşma ve etkili iletişim kurma yoluyla onların bu dönemi en sağlıklı biçimde geçirmeleri sağlanmalıdır. Bu konuda da ailelere büyük sorumluluk düşmektedir.

Kendileriyle, çevreleriyle ve ülkeleriyle ilgili somut gerçekleri arama ve bulma isteğı içindedirler. (Yalçın, Aytaş, 2005: 41). İlköğretimin ikinci döneminde oluşmaya başlayan adalet duygusu bu dönemde daha fazla gelişir. Çevrelerindeki adalet olgusuna daha çok dikkat ederler. Kurallara uymaktan hoşlanmazlar ve bazı olaylara isyan etme isteğı duyarlar.

Çocuklar bu dönemde kendilerini gerçekleştirme yolunda ilerlerler. Psikolojik ve fiziksel değişimleri yanında sosyal kimlikleri de değişir. Hatta bir kimlik arama çabası içine girerler. Benliklerinin oluşması sürecinde zaman zaman duygusal çatışmalar yaşarlar. Farklı olma eğilimi gösterirler. Giyimleri, davranışları bile farklı olsun isterler. Model alacakları kişileri seçerken daha dikkatli davranırlar ve çok incelerler.

Arkadaşlarının, öğretmenlerinin, çevrelerindeki insanların eksiklerini bulmak için çabalarlar. Problemlerini çözerken mantıksal yollar kullanırlar.

Ergenliğe geçiş dönemindeki çocukların okuduğı eserler daha önceki dönemlerden farklıdır. Fiziksel, psikolojik ve sosyolojik değişim okudukları kitaplara da yansır. Artık öykü ve romanın yanında soyut olarak duygusal konuları işleyen şiire karşı da ilgi uyanır. (Kıbrıs, 2006: 24).

Bu dönemde çocuklara sunulacak kitaplarda yedi yüz kelimedenden fazla kelime olmamalıdır. Cümleler 7- 10 kelimedenden oluşmalıdır. (Yalçın, Aytaş, 2005: 42). Yalın ve sade bir dil kullanılmasının yanında daha önceki dönemde olduğu gibi mecaz ve benzetmelerden faydalanılabilir.

Cinsiyet ayrımı kesin hatlarla ayrıldığı için, kitaplarda kadın-erkek ilişkilerinde çocukları yanlış yargılara sürükleyecek konulardan kaçınılmalıdır. Ayrıca bu dönemde çocuklarda bir şiddet eğilimi görülür. Bu nedenle onlara sunulacak kitaplarda şiddetin olumsuzluğu vurgulanmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUĞA GÖRE OLMAYAN ÖYKÜLERİYLE ÖMER SEYFETTİN

A. ÖMER SEYFETTİN'İN HAYATI, SANATI ve ESERLERİ

Türk Öykücülüğünün önde gelen yazarlarından biri olan Ömer Seyfettin, 11 Mart 1884'te Gönen'de doğar. Babası, alaydan yetişme sert bir asker olan Ömer Şevki Efendi; annesi, İstanbullu aydın bir ailenin kızı Fatma Hanım'dır. Mutlu bir çocukluk geçiren Ömer Seyfettin'in hayatında, annesi çok önemli yer tutar. Fatma Hanım'a duyduğu sevgiyi "İlk Namaz" adlı öyküsünde şu cümlelerle ifade eder:

"...Şimdi muhit-i tesellisinden ne kadar uzak bulunduğum annem, dünyada en sevdiğim, dünyada yegâne perestiş ettiğim bu vücud-ı muhterem, işte derhatır ediyorum, on beş sene evvel beni ilk sabah namazına kaldırmış idi..."

Yine aynı öyküde annesini başında yeşil örtüsüyle Kur'an okurken bir meleğe benzetir.

Ömer Seyfettin çocukluğunu "And" öyküsünde anlattığı evde geçirir:

"...Büyük bir bahçe... Ortasında köşk tarzında yapılmış bembeyaz bir ev... Sağ köşesinde her vakit oturduğumuz beyaz perdeli oda..."

Okumaya çok hevesli olan Ömer Seyfettin erken yaşta okula verilir. "And" öyküsünde okulu, öğretmeni ve arkadaşları hakkında bilgi verir

"...Mektep bir katlı, duvarları badanasız idi. Kapıdan girilince üstü kapalı bir avlu vardı. Daha ilerisinde küçük, ağaçsız bir bahçe... Bahçenin nihayetinde ayakyolu, gayet kocaman aptes fiçisi... Erkek çocuklarla kızlar karmakarışık otururlar, beraber okur, beraber oynarlardı. "Büyük Hoca" dediğimiz kınalı, az saçlı, kambur, uzun boylu, ihtiyar, bunak bir kadındı. Mavi gözleri pek sert parlar, gaga gibi eğri, sarı burnuyla, tüyleri dökülmüş hain, hasta bir çaylağa benzerdi. "Küçük Hoca" erkekti. Büyük Hoca'nın oğlu idi. Çocuklar ondan hiç korkmazlardı. Ben arkadaki rahlelerde, Büyük Hoca'nın en uzun sopasını uzatamadığı bir yerde otururdum. Kızlar, belki saçlarının açık sarı olmasından, bana hep "Ak Bey" derlerdi. Erkek çocukların

büyücekleri ya ismini söylerler yahut “ Yüzbaşı oğlu” diye çağırırlardı. Sınıf kapısının açılmayan kanadında sallanan “geldi-gitti” levhası yassı, cansız bir yüz gibi bize bakar, kalın duvarları tavana yakın dar pencerelerinden giren donuk bir aydınlık durmadan bağırır, haykırarak okuyan çocukların susmaz, keskin çığlıklarıyla sanki daha ziyade ağırlaşır, bulanırdı...”

Babası Ömer Şevki Efendi Mahalle Mektebi’ni beğenmez. Ve oğlunu Sıbyan Mektebi’ne gönderir. “Falaka” öyküsünde Ömer Seyfettin bu okulu ve öğretmenini şöyle dile getirir:

“...Mektebin kapısına dar, taş bir merdivenle çıkılırdı. İçeri girilince ta karşıya Hoca Efendi’nin rahlesi gelirdi. Rahlenin önünde müthiş, tuhaf bir tüfek gibi, siyah kayışlı, ağır falaka asılı dururdu. Hepimiz kırk çocuktuk... Hoca Efendi, ak sakallı, uzun boylu, bağırırken bir ihtiyardı. Yaz, kış daima cübbesiz, aptes almaya hazırlanmış gibi kolları paçaları çıplak, sıvalı yerinde otururdu...”

Ömer Seyfettin’in öğreniminin iyi gitmediğini, ahlakının bozulduğunu düşünen babası O’nu İstanbul’a getirir ve Mekteb-i Osmanî’ye kaydettirir. Bu okul yeni usulde öğretim yapan, yabancı dil olarak Fransızca okutulan özel bir okuldur. Ancak Ömer Şevki Efendi burada oğlunun istediği gibi yetişmediğini ve hatta daha da afacanlaştığını görünce, okuldan alıp, oğlunun da kendisi gibi disiplinli bir asker olarak yetişmesini istediği için, onu Askeri Baytar Rüştîyesi’ne yerleştirir.

Ömer Seyfettin Askeri Baytar Rüştîye’sinden sonra Edirne Askeri İdadisi’nde öğrenimine devam eder. 1900’de mezun olup İstanbul’a döner ve Mekteb-i Harbiye-i Şahane’ye yazılır. Bu okuldaki sert askerlik havası, O’nun kişiliğini ve davranışlarını çok etkileyecektir. Şahsında görülen mert, yiğit, güçlü erkek tipi bir süre sonra yazmaya başlayacağı öykülerine de aksedecek, kahramanlarından bazılarında bu özellikleri yaşatacaktır (Cunbur, 1992: 6). Onun edebiyata merak sarması bu yıllara rastlamaktadır, hatta arkadaşları ona “şair” diye seslenir. “Yâd” isimli ilk şiiri de yine bu yıllarda Mecmua-i Edebiyye’de çıkar.

Harp Okulu’ndan piyade teğmeni olarak mezun olan Ömer Seyfettin, ilk olarak merkezi Selanik’te bulunan Üçüncü Ordu’ya bağlı İzmir Redif Tümeni’nin Kuşadası Redif Taburu’nda görev alır. Daha sonra Bulgar İhtilalini bastırmak için Rumeli’ye gönderilir. 1907’de İzmir’de yeni açılan Jandarma Okulu’na öğretmen olur. İzmir’de 1909 başlarına kadar kalır ve bir edebiyat çevresi edinir; Mehmet Necip, Baha Tevfik, Şahabettin Süleyman, Yakup Kadri, Hakkı Tarık Us’la tanışır.

İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra, bağlı olduğu Üçüncü Ordu merkezine gönderilse de bölgenin karışık yılları olduğu için sürekli Selanik'te kalmaz, seferi görevlerle hep yeri değiştirilir. Velmeğe, Pirlepe, Osenova, Serez, İştîp, Babina, Razlık, Demirhisar, Yakorit, Köprülü bulunduğu köy ve kasabalardan bazılarıdır.

Sınır boylarında geçirdiği yıllar Ömer Seyfettin'in düşünce ve görüşlerini önemli ölçüde etkiler. Gördükleri ve yaşadıkları, düşüncelerinde değişiklikler yaratır. Bulgar, Sırp ve Makedonyalı komitacıların yaptıkları, milli bir gayeye dayanmaktadır; dolayısıyla, başarılı olmaları demek, Balkanlar'ın parçalanması, imparatorluk elinden çıkması demektir. İşte bu yıkılış, hatta yok oluş korkusu Ömer Seyfettin'i ve diğer çoğu aydın insanı, mevcut yapıyı yeni bir milliyetçilikle koruma düşüncesine sürükler (Mert, 2004: 18). Ömer Seyfettin artık Yeni Türk Milliyetçi düşünce akımının mensubu olarak, milliyetçilik ideali, vatan sevgisi, istiklal düşüncesi kafasında ve kalbinde büyürken gelişir.

Ömer Seyfettin askerliği bırakıp hayatını edebiyata adanmak ister, askerlikten başka resmi görev kabul etmeyi de düşünmez. Sadece kalemiyle geçinmeye karar vererek ordudan istifa eder, Selanik'e gider. Bu arada, daha önce Genç Kalemler dergisine yolladığı "Yeni Lisan" başlıklı yazısı ilk sayıda yayınlanır (1911).

O'nun hayatına Genç Kalemler yeni bir sayfa açar. Çünkü dergi İttihat ve Terakki'nin yayın organıdır. Hiçbir zaman partici anlayış taşımayan Ömer Seyfettin, İttihat ve Terakki ile böylece tanışmış olur. Edebi bir arayışta bulunan yazar, böylece dergi yazı ailesinin içinde kendisini bulur. Ali Canip ve Ziya Gökalp ile tanışır. Bunun yanında askerlikten ayrılınca ödenmesi gereken öğrenim ücretini ödemeyi de İttihat ve Terakki üstlenmiştir.

Trablusgarp ve ardından Balkan Savaşları'nın başlaması üzerine Ömer Seyfettin'in sivil hayatı uzun sürmez, orduya çağrılır. Yanya savunması sırasında Yunan güçlerine esir düşer. Esirlik döneminde pek yazı yazamaz. Hatta bu dönemi sonraki eserlerinde de yansıtmaz. Bir bakıma unutmak ister. Tahir Alangu (1968: 264) bunu, askerlik mesleğinden gelen birinin esirlikte düştüğü aşağılık duygusundan kendini kurtaramayışına bağlar.

1913'te esirliği sona erer ve İstanbul'a döner. Hayatını kalemiyle kazanmaya çalışır ancak geçimini sağlayamaz. Bu nedenle Kabataş Sultanisi edebiyat öğretmenliğini kabul etmek zorunda kalır. 1915'te daha rahat ve düzenli yuvada yaşama isteği ile

evlenmek ister. O'na, İttihat ve Terakki Fırkası ileri gelenlerinden Doktor Besim Edhem Bey'in kızı Calibe Hanım'ı tavsiye ederler.

Calibe Hanım modern, Moda sosyetesine mensup, zarif ve ince bir genç kızdır. Ömer Seyfettin'le evlenmeyi kabul eder. Ancak evlilikleri uzun sürmez, kızları Fahire Güner'in doğumu bile onları ayrılmaktan alıkoyamaz. 1918'de boşanırlar.

Ömer Seyfettin bu tarihten sonra küçük bir köşkte yaşamına devam eder. Ölümüne sebep olmaya başlayan hastalık belirtilerini bu dönemde göstermeye başlasa da Ömer Seyfettin bunu önemsemez. 1920 yılında yaşamını kaybeder. Ölüm sebebinin anlaşılması için otopsi yapılır, şeker hastalığı olduğu anlaşılır. Kadıköy Mahmur Baba Mezarlığı'na defnedilir. 1939'da da kabri Zincirlikuyu Asri Mezarlığı'na nakledilir.

Ömer Seyfettin, 36 yıllık yaşamına birçok eser sığdırmıştır. Öykücülükteki ilk şöhretini Genç Kalemler'de yayımladığı öyküleri ile sağlamıştır. Harp Okulu'nda da bazı öyküler yazmış olmasına karşın, adını Genç Kalemler dergisiyle duyurmuştur.

Türk Edebiyatında öykü Tanzimat dönemi Türk edebiyatının sonlarına doğru (1860–1896) başlar. Yazarlar öyküyü bir edebi tür olarak kabul etseler de, onu, ancak roman ya da piyes yazarken buldukları konuları genişletemediklerinde kullanırlar (Akyüz: 187). Türk Edebiyatında öykücülüğü meslek haline getirenin, öykü yazarlığının ayrı ve cazip bir çalışma sahası olduğunu bütün açıklığı ile ortaya koyanın Ömer Seyfettin olduğunu belirtir.

Daha önce de belirtildiği üzere Ömer Seyfettin Rumeli'de bulunduğu yıllarda sefer görevi nedeniyle çok çeşitli köy ve kasabalarda bulunur. Yabancı devletlerin kışkırtmasıyla Türk düşmanı haline gelen ulusların imparatorluk elinden çıkma tehlikesi Ömer Seyfettin'in düşünce dünyasının gelişmesini ve bunun yanında kendi milliyetlerinin farkında olmayan Türklerin teknik ve askerlikte gerilemekte olduğunu fark etmesini sağlar. Bu durumdan tek kurtuluş yolunun Türkçülük ideolojisine sıkı sıkıya bağlanmak ve milli varlığa sahip çıkmak olduğuna inanır. Öykülerinde bu yolda ilerlemesinin nedeni budur.

Ömer Seyfettin'in öykülerinde belli bir sanat kaygısı gütmeyiz. Onun öyküleri anlamak isteyen için bir "ibret levhası" gibidir. O, sanatı bir okul; sanatçıyı da bu okulda öğretmenlik yapan biri olarak görür (Gürel, 2002: 13). Onda toplumsallık en üst seviyededir denilebilir. Bu yönüyle –toplumsal sorunları işleme- bakımından farklılık gösterir. Toplumun acılarını, dertlerini birebir görmüş ve hissetmiş olması ve hatta

bunlara çözüm yolları göstermesi onun toplumsal sorunlara ne denli duyarlı bir yazar olduğunu göstermektedir.

Ömer Seyfettin, iy bir yazar oluşunun yanında meslek olarak askerdir. Dolayısıyla bu asker yönü öykülerinin daha farklı olaylar etrafında gelişmesine imkân tanımıştır. O, savaşın her türlüünü görmüş hatta esaretini yaşamış bir askerdir. Savaşlar sonucu sefalet ve acı çeken insanlar ile savaş vurguncularının macera ve sefalari, Ömer Seyfettin'in tiksinti duymasına; geçmişe ve eski kahramanlara hasret duymasına sebep olur (Enginün, 1992: 40). Askerlik mesleği ve bu düşünceleri Ömer Seyfettin'in toplumdan bağımsız olmamasına sebep olur. Öykülerindeki olaylar, kahramanlar, duygular ve düşünceler yazıldığı dönemin özellikleriyle birleşince capcanlı bir tablo oluşur.

Ömer Seyfettin çok iyi bir gözlem yeteneğine sahiptir. Eserlerinde bu yeteneğini sonuna kadar kullanır. Ondaki gerçekçiliğin temelinde de bu vardır. İnsanları ve olayları değişik açılardan değerlendirmekte ve gözler önüne sermekte çok başarılıdır. Dolayısıyla okuyucuyu farklı düşünceler oluşturmaya ve olaylara tek yönlü bakmamaya sevk eder.

Yazardaki en dikkat çekici yönlerden biri de mizahdır. Öykülerinde mizah asla bir çıkıntı gibi durmaz. Yaptığı tenkitler insanı güldürürken düşündürür. Yozlaşmış ve bozulmuş insan davranışlarını, milli varlığından habersiz, kültürünü terk etmeye meyilli züppeleri, batıl inançlarla sorunlara çözüm bulmaya çalışan cahilleri üstü kapalı yerden yere vurur. Bu yönü ile öykü yazma tekniğini ne kadar iyi bilip mükemmel uyguladığı ve bunu gözlem yeteneği ile birleştirmiş günümüzde de değerini koruyan eserler meydana getirdiği ortadadır.

Ömer Seyfettin'in en önemli meselesi dildir. 1911'de yazdığı "Yeni Lisan" makalesi ile milli birliğin dil birliği ile sağlanabileceğini ve Türkçe konuşulmayan bölgelerin Türklükten uzaklaşacağını savunur. O, konuşma dilini eserlerinde başarıyla uygular ve bu uygulamadan asla vazgeçmeyerek ne kadar tutarlı ve ülküsüne bağlı bir yazar olduğunu gösterir. Hayata bakışı Türk milliyetçiliğidir ve O her unsuru Türklük açısından değerlendirir. Böyle bir düşünce etrafında yaşayan bir yazar olarak da yaşadığı yıllardaki yaşayan Türkçeyi başarıyla kullanır.

Yapmacıklığa kaçmadan, sade ve açık bir üslup kullanarak, sağlam bir gerçekçilik ve toplumsallıkla sanatının hakkını veren Ömer Seyfettin'in, öykülerinde

yapmak istediği şey, ulusal bilinci kuvvetlendirmek ve ülkesinin kalkınmasına yardımcı olmaktır.

Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkarak Ömer Seyfettin'in öyküleri şöyle sınıflandırılabilir:

“İlk Cinayet, İlk Namaz, Kaşığı, And, Falaka...” gibi çocukluk anılarından yola çıkarak yazdığı ve **çocukluğu hakkında bilgi edindiğimiz öyküler**.

a. “Ferman, Kütük, Vire, Teselli, Pembe İncili Kaftan, Başını Vermeyen Şehit, Teke Tek, Diyet, Büyücü, Forsa, Topuz, Kütük...” gibi Türklerde kendine güven duygusunu uyandırmak amacıyla yazdığı **kahramanlık öyküleri**.

b. “Bahar ve Kelebekler, Kaç Yerinden, Beyaz Lale, Bir Çocuk Aleko, Çanakkale'den Sonra, Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu?, Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?, Nakarat, Bomba, Hürriyet Bayrakları...” gibi **milli şuuru uyandırmak amacıyla yazdığı öyküler**.

c. “Korkunç Bir Ceza, Namus, Perili Köşk, Hafiften Bir Seda, Tuhaf Bir Zulüm, Deve, Keramet...” gibi **cahilliği yeren ve batıl inançların boşluğunu anlatan öyküler**.

d. “Gizli Mabel, Koleksiyon, Fon Sadriştayn'ın Karısı, Fon Sadriştayn'ın Oğlu...” gibi **Batı'yı yanlış anlayan ve kültürünü unutup gidenleri tenkit etmek için yazdığı öyküler**.

e. “Üç Nasihat, Kurumuş Ağaçlar, Acıklı Bir Öykü, Herkesin İçtiği Su, Devletin Menfaati Uğruna, Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür...” gibi **Anadolu efsanelerinden ve diğer uluslardan alınmış halk öykülerinden yola çıkarak yazdığı öyküler**.

f. “Çakmak, Rüşvet, Yüz Akı, Nezle, Yemin, Binecek Şey, Yüksek Ökçeler, Horoz, Çirkinliğin Esrarı, Yemin, Tos, Aşk ve Ayak Parmakları, Gurultu, Muayene, Bir Temiz Havlu Uğruna, Cesaret, Havyar...” gibi **tamamen mizah yönü ağır basan öyküler**.

Ömer Seyfettin'in sadece öykü yazmadığı daha önce belirtilmişti. Öykü kitapları yanında şiir ve fikir kitapları da vardır: Doğduğum Yer (şiir), Dil Konusunda Yazılar (deneme), Sanat ve Edebiyat Yazıları (deneme), Olup Bitenler, Toplumsal Yazılar (deneme), Türklük Üzerine Yazılar.

**B. ÇOCUĞA GÖRE OLMAYAN YÖNLERİYLE ÖMER SEYFETTİN'İN
ÖYKÜLERİ**

1. ŞİDDET

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında, masal ve masalımsı yazınsal türler dışında, gerçek hayatla çelişecek, çocukların yaşadığı ortama ters düşecek olay ve olgular bulunmamalıdır. Çocukların zaman zaman kendi yaşamlarında, son dönemlerde de sık sık medyada karşılaştıkları şiddet, hayatın bir gerçeğidir. Onları bu durumdan uzak tutmaya çalışmak, gerçekten de uzaklaştırmak demektir. Hayat, iyilik ve kötülüklerle doludur. Sevgi olduğu kadar nefret ve şiddet de olabilir. Çocuklar bunu ayırt edebilecek durumdadırlar; fakat şiddetle ne kadar az karşılaşılırsa gelişimleri o kadar sağlıklı olur. Bu nedenle çocuk kitaplarında, dozunu iyi ayarlamak ve olumsuz yanını göstermek kaydıyla, şiddete de yer verilebilir. Ancak dikkatli olmak gerekmektedir.

Şiddetin birbirinden farklı anlamları bulunmaktadır. Bu tanımlar şöyledir: “Bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğlilik sertlik.” , “Karşıt görüşte olanlara, inandırma veya uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma.” (TDK, 2005: 1866). Bunlara, “ Sert ya da acımasız kimse” veya “Bir kişiye kaba kuvvet kullanarak isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak.” tanımları da eklenebilir. Açıklamalardan yola çıkıldığında ortak nokta “güç” kavramıdır. Kişiye kendi isteği dışında kaba kuvvet kullanarak bir eylemi yaptırmayı anlayan, yani gücünü, çocuklar henüz idrak edebilecek yaşta değillerdir. Onlar güçlerini daha farklı eylemler için sarf ettikleri için okudukları kitaplarda bu durumla karşılaşmaları hoş olmayacaktır. Aşağıda verilen örneklerle, şiddetin hangi boyutlarda olabileceği ve çocuk dünyasında ne kadar bulunması gerektiği açıklanmaya çalışılmıştır. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında korku, acı, şiddet, nefret gibi öğeler çok abartılmamalıdır.

Araştırmamızda, asıl metinleri, Bilgi Yayınevi’nin “Ömer Seyfettin/Bütün Eserleri” dizisi oluşturmaktadır. Ayrıca, başka yayınevlerinin çocuklar için yayımlanmış olduğu Ömer Seyfettin kitaplarından alıntı cümleler ve resimler de yer almaktadır. Bu bölümde amacımız, Ömer Seyfettin’in piyasada çok bulunan ve çocuk okurlar için yayımlanmış şiddet içeren öykülerini daha yakından tanıtabilmektir.

Beyaz Lale : Beyaz Lale, içerdiği şiddet nedeniyle çocukların hayatında olumsuz etkiler bırakabilecek tarzda bir öyküdür. Öykünün kahramanı Binbaşı Radko’nun düşünce ve eylemleri tamamıyla şiddet yanlısıdır. Zalim bir asker olan Radko, öykünün başından sonuna kadar bu tavrını değiştirmez. Tek amacı Büyük Bulgar İmparatorluğu’nun kurulmasıdır. İnsanlar amaçları uğruna bazen yanlış davranışlar sergileyebilirler ancak Radko’nun amacına ulaşmasında tuttuğu yol, kendi din ve

ırkından olmayanları işkence ile öldürmektir. Zaten bu yönü bilindiğinden olsa gerek, Serez’de katliam yapması için tayin edilmiştir. Ömer Seyfettin Radko’nun bu tutumunu şöyle anlatır:

“Şehrin yağmasını ahalinin katliamını intizam ve usul dairesinde idare etmek, daha içeri girilmeden merkez kumandanı tayin edilen Binbaşı Radko Balkaneski’nin vazifesiydi.” (Ömer Seyfettin, 2000: 8).

Şehrin yağmasını, ahalinin katliâmını düzenlemek ve usul dairesinde yönetmek, daha içeri girilmeden merkez kumandanı tayin edilen binbaşı Radko Balkaneski’nin göreviydi. (Ömer Seyfettin, 2005g: 17).

“...Serez’de Türkler çok zengindiler. Şimdi bunların kaçamayanları toplanacak, evvela işkence ile kasalarındaki paraları alınacak, sonra fidye gibi bütün mülkleri Bulgar mekteplerine verdirilecek, en nihayet hepsi vaftizlenip Hristiyan yapıldıktan sonra öldürülecekti.” (2000: 10).

plânını zihninden geçirdi. Serez’de Türkler çok zengindi. Şimdi bunların kaçamayanları toplanacak, önce işkence ile kasalarındaki ve bankadaki paraları alınacak, sonra fidye gibi bütün mülkleri Bulgar okullarına verdirilecek, en sonunda hepsi vaftizlenip Hristiyan yapıldıktan sonra öldürülecekti. Bu yarım saatlik bir işti. Ama geriye (Ömer Seyfettin, 2005g:19).

Görüldüğü gibi, Radko’nun bu tutumu çocukların seviyesine uygun değildir. Amacı uğruna, insanları dininde bile özgür bırakmadan öldürmesi, dil, din ve ırk ayrımı yapmaksızın insanları sevme eğiliminde olan çocuklarda, insanlara bakış açılarında olumsuz değişmeye sebep olabilir.

İşgalcilerin hepsi, Radko gibi katliam yanlısıdır. Mutasarrıf, yeni jandarma müdürü, çete reisleri, polis müdürü katliamı kolaylaştırmak için plan yaparlar. Bu plan şöyledir:

“Teşrinievelin yirmi sekizinde Mutasarrıf Rayef, “On sekiz yaşından kırk beş yaşına kadar olan Müslümanlar akşamüzeri alaturka on buçukta hükümete müracaatla isimlerini kaydettirsinler. Kaydolmayanlar ceza görecektir,” diye sokaklara bir ilan yapıştırtacak ve tellal çağırtacaktı. Katliamdan şüphelenmeyen ahali hükümetin avlusuna ve caddesine toplanacaklardı. Toplananların adedi dokuz- on bini geçince bir silah patlatılacak ve hemen “Türkler bir Bulgar zabiti vurdular,” şayiisi çıkarılacaktı. Ondan sonra parolayı bilen askerler,

jandarmalar, polisler bahçenin içindekileri hep kurşuna dizecekler, sokaktakileri köşelerden çevirip kılıçlayıp...” (Ömer Seyfettin;2000: 22).

Ekim ayının yirmi sekizinde yönetici Rayef, “On sekiz yaşından kırk beş yaşına kadar olan Müslümanlar akşam üzeri alaturka on buçukta hükûmete başvurarak isimlerini kaydettirsinler. Kaydolmayanlar ceza görecek.” diye sokaklara bir ilân yapıştırtacak ve tellâl çağırtacaktı. Katliamdan şüphelenmeyen ahali hükûmet binasının avlusuna ve caddeye toplanacaktı. Toplananların adedi dokuz, on bini geçince bir silâh patlatılacak ve hemen “Türkler bir Bulgar zabiti vurdular.” dedikodusu çıkarılacaktı. Ondan sonra parolayı bilen askerler, jandarmalar, polisler bahçenin içindekileri hep kurşuna dizecekler, sokaktakileri köşelerden çevirip kılıçla, bıçakla mahvedeceklerdi. Çünkü birer birer toplayıp konsoloslar görmesin (Ömer Seyfettin, 2005g: 19).

Çocuklar, Bulgar askerlerin ve üst düzey yöneticilerin planlarını okuduklarında insanlara nefret besleyebilirler. Çünkü öykü kahramanı ve tiplerinden hiçbiri iyilik, güzellik, doğruluk amacını gütmemektedirler. Ömer Seyfettin o tarihlerde Türklerin nasıl bunalımlı günler geçirdiğini ve nasıl işkencelere maruz kaldıklarını dile getirmek istemiştir. Ancak çocukların ne duygu ne de düşünce dünyaları henüz bunu anlamaya elverişli değildir.

Binbaşı Radko’nun en büyük zevki işgal ettiği şehirlerdeki kadınlarla eğlenmektir. Beğendiği kadınları kendisi alır, beğenmediklerini askerlerine sunar. Askerler gönüllerince eğlendikten sonra suçsuz kadınları öldürürler. Bu askerler en az komutanları kadar zalimdirler:

“...Radko sabahleyin geçerken atının üzerinden yolun kenarındaki hendekte bu kızların süngülenmiş ölülerini görmüştü.” (2000: 11).

ler. Radko sabahleyin geçerken atının üzerinden yolun kenarındaki hendekte bu kızların süngülenmiş ölülerini görmüştü. Kendisine lâıyk kız burada, Serez’de idi. En gü-

(ÖmerSeyfettin, 2005g: 20).

Radko’nun sadist yönünü ordusunda bilmeyen yoktur. Onun, insan öldürürken seçtiği yöntem karşısındaki soğukkanlılığına, ordudaki askerler ürpererek bakarlar:

“...Makedonya Komitasının bu korkunç müfettişi adam kesmekten hazzetmezdi. Öldüreceği, laf söyleteceği adamı diri diri fırına kor, gözünün önünde yakardı. En kaşarlanmış, birden ziyade öldürmüş çete reisleri bile, Balkaneski'nin cehennemi andıran fırını karşısında kalplerinin ürperdiğini duyarlar, onun soğukkanlılığından titrerlerdi.” (2000: 11).

sızdı. Makedonya Komitasının bu korkunç müfettişi adam kesmekten hazzetmezdi. Öldüreceği, lâf söyleteceği adamı diri diri fırına kor, gözünün önünde yakardı.

(Ömer Seyfettin, 2005g: 20).

Binbaşı Radko, işkence ile insanları öldürmeyi bir ameliyat olarak nitelendirir. Bunu Avrupalıların görmemesi için mahkeme kurar. Mahkeme sadece göz boyama yoludur. Ameliyat (işkence) için gerekli malzemelerin hazırlanması ve hemen işe girişilmesi için emirler verir:

“Şehrin en büyük fırını hazırlanacak, âli mahkeme için lüzumu olan sandalyeler, büyük masa, kırmızı örtü, İncil, ip, zeytinyağı, kerpeten, ustura, şiş vesaire şeyler oraya götürülecek, vakit geçirmeden işe girişilecekti...” (2000: 12).

Şehrin en büyük fırını hazırlanacak, yüce mahkeme için gerekli olan tabureler, büyük masa, kırmızı örtü, incil, ip, zeytinyağı, kerpeten, ustura, şiş vb. gibi şeyler oraya götürülecek, zaman geçirmeden işe girişilecekti. Zengin-

(Ömer Seyfettin, 2005g: 22).

Radko, işgal ettiği yerde kimsenin sağ bırakılması taraftarı değildir. Sadece çok ihtiyar insanlar Hristiyan olurlarsa sağ bırakılabilirler.

“...Yalnız çok ihtiyarlar, Hristiyan olurlarsa sağ bırakılacaktı. Bir yaşından altmış yaşına kadar erkek, sekiz yaşından kırk beş yaşına kadar bütün kadınlar, kızlar, cesetleri meydanda kalmamak üzere sessizce kesilecek, geceleri merkez taburundan çıkarılacak angaryalar vasıtasıyla, yine iki komite reisinin nezareti altında şehrin dışarısındaki hendeklere gömülecekti.” (2000: 13).

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının amacı dünyaya ve insanlara sevgi duyan bireyler yetiştirilmesine katkıda bulunmaktır. Çocukların, şiddet uygulayan kahramanları okudukça, insanlara duydukları sevgi azalabilir. Bu bağlamda, Radko'nun insanları fırınlarda yakması, kesmesi, çoluk çocuk, kadın erkek demeden herkesi öldürmesi, çocukların sevgilerini sorgulamalarına sebep olabilir.

Radko'nun vahşetine tepki veren sadece Dimço Kaptan'dır. Çocukları ve kadınları neden öldürdüklerini anlayamadığını belirtir. Radko, Dimço'nun gençliğinde yaptığı işkenceleri hatırlayarak onun ihtiyarladığına kanaat getirir:

“...Onun gençlik hikâyelerini bilirdi. Eski Rus- Türk muharebesinde Samakov'dan çekilen Türkleri çevirmiş, hâlâ belinde taşıdığı bu eğri ve kısa pala ile kadın, erkek, bir tane kalmayınca kadar, öküzleriyle, atlarıyla, arabalarıyla beraber doğramış, parçalamıştı...” (2000: 13-14).

bini dinliyordu. Halbuki genç olsaydı... Onun gençlik öykülerini bilirdi. Eski Rus-Türk savaşında Samakov'dan çekilen Türkleri çevirmiş, halâ belinde taşıdığı bu eğri ve kısa pala ile kadın, erkek, çocuk, bir tane kalmayınca kadar, öküzleriyle atlarıyla arabalarıyla birlikte doğramış, parçalamıştı. Arkasına dayandı. Sabit gözleri- (ÖmerSeyfettin, 2005g: 23).

Beyaz Lale öyküsünde şiddeti uygulayan sadece Radko ve adamları değildir. Geçmiş yıllarda uygulanan şiddeti anlatan Radko yaptıklarını haklı çıkarmaya çalışır. Ömer Seyfettin, geçmişteki savaş sahnelerini Radko aracılığıyla gözler önüne serer:

“...En büyük Avrupalı, en büyük bir Alman, Prens Bismarck harp zamanında ne yapardı? Fransız köylülerini doldurduğu evlere ateş verdirerek hepsini canlı canlı yakar, onların çığlıklarını en latif bir konser gibi dinler, sonra etrafa savrulan alevli dumanları koklayıp gülerek piposunu çeker, “Bu Fransız köylüleri kavrulmuş soğan kokuyor!” diye eğlenmez miydi? Beyaz bayrak çeken kalenin üzerine top atmadılar bahanesiyle generallere darılmadı mıydı? Teslim olan Fransız askerlerini açıktan öldürtmez miydi? Onları sularda boğdurtmaz mıydı?..” (2000: 17).

“Fransızların Almanlardan aşağı kalır yerleri yoktu. Afrika'da esir aldıkları Arapların kafalarını tıraş ediyorlar, boğazlarına kadar kuma gömerek güneşte, öğle güneşinin şuaları altında bırakıyorlar, çabuk ölmesin diye ara sıra üzerlerine su döküyorlardı. İngilizlerin yaptığı katliamlar sayılamazdı. Bu ciddi, akıllı millet, bıçağın altına giren mağlubun hiçbir şeyine, ne asaletine, ne güzelliğine, ne ihtiyarlığına, ne çocukluğuna bakardı. Bu sayede değil miydi ki, şimdi dünyaya, bütün dünyaya hükmediyorlar.” (2000: 18).

“Sonra işte Çin seferi... Oraya hem Alman, hem Fransız, hem İngiliz, hem Rus fırkaları gitmişti. Ne yaptılar? Hep yağma, hep katliam... Pekin ile civarında kız oğlan kız kalmadı. İstila muharebesi edilmediği halde kendilerini hiç müdafaa etmeyen ahali süngüleniyor: asker, süngülemekten yorulup şikâyet edince, bu ömründe eline silah

almamış kör bir tavuk kadar korkak ahalinin nehirlerle atılıp boğulması için emirler veriliyordu... Sonra İtalyanlar... Uzağa gitmeye hacet yok. Bunlar daha geçen gün Trablus vahasını nasıl birkaç saat içinde temizleyivermişlerdi.” (Ömer Seyfettin, 2000: 18–19).

dı. Bütün evren bir mücadeleden ibaret değil miydi? Ölümden hayat çıkıyordu. Yutulan düşkünlüklerden kuvvet doğuyordu. Avrupalıların yalanlarına, boş kuramlarına, sosyalistlik hayallerine aldanmamalıydı. İnsaniyet fikri dünyanın en büyük, yakışksız, en eski, en rezil saçmasıydı. Hristiyanlıktan önce, bir veba gibi bazı beyinlere girmiş, birçok milletlerin, birçok toplumun yok olmasına neden olmuştu. Bugünkü Avrupalılar söz söylerken başka, iş yaparken yine başka idiler. En büyük bir Avrupalı, en büyük bir Alman, Prens Bismark, savaş zamanında ne yapardı? Fransız köylülerini doldurduğu evlere ateş verdirerek hepsini canlı canlı yakar, onların çığlıklarını en hoş bir konser gibi dinler, sonra etrafa savrulan alevli dumanları koklayıp gülerken piposunu çeker, "Bu Fransız köylüleri kavrulmuş soğan kokuyor." diye eğlenmez miydi? Beyaz bayrak çeken kalenin üzerine top atmadılar gerekçesiyle generallere darılmadı mıydı? Teslim olan Fransız askerlerini açlıktan öldürtmez miydi? Onları sularda boğdurtmaz mıydı? "Fransızı biraz kazıyınız. Altında Türk bulacaksınız." diye düşmanlarının onurunu kıran Bismark, bu gerçekten bir dâhi olan büyük adam, barış zamanlarında da savaş zamanlarında da yalnız kuvvete inanıyordu. Beyninde acıma duygusu insanlık gibi hastalıklı, zarılmemesini, sivil halka da mümkün olduğu kadar fenalık yapılmasını emrederdi. Kendi büyük ruhunun büyük kuv-

Sonra işte Çin seferi. Oraya hem Alman hem Fransız hem İngiliz hem Rus tümenleri gitmişti. Ne yaptılar? Hep yağma, hep katliam.. O kadar ki resmen ordunun arkasından bir sürü Yahudi geliyor, bu Avrupalıların yağma ettiği şeyleri satın alıyordu. Medenî Avrupalılar evleri boşaltıyor, mâbetleri yıkıyorlar, binlerce binlerce yıl yerlerinde uzun, olaysız asırların geçtiğini görmüş, rahat rahat uvuvan tunc putları kırıyorlar, arkadan aelen Yahudilere bırakmadılar. Pekin ile çevresinde kız oğlan kız kalmadı. İstila savaşı yapılmadığı hâlde kendilerini hiç savunmayan zararsız halk süngüleniyor; asker, süngülemekten yorulup şikâyet edince, bu ömründe eline silâh almamış kör bir tavuk kadar korkak halkın nehirlerle atılıp boğulması için emirler veriliyordu. Bu sefere katılan bütün askerlere yağma edilen şeyler üzerinden yüzer frank verildi. Sonra İtalyanlar.. Uzağa gitmeye gerek yok. Bunlar daha ge-

(Ömer Seyfettin, 2005g: 28-29-30).

Savaşlar, geçmişten günümüze hayatın bir gerçeğidir. Her milletin tarihinde savaşlar vardır. Fakat tarih kitaplarında genellikle savaşların sebep ve sonuçlarından bahsedilir, katliamlardan değil. Beyaz Lale öyküsünde Radko'nun adamlarına anlattığı savaş sahneleri vahşet doludur. "İnsanların canlı canlı yakılması, kuma gömülerek güneşte kavrulması, nehre atılması" gibi ifadelerle şiddet abartılmıştır. Daha önce de belirtildiği üzere, çocuklar hayatın gerçeklerinden soyutlanmamalıdır. Ancak savaşların şiddet içeren bölümlerinden de yaşları gereği uzak tutulmalıdır.

Görüldüğü gibi Ömer Seyfettin, Radko'nun tutumunu anlatırken, ister istemez daha önceki savaşlarda uygulanan şiddeti anlatır. Ancak bu durum kitaplarda bulunması gereken eğitsel değerler açısından çocuklar için olumsuz etkiler yaratabilir.

Radko'nun cehennemi andıran fırında kadınlara davranışları da şiddet doludur. Fırınlara getirilen kadınlardan soyunmalarını istediğinde, kadınların tepkisiz kalması üzerine, emrini uygulatmak için bulduğu yöntemi Ömer Seyfettin şöyle anlatır:

"...Yorulmaya ne hacet vardı? Mademki fırın yanıyordu. İçlerinden bir tanesini yakınca öbürleri korkacak ve asla karşı gelemeyeceklerdi." (2000: 24).

Fırına atmak için seçtiği kadının kucığında bebeği vardır. Radko'nun zalimliği yaş ve cins tanımaz. Çocuğun ağlamasından rahatsız olur:

"...Çocuk daha şiddetli haykırıyor, fırının içini gürültüye boğuyordu. Radko dayanamadı. Ani bir hareketle eğildi. Bu susmayan çocuğu anasının kucğından kopardı. Fırına doğru döndü... hâlâ susmayan çocuğu ocağın içine fırlattı." (Ömer Seyfettin, 2000: 25).

lu çizmelerine sürüyordu. Çocuk daha şiddetli haykırıyor, fırının içini gürültüye boğuyordu. Radko dayanamadı. Anî bir hareketle eğildi. Bu susmayan çocuğu anasının kucğından kopardı. Fırına doğru döndü. Gözleri dönen kadın, Radko'nun beline sarılıyor:

– Allah'tan kork, Allah'tan kork, diye yalvarıyordu.

Radko, bu narin kadının başına dehşetli bir yumruk indirdi.Yere devirdi ve:

– Allah benden korksın, diyerek hâlâ susmayan çocuğu ocağın içine fırlattı. Birden çocuğun sesi kesildi. Fa-

(Ömer Seyfettin, 2005g: 37).

Fırındaki Türk kadınları bu vahşet karşısında bağırmaya ve ağlamaya başlarlar. Komitalar, onları susturmak için döverler:

“...Komitalar susturmak için kadınların arasına girerek kafalarına, gözlerine vuruyorlar, hepsini al kana boyuyorlardı...”
(2000: 25).

Binbaşı, fırında topladığı kadınlara şöyle seslenir:

“-Dikkat ediniz be karılar! Diye haykırdı. Bize boşuna eziyet vermeyin. Laf dinlemeyen idam olunur. Şimdi bakın soyunmayan ve karşı gelen bu kaltağı nasıl pişireceğiz. İbret alınız. Sonra hepiniz böyle olursunuz!..” (2000: 26).

– Dikkat ediniz be karılar! diye haykırdı. Bize boşuna eziyet vermeyin. Söz dinlemeyen idam edilir. Şimdi bakın. Soyunmayan ve karşı gelen bu kaltağı pişireceğiz. İbret alınız. Sonra hepiniz böyle olursunuz!..

(Ömer Seyfettin, 2005g: 38).

Radko bebeği fırına atmakla bitirmez eylemini. Diğer kadınlara, soyunmaları için örnek olsun diye, çocuğunu fırına attığı kadına uyguladığı vahşet karşısında askerleri bile donakalır:

“...Radko masanın üzerinden bir ustura aldı. Kebap yapılacak kestaneleri nasıl çatlamasın diye yararlırsa, o da fırında yakacağı adamın vücudunu öyle yarardı. Yarılmamış bir adam çabuk yanmazdı. Halbuki yarılırsa bir cızırtı çıkararak, çabucak tutuşur, mavi ve sincabi bir buhar bırakarak kül oluverirdi.” (Ömer Setfettin, 2000: 26).

Bu sesin tüyleri ürperten dehşeti kadınları, hatta komitacıları bile buz gibi dondurdu. Dimço Kaptan ocağa bakmıyor, yüzünü kapı tarafına çeviriyordu. Radko, masanın üzerinden bir ustura aldı. Kebap yapılacak kestaneleri nasıl çatlamasın diye yararlırsa o da fırında yakacağı adamın vücudunu öyle yarardı. Yarılmamış bir adam çabuk yanmazdı. Halbuki yarılırsa tatlı bir cızırtı çıkararak çabucak tutuşur, mavi ve sincabî bir buhar bırakarak kül oluverirdi. Bu mavi ve sincabî buhar... Radko, (Ömer Seyfettin, 2005g: 38).

“Elleri bağlı ve çıplak kadın, gözleri kapalı, inliyordu. Kendini kaybetmişti. Arkası çevrilince, Radko elindeki ustura ile çatlatacağı bu canlı yemişe baktı. Gür ve dağınık saçlarla örtülü sırt kısmı, geniş kalçalarının üzerinde küçük ve nispetsiz kalıyordu. Tüysüz ve lekesiz bacakları beyaz ve parlaktı. Ocağın alevleri satırlarına aksediyor, pembe ve uçucu gölgeler titretiyordu. Radko, usturayı bu pembe akislerin üzerine vurdu. İki büyük haç yaptı. Belden başlayan haçların ucu baldırların üstüne kadar iniyordu. Kadın, etine giren, sinirlerini koparan, kemiklerine dokunan keskin ve müthiş usturanın acısıyla haykırdı ve çırpınmak istedi. Lakin katilleri onu sımsıkı tutuyorlardı. Fıskıran kanı yere düşüyor, Radko esvapları kirlenmesin diye geri çekiliyordu... Kanlı usturayı şiş ve süt dolu memelerin üstünden ufki olarak geçirdi. Sonra daha çabuk bir hareketle bu keskin ve kırmızı aleti zavallı kadının rahmine soktu. Ve yukarıya doğru o kadar hızlı çekti ki, bir anda yarılan karnından mide ve barsaklar, kırmızı ve kalın ip yumakları halinde dışarı fırladı...İki komita mahkumu kollarından, bacaklarından tutarak fırına soktular. Alevlerin binlerce kırmızı ve görünmez ejderha dilleri gibi sardığı canlı et yığınının pembe bir buhar, mavi ve sincabi bir duman çıktı. Feci ve acul bir cızırtı başladı...” (Ömer Seyferrin, 2000: 26–27).

Elleri bağı ve çıplak kadın, gözleri kapalı inliyordu. Kendini kaybetmişti. Arkası çevrilince, Radko elindeki ustura ile çatlatacağı bu canlı yemişe baktı. Gür ve dağınık saçlarla örtülü sırt kısmı, geniş kalçalarının üzerinde küçük ve şekilsiz kalıyordu. Tüysüz ve lekesiz bacakları beyaz ve parlaktı. Ocağın alevleri yüzlerine aksediyor, pembe ve uçucu gölgeler titretiyordu. Radko, usturayı bu pembe akislerin üzerine vurdu. İki büyük haç yaptı. Belden başlayan haçların ucu baldırların üstüne kadar iniyordu. Kadın; etine giren, sinirlerini koparan, kemiklerine dokunan keskin ve müthiş usturanın acısıyla haykırdı ve çırpınmak istedi. Fakat katilleri onu sınıksız tutuyorlardı. Fışkıran kanı yere düşüyor, Radko giysileri kirlenmesin diye geri çekiliyordu:

Kanlı usturayı şiş ve süt dolu memelerin üstünden yata-
tay olarak geçirdi. Sonra daha çabuk bir hareketle bu
keskin ve kırmızı aleti zavallı kadının rahmine soktu. Ve
yukarıya doğru o kadar hızlı çekti ki bir anda yarılan kar-
nından mide ve bağırsaklar, kırmızı ve kalın ip yumakları
hâlinde dışarı fırladı. Radko, iki adım geriledi, cebinden
çıkardığı mendille ellerine bulaşan kanları silerek haykır-
dı:

(Ömer Seyfettin, 2005g: 39-40).

Ömer Seyfettin seferi görevlerle bulunduğu sınır boylarında insanların karşılaştıkları olayları öykülerine konu etmiştir. Radko'nun sadistliğini ve savaşın ne kadar vahşi boyutlarda olabileceğini göstermiştir. Ancak hedef kitle çocuklardır ve çocuklar yaşları gereği henüz bunu anlayamayacak kadar farklı düşüncelere sahiptirler. Dolayısıyla Beyaz Lale, içerdiği şiddet nedeniyle çocukların psikolojik gelişimlerine olumsuz etkileyebilir.

İşkence yapan sadece Radko değildir. Diğer komitacılar da türlü işkenceler ile kadınlara tecavüz eder, onların ölümünü seyrederek:

“Karınlarına delik açılan kadınlar hiç yaşamıyorlar, bir –iki saat içinde inleye inleye, kıvrana kıvrana ölüveriyorlardı.”
(2000: 29).

Karınlarına delik açılan kadınlar hiç yaşamıyorlar, bir iki saat içinde inleye inleye, kıvrana kıvrana ölüveriyorlardı.

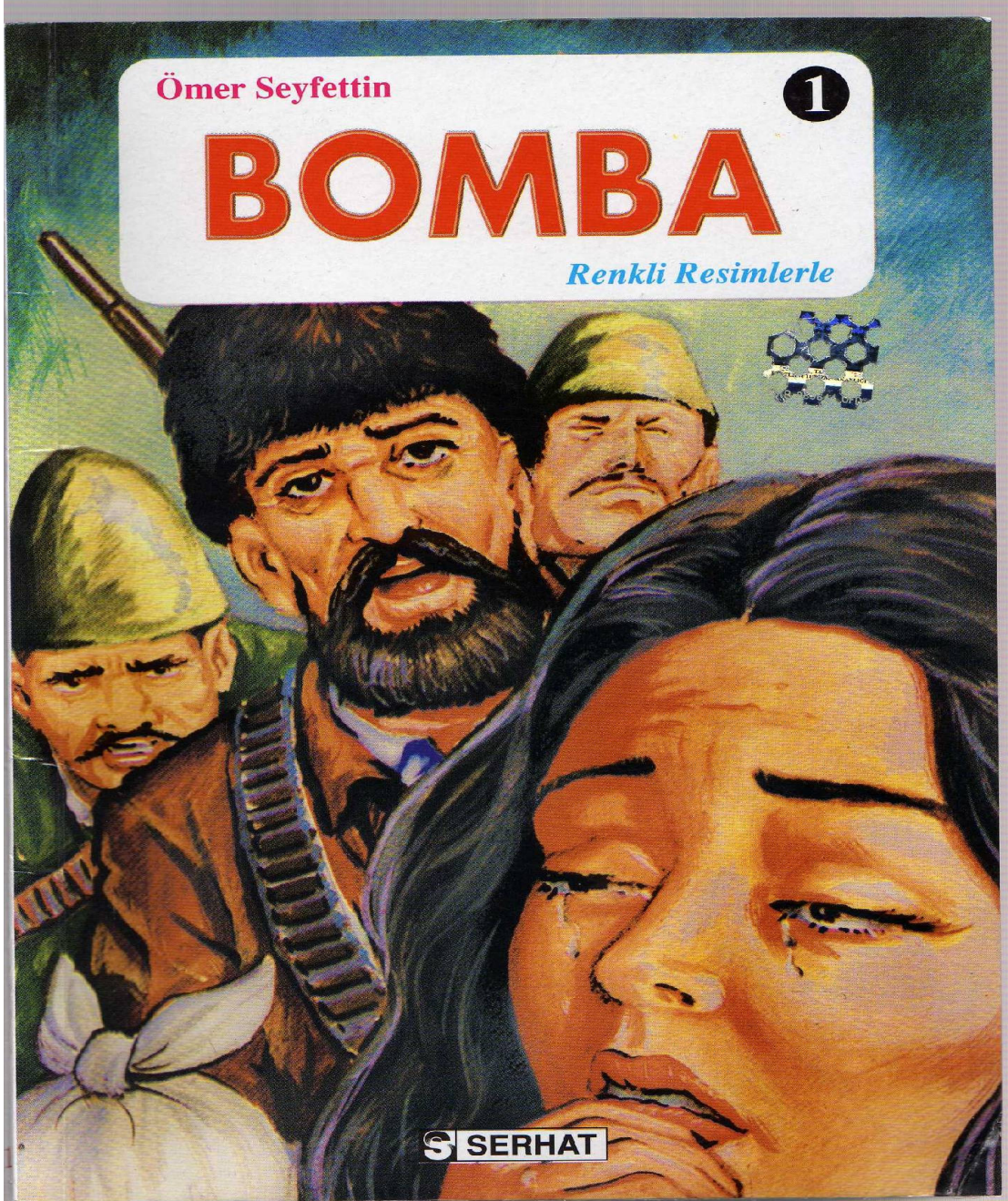
(Ömer Seyfettin, 2005g: 42).

Radko, La'li Hanım'ın ailesinin serbest bırakılmasını söyler. Ancak bu Radko ile komitacılar arasında bir şifredir. Vahşet, kendi aralarında paroladır:

"...Öbürleri beş dakikaya kadar evden çıkarılacak. Bu çıkanlar serbesttirler. Boyunlarına hemen "hürriyet kurdelesi" bağlayınız..."Hürriyet kurdelesi bağlayınız" demek, "kafalarını kesiniz" demenin komitacısıydı." (Ömer Seyfettin 2000: 33).

"Özgürlük kordelası bağlayınız." demek, kafalarını kesiniz demenin komitacısıydı. Radko biraz durdu ve elini masanın üzerine vurdu: (Ömer Seyfettin, 2005g: 47).

Çocuklar gördükleri, okudukları, duydukları veya izledikleri olaylardan büyüklere göre daha çabuk etkilenirler. Hatta bu etki, onlar için, kötü sonuçlar doğurabilir. Beyaz Lale, işkence ve katliamla yok edilmeye çalışılan insanların anlatıldığı uzun bir öyküdür. Serez'i işgal eden Binbaşı Radko'nun, şehirdeki insanlara yaptığı işkenceler açık ve yalın bir anlatımla gözler önüne serilir. Ömer Seyfettin'in bu öyküsü genellikle her yayınevinde basılmıştır. Ancak içerdiği şiddet bakımından çocuklara uygun değildir. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında bulunması gereken eğitsel değerler arasında şiddetin bu türüsü yoktur. Öykü, çocukların düşünce ve hayallerine aykırı unsurlar barındırır. Büyükler bile, öyküyü okurken dehşete düşebilirler. Olumsuz etkilenmemeleri için, Ömer Seyfettin okumak isteyen çocuklara, Beyaz Lale tavsiye edilmemelidir.

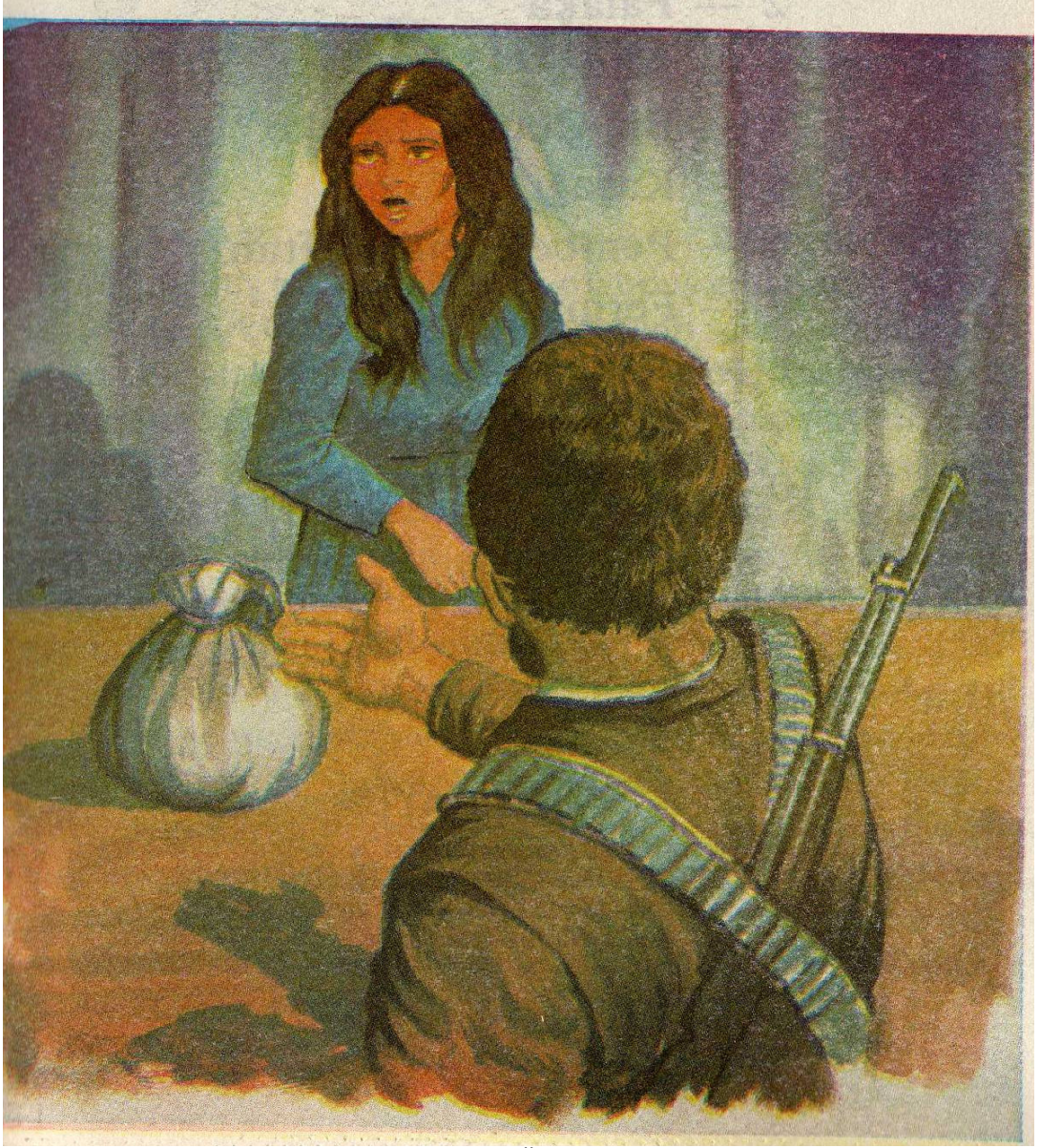
Bomba: Boris ve Magda, kanlı Makedonya'dan Amerika'ya gitmek için plan yaparlar. Hatta para biriktirirler. Boris, Genç Türklerin meşrutiyeti ilan etmesiyle dağdan inmiş, silahını teslim etmiştir. Ancak komitalar onun bu tavrını hazmedemezler. Boris'in vatanına ve kendilerine ihanetini affetmeyeceklerini bildiren bir mektup yazarlar:

“Ey dinsiz Boris...! Vaktiyle dağlardan neşretmek istediğin sosyalistliği burada öğretmeye başladın. Hainsin. Vatanımızın düşmanısın! Bil ki o hain kafanı balta ile vücudundan koparacak, sana uyanların, seni sevenlerin eline vereceğiz.” (Ömer Seyfettin, 2002: 130).

— Evet, ihtilâl komitesi tarafından... *“Ey dinsiz Boris!”* diye başlıyordu. Ve *“Hainsin. Vatanımızın düşmanısın! Bilki o hain kafanı baltı ile vücudundan koparacak, sana uyanların, seni sevenlerin eline vereceğiz.”*

(Ömer Seyfettin, 7).

Çocuk okurlar, komitaların Boris’e, neden kafasını balta ile vücudundan ayıracak kadar öfkelenediklerini anlayacak seviyede değillerdir. Nitekim öykünün sonunda dediklerini yaparlar ve Boris’in kafasını kesip karısının eline verirler. Çocuklar öyküyü sonuna kadar okuduklarında, mektupta yazdıkları eylemi uyguladıkları ve Boris’in kafasını kestiklerini görürler. Ancak yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında, Beyaz Lale’de olduğu gibi, bir amaç uğruna böyle bir şiddet uygulandığını okumak çocuklar için sakıncalı olabilir.

(Ömer Seyfettin, 1).

Bir gece komitalar, Boris'in komşusunun evine gelirler. Boris, Magda'nın itirazlarına rağmen onlarla görüşmeye gider. Komitalar bir süre sonra yanlarında Boris olmadan Magda'nın yanına gelirler. Baba İstoyan'ın tüm parasını alırlar. Magda'ya tacizde bulunurlar ve bir beze sarılı bomba bırakırlar. Bomba'yı iyi saklarsa Boris'i göndereceklerini söylerler ve giderler. Magda bombayı merak eder, dokununca ılık ve ıslak olduğunu fark eder. Açıp bakınca kocasının kesilmiş başını görerek çıldırır:

"... Ta masanın orta yerinde duruyordu. Elini uzattı. Kaldırdı. Öbür eliyle altından tutmuştu. Ilık bir ıslaklık hissetti. Eline baktı: Kanlanmıştı. Kan?.. Sonra bu tehlikeli ve tahmin ettiği kadar ağır

olmayan bombayı önüne koydu. Kadranını, fitilini görmek istiyordu. Yavaşça siyah bezi çözdü. Bu bez kandan kıpkırmızı idi. O bezi de çözdü. Kumral saçlar meydana çıktı. Baktı, baktı, dikkatle baktı... Ve birden öyle müthiş, öyle keskin, öyle feci, öyle korkunç bir nara attı ki, ocağın başındaki Baba İstoyan sıçradı ve gelinine koştu. Zavallının gözleri çerçevesinden çıkmış, karışık saçları dimdik olmuş, omuzları gerilmiş, iki eliyle tuttuğu bu şeye hayret ve dehşetle bakıyordu. Dikkat etti... O tuttuğu şey, oğlunun, güzel ve kumral Boris'in vücudundan koparılmış kesik ve kanlı kafası idi." (Ömer Seyfettin, 2002: 147).

Hemen bu felâket oyuncağını kaldırmağa koştu. Ta masanın orta yerinde duruyordu. Elini uzattı. Kaldırdı. Öbür eliyle altından tutmuştu. Ilık bir ıslaklık hissetti. Eline baktı: Kanlanmıştı. Kan? Sonra bu tehlikeli ve tahmin ettiği kadar ağır olmayan bombayı önüne koydu. Kadranını, fitilini görmek istiyordu. Yavaşça siyah bezi çözdü. İkinci bir bez daha vardı. Bu bez kandan kıpkırmızı idi. O bezi de çözdü. Kumral saçlar meydana çıktı. Baktı, baktı, dikkatle baktı...

Ve birden öyle müthiş, öyle keskin, öyle feci, öyle korkunç bir şekilde bağırdı ki, ocağın başındaki Baba İstoyan sıçradı ve gelinine koştu. Zavallının gözleri çerçevesinden çıkmış, karışık saçları dimdik olmuş, omuzları gerilmiş, iki eliyle tuttuğu bir şeye hayret ve dehşetle bakıyordu. Dikkat etti... O tuttuğu şey oğlunun, güzel ve kumral Boris'in vücudundan koparılmış kesik ve kanlı kafası idi...

Ömer Seyfettin, 31).

(Ömer Seyfettin, 29).

Çocuklar, okudukları öyküdeki olayları bir kez de zihinlerinde tekrar ederler, gözlerinin önüne getirmeye çalışırlar. Görüldüğü gibi, korku abartılarak Magda'nın çıldırması seviyesine gelmiştir.

Beyaz Lale kadar olmasa da Bomba öyküsü de şiddet içerir. Çocuklar, Boris'in kesik başının, kumaşa sarılı bir bomba olarak, karısına verildiğini zihinlerinde canlandırdıklarında, bundan olumsuz etkilenebilirler. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında hayatın gerçekleriyle çocuklar yüz yüze getirilmelidir. Ancak çocukların hayatında, karşılaştıkları kaç olayda bir kadına kocasının kesik başı bomba olarak

verilir? Çocuklar şiddetle bu kadar karşılaşmamalıdır ki psikolojilerinde sapmalar olmasın. Bu nedenle Bomba öyküsü çocuklar için sakıncalı sayılabilir.

Diyet: Koca Ali, çok ünlenmiş bir demirci ustasıdır. Şehirde meydana gelen hırsızlık nedeniyle iftiraya uğramıştır. Tüm deliller aleyhine çıkar ve sol kolunun kesilmesine karar verilir. Hiçbir zaman para için çalışmadığından, kolunun diyetini ödeyecek parası yoktur. Askerler, Koca Ali'nin kolu kesilirse kendilerine ucuz ve kaliteli demir dövmeyeceğini düşünerek, şehrin zengini Hacı Kasap'tan diyeti ödemesini isterler. Hacı Kasap çok cimridir, ancak askerlerle iyi geçinmek gerektiğini inanarak diyeti ödemeyi kabul eder. Koca Ali hayatında kimseye minnettar kalmamıştır, fakat Hacı Kasap'ın çırağı olur. Hacı Kasap'ın sürekli kolunun diyetini verdiğini söylemesi üzerine kolunu keserek Hacı Kasap'ın önüne fırlatır. Ömer Seyfettin Koca Ali'nin bu eylemini şöyle anlatır:

“Koca Ali cevap vermedi. Acı acı gülümsedi. Kızardı. Sonra birden sarardı. Hızla döndü. Bilediği satırların en büyüğünü kaptı. Sıvalı kolunu, yüksek kıyma kütüğünün üstüne koydu. Kaldırdı, ağır satırı öyle bir indirdi ki... O anda kopan kolunu tuttu. Gördüğü şeyin dehşetinden gözleri dışarı fırlayan Hacı Kasap'ın önüne, “ Al bakalım, şu diyetini verdiğin şeyi!” diye hızla fırlattı.”
(2006: 143–144).

Koca Ali, sesini çıkarmıyor, bir hafta içinde belki beş yıllık hizmetini durup dinlemeden gördüğü hâlde, kendini yine "tembel, miskin" diye aşağılamaya sıkılmayan bu kötü insanı ezici bir bakışla süzüyordu. Yine kalbi yırtılır gibi oluyor, göğsüne sıcak bir şeyler yayılıyor, çeneleri kitleniyor, şakakları zonkluyordu. Bir anda bu titreme durdu. Koca Ali gözlerini açtı. Bir hafta buna nasıl sabretmişti? Şaşırdı. Hacı Kasap, sigarasını yanına bıraktı. Hizmetçisinin bu ağır bakışından kurtulmuş gibi dırlandı:

– Kolunun diyetini benim verdiğimi unutuyorsun galiba, dedi, ben olmasam şimdi çolak kalacaktın..

Koca Ali, yine cevap vermedi. Acı acı gülümsedi. Kızardı. Sonra birden sarardı. Hızla döndü. Bilediği satırların en büyüğünü kaptı. Sıvalı kolunu, yüksek kıyma kütüğünün üstüne koydu. Kaldırdı, ağır satırı öyle bir indirdi ki... o anda kopan kolunu tuttu. Gördüğü şeyin dehşetinden gözleri dışarı fırlayan Hacı Kasap'ın önüne:

– Al bakalım, şu diyetini, verdiğin şeyi! Diye hızla fırlattı.

Sonra elbisenin kolsuz kalan yerini sıkı bir düğüm yaptı. Dükkândan çıktı.

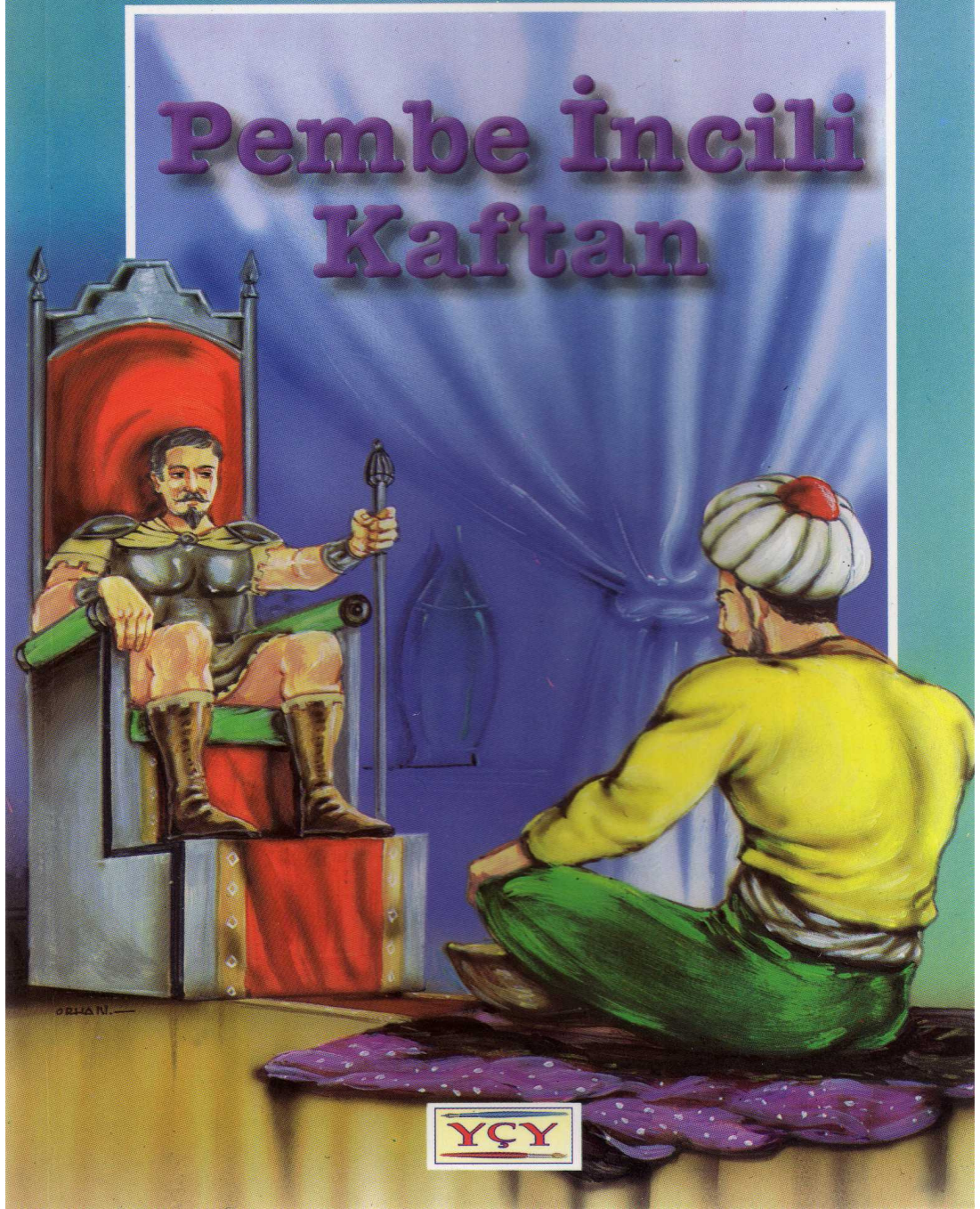
Onun, vaktiyle geldiği yer gibi, şimdi gittiği yeri de, şehirde kimse öğrenemedi.

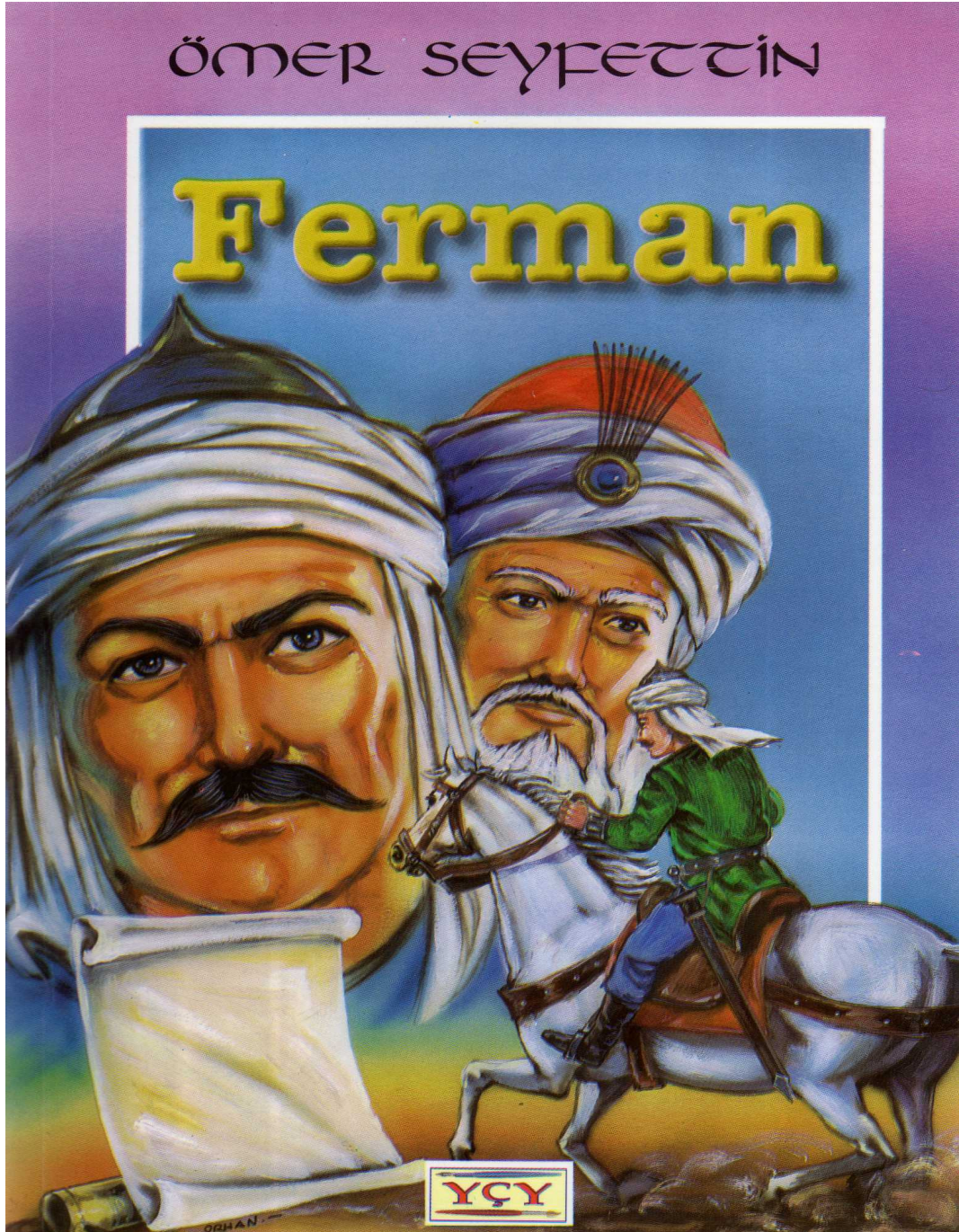
(Seyfettin, 2005f: 64).

Diyet, Ömer Seyfettin'in filmlere de konu olmuş öyküsüdür. Gerek dilinin sadeliği, gerek konunun özgünlüğü ve gerekse planın güzelliği öyküyü son derece ilginç kılar. Ancak beklenmedik bir olayla sonlanan öykünün kahramanı Koca Ali'nin kendi kolunu kesmesi ve Hacı Kasap'ın önüne atması şiddet içerir. Koca Ali, Hacı Kasap'a köle olmaksızın kolunu kaybetmeyi tercih eder. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının gerçekliği subjektif olmamalıdır. Çocuklar, gerçekliklerin kitabı okuduktan sonra hayata geçirebileceğine inanmalıdırlar. Diyet öyküsünde bir subjektiflikten söz edilebilir. Koca Ali'nin kendi kolunu kesmekten başka çaresi kalmadığı ve en iyisinin bu olduğu vurgulanır. Şiddet desteklenmiş olur böylece. Bu bağlamda çocuklara uygun olmadığı söylenebilir.

Pembe İncili Kaftan: Sadrazam ve vezirler, Akkoyunlu hanedanının enkazı üzerinde saltanat kuran Şah İsmail'e gönderecek elçi ararlar. Şah İsmail'in gaddarlığına karşı durabilecek ve ölümden korkmayacak kadar cesur bir elçi düşünürler. Çünkü Şah İsmail'in yaptığı işkenceler ile Şark kan içindedir. Ömer Seyfettin Şah İsmail'i şöyle anlatır:

“...Hele Şark... kan içinde, ateş, zulüm içinde kıvranıyordu. Yıkılan, sönen Akkoyunlu hanedanı üstünde Şah İsmail serserisi bir saltanat kurmuştu. Geçtiği yerlerde dikili ağaç bırakmayan, babasıyla büyük babası Cüneyt'in intikamını aldığı için delice bir gurura kapılan bu kudurmuş şah, akla gelmedik canavarlıklarla sağına soluna saldıırıyordu. Kendine iltica eden tarafları bile çağırdığı ziyafette, yemekmiş gibi, kaydattırdığı büyük kazanlara atıp söğüş yapan, mağlup ettiği Özbek padişahının kafatasıyla şarap içen bu gaddar şah, dünyada hakikaten eşi görülmemiş bir zalimdi... Geçen yıl Zülkadriye hâkimi Alaüddeve'den kızını istemişti. Alaüddeve kızını vermedi. İsmail, uğradığı bu red hakaretinden hiddetlendi: intikam için padişahın toprağından geçti. Müdafasız Zülkadriye arazisine girdi, Diyarbekir, Harput kalelerini aldı. Sarp bir dağa kaçan Alaüddeve'nin oğlu ile iki torunu eline esir düştü. Şah İsmail, bu zavallıları ateşte kızartıp kebab ettirdi. Etlerini kuzu gibi yedi.” (Ömer Seyfettin, 2006: 65).

Ferman: Tosun Bey, ordu içinde cesareti, kahramanlığı ve çabukluğu ile örnek bir askerdir. Ordu içinde çok sevilmeğe ve sayılmaktadır. Bir sefere giderken otağ-ı hümayunun kaybolduğunu öğrenince çok sinirlenir. Sinirden ne dediğini bilmez ve “İki konak arasında bir otağa sahip olamayan adam koca devleti nasıl idare eder?” cümlesini söyler. Kısa bir süre sonra Niş’e ferman götürmesi için görevlendirilir. Tosun Bey Niş’e

giderken bir anda geceler. Rüyasında fermanın ateş gibi yandığını görür. Merak eder ve fermanı okur. Ferman, Tosun Bey'in kafasının kesilmesi konusunda yazılmıştır:

“...İşbu emri şerifimizin hamili devletimize vücudu muzır olan Tosun Bey kulumun da heman vürudunda başın kesesin ve şöyle bilesin ki...” (2006: 18).

“... İş bu kutsal emrimizin taşıyıcısı devletimize vücudu zararlı olan Tosun Bey kulumun hemen vücudundan başı kesile ve şöyle biline ki...”(Ömer Seyfettin, 2005f: 15).

Tosun Bey, neden “vücudunun devlete muzır” olduğunu ve başının kesilmesi gerektiğini anlayamaz. Babası gibi başını kolay kolay vermeyeceğini düşünür. Gerekirse can almaya karar verir:

“Fakat...O, babası gibi celladın pis kılıcına bir koyun itaatiyle başını uzatmayacak, canını almaya gelenlerin canlarını alacak, kendi canı alınıncaya kadar, başkalarından can alacaktı...” (2006: 20).

Önce başını kolay vermeyeceğine inanır; fakat sonra padişah emrine karşı durmanın isyan olduğunu düşünerek vazgeçer, fermanı Niş'e götürür. Fermanı alan ihtiyar bey, Tosun Bey'in kafasını kesemeyeceğini söyler. Tosun Bey de, padişahın fermanına uymazsa, kendisinin ihtiyar beyi keseceğini belirtir. Aralarında şöyle bir diyalog geçer:

*“-Kabahatin ne? diye sordu.
-Padişahım bilir..
-Ben senin başını kesmem, Tosun Bey. Şimdi affını yazacağım. Çifte tatar çıkaracağım. İstirhamım kabul olunmazsa kendi başımın kesilmesini isteyeceğim.
-Hayır, bey! Hayır... Padişahın emrinden dışarı çıkma. Beni kes... Kestikten sonra affımı istirham et. Padişahım, kendi emri yerine geldikten sonra, ben kulunu affetsin.
İhtiyar bey daha ziyade ağlıyor, hıçkırıyordu:
-Ben senin gibi bir yiğide kıyamam. Ben seni kesemem. Elim dilim buna varmaz. Vallahi seni kesemem..
-Padişahımın emrini yapmayan asilerin başını ben keserim!..”*
(Ömer Seyfettin,2006: 23).

– Kabahatin ne? Diye sordu.

– Padişahım bilir...

– Ben senin başını kesemem, Tosun Bey. Şimdi bağışlanmanı yazacağım. Çifte haberci çıkaracağım. Dileğim kabul olunmazsa kendi başımın kesilmesini isteyeceğim.

– Hayır, Bey! Hayır... Padişahın emrinden dışarı çıkma. Beni kes... Kestikten sonra affımı rica et. Padişahım, kendi emri yerine geldikten sonra ben kulunu affetsin.

Yaşlı bey daha çok ağlıyor, hıçkırıyordu:

– Ben senin gibi yiğide kıyamam. Ben seni kesemem. Elim dilim buna varmaz.

–

– Vallahi seni kesemem...

–

Yeni uyanmış erkek bir arslan durgunluğuyla gülümseyen Tosun Beyin parlak yüzü birdenbire karardı. Gür kaşları çatıldı. Şahin bakışlı iri elâ gözleri açıldı. Nefret ve öfkeyle kılıcını çekti:

– Padişahımın emrini yapmayan asilerin başını ben keserim! diye kükreyip, zayıf kalpli ve emir dinlemeyen ihtiyarın üzerine yürüdü. Al çuhadan büyük kapı perdesinin arkasında gizli nöbet bekleyen silâhlı görevliler koşuştular. Ve onu tuttular. (Ömer SeyfettinSeyfettin, 2005f: 20-21).

Ömer Seyfettin, öykünün sonunda Tosun Bey'in başının kesildiğini açık cümlelerle anlatmaz. Öyküyü şöyle bitirir:

“Yarım saat sonra...

Sırmalı resmi kavuğunu çıkararak başına mütevazı ibadet külahını geçirmiş olan ak sakallı bey, تنها odasında seccadesine oturmuş, boynu bükük “Yasin” okurken, dışarda mahzun ve belirsiz bir yağmur serpeyor: iç avlunun siyah taşarındaki taze ve sıcak kanlar üstüne, sahipleri görünmeyen samimi gözyaşları gibi damlıyordu.” (2006: 24).

Yarım saat sonra...

Sırmalı resmi kavuğunu çıkararak, başına ibadet külahını geçirmiş olan ak sakallı bey, تنها odasında seccadesine oturmuş, boynu bükük "Yasin" okurken, dışarıda hüzünlü ve belirsiz bir yağmur yağıyor; iç avlunun siyah taşlarındaki taze ve sıcak kanlar üstüne, sahipleri görünmeyen samimi gözyaşları gibi damlıyordu.

(Ömer Seyfettin, 2005f: 21).

Kullandığı bir cümle sonucu hazırlanmış ölüm fermanını, kendi eliyle cellâdına götüren Tosun Bey'in başının kesilmesini anlatan Ferman öyküsü, içerdiği şiddet nedeniyle çocuklar için olumsuz sonuçlar doğurabilir. Bunun yanında Tosun Bey'in başının kesilme nedenini çocuklar anlayamayabilirler. Oysa yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında ileti açık, anlaşılır olmalı ve şiddet bulunacaksa olumsuzluğunu anlatmak için bulunmalıdır.

Namus: Çingene bir adam jandarmalara, ailesini, iki köpeği çiftleşmesini izlerken görünce "namussuzlar" diye baltayla kestiğini anlatır:

"-Birdenbire hiddetlendim. Sizin utanmanız, arlanmanız yok mu?, dedim. Elime çotranın yanındaki bir balta geçti... Hepsinin kafasına hiç ayrı ayrı indirdim. Çomar'ı da ikiye böldüm. Hiçbiri kaçamadı. Hepsini geberttim." (2001b: 80).

"Araba, katilin dokuz insanı baltayla kestiği yerde durdu." (Ömer Seyfettin, 2001b: 80).

Ömer Seyfettin

NAMUS

GENDAŞ ÇOCUK

Resimleyen: Behiç Pek

— Hayır.

— Öyleyse niçin «namus, namus» diye bağırıp yatarsın? Ne oldu ki bakayım?

Mahkûm Çingene, felâketini hatırladı. Sarardı. Dudakları titriyordu. Hikâyesini anlattı:

— Bir akşam dereye yıkanmaya gitmiştim. Biraz geç kaldım. Çergeye döndüm. Ah namus, bre namus, bre namus, bre namus!... Bir de ne göreyim?...

— Ne gördün?

— Ah namus bre! Namus ağam.

— Söyle canım, her vakit gördüğün bir şey olacak!

— Hayır.

— Ya ne gördün?...

— Karım, kız kardeşim, anam, halam, küçük kızlarım, yengem toplanmışlar. Bir şeye bakıyorlar, hem gülüyorlar.

Jandarma bunu pek merak etti. Cigarasını ağzından çekti:

— Neye bakıyorlardı?

Çingene tekrar «namus bre, namus» diye kafasını arabanın duvarına çarptı:

— Bizim Çomar'a Hasan'ın sarı erkek köpeği

yapışmış. İçeri almışlar seyrediyorlardı.

Jandarma gülmekten katılıyordu:

— Ey, sonra?

— Birdenbire hiddetlendim. «Sizin hiç utanmanız arlanmanız yok mu?» dedim. Elime su kabının yanındaki kör balta geçti...

— Ey?...

— Hepsinin kafasına ayrı ayrı indirdim. Çomarı da ikiye böldüm. Hiçbiri kaçamadı. Hepsi ni geberтті.

(Ömer Seyfettin, 2001c: 12–14).

(Ömer Seyfettin, 2001c: 13).

Yine aynı öyküde katil olay yerine getirilir, asılacaktır. Çingene böyle bir cezaya şaşırır:

“...Komiserle gelen jandarmalar, bir iskemleye binmişler, gülüşerek darağacının ipini sabunluyorlardı. Çingene bu manzarayı görür görmez, gölgesinden ürkmüş bir Arap atı gibi şahlandı.

-Ay, beni asacak mısınız?, diye haykırdı.

Kimse cevap vermedi. Herkes önüne bakıyordu. Komiser, elindeki yaftayı katilin boynuna geçirmek için ilerledi...” (2001b: 80).

ağarmış, Çoban Yıldızı sönmüştü. Komiserle gelen jandarmalar, bir iskemleye oturmuşlar, gülüşerek darağacının ipini sabunluyorlardı. Çingene, bu manzarayı görür görmez, gölgesinden ürkmüş bir Arap atı gibi şahlandı.

— Ay, beni asacak mısınız, diye haykırdı.

Kimse cevap vermedi. Herkes önüne bakıyordu. Komiser elindeki yaftayı katilin boynuna geçirmek için ilerledi. Namus uğrunda şehit oldu. (Seyfettin, 2001c :15).

Çingene'nin, köpekleri çiftleşirken izleyen ve bu duruma gülen ailesini baltayla kesmesi çocuklar için sakıncalıdır. Bunu haklı göstermek için de namus olgusunu kullanır. Hayvanların çiftleşmesi çok doğaldır. Oysa öyküde bu, Çingene'nin ailesini doğramasına sebep olan namussuzluk olarak yer alır. Katil, idam edilerek cezasını çekecektir. Oysa idam da çocukların hayatında olmayan ve karşılaşmadıkları bir olaydır.

Çocuklar, kendi yaşlarında insanların başından geçenleri okumaktan keyif alırlar. Ömer Seyfettin'in çocukluk anılarında yola çıkarak yazdığı "Kaşağı" öyküsü çocuklara hitap edebilmektedir. Kaşağı'da da şiddet ögesi bulunmaktadır; fakat yukarıda incelemeye aldığımız öykülerde olduğu gibi değildir.

Hasan ve kardeşi –anlatıcı, ben- arasında gelişen olaylarla örülü öyküde anlatıcı kaşağıyı kırar ve kardeşine iftira atar. Oysa Hasan'ın bundan haberi bile yoktur. Babaları anlatıcıya inanır ve Hasan'ın "Kaşağıyı ben kırmadım" cümlesine inanmayarak ona tokat atar. Ahıra girmesini yasaklar. Aralarında şöyle bir konuşma geçer:

“-Eğer yalan söylersen seni döverim!..

-Söylemem.

-Pekala, bu kaşağıyı niye kırdın?

Hasan, Dadaruh'un elinde duran alete şaşkın şaşkın baktı. Sonra sarı saçlı başını sarsarak,

-Ben kırmadım, dedi.

-Yalan söyleme, diyorum.

-Ben kırmadım.

Babam tekrar,

-Doğru söyle, darılmayacağım. Yalan çok fenadır, dedi.

Hasan, inkarında inat etti. Babam hiddetlendi. Üzerine yürüdü. 'Utanmaz yalancı' diye yüzüne bir tokat indirdi.

-Götür bunu eve; sakın bir daha buraya sokma. Hep Pervin'le otursun, diye haykırdı." (Ömer Seyfettin, 2005b: 24).

- Eğer yalan söylersen seni döverim.
- Söylemem.
- Pekâlâ, bu kaşağıyı niye kırdın?

Hasan, Dadaruh'un elinde duran alete şaşkın şaşkın baktı. Sonra sarı saçlı başını sarsarak:

- Ben kırmadım, dedi.
- Yalan söyleme, diyorum.
- Ben kırmadım.

Babam tekrar:

- Doğru söyle, darılmayacağım. Yalan çok kötüdür, dedi.

Hasan, yapmadığını söylemesinde inat etti. Babam öfkelenildi. Üzerine yürüdü, "Utanmaz yalancı." diye yüzüne bir tokat indirdi.

- Götür bunu eve; sakın bunu bir daha buraya sokma. Hep Pervin'le otursun. Diye haykırdı.

(Ömer Seyfettin, 2005g: 7-8).

Görüldüğü gibi “Kaşağı”da baba oğluna şiddet kullanır. Babanın sert ve otoriter tavrı, Hasan hastalanıncaya kadar devam eder. Kaşağı’da aile içi şiddet bulunmaktadır. Babanın, yalan söylediği için oğluna vurması, yalanın kötü olduğunu göstermeye çalışması çocukların karşılaşabileceği bir olaydır. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında kahramanın çocuk olması, öyküyü çocuklar için daha zevkli hale getirmektedir. Kaşağı bu yönüyle, yukarıdaki öykülerden ayrılabilir.

Kaşağı gibi çocuk kahramanlı olup, içinde az da olsa şiddet bulunduran bir diğer öykü de Falaka’dır. Ömer Seyfettin’in çocukluk anılarına dayanan öykülerinden biridir. Ben -anlatıcı- ve okuldaki arkadaşlarının, Hoca Efendi tarafından falakaya yatırılmaları ve anlatıcının hocaya oyun oynaması üzerine kurulu olan öyküde, falaka bir şiddet aracıdır.

Hoca Efendi uyuyunca enfiye kutusundan tüm çocuklar çeker ve hapşırmaya başlarlar. Hoca Efendi uyanıp da enfiyeyi kimin çaldığını sorunca çocuklar bilmediklerini söylerler. Hoca Efendi hepsini falakaya yatırır:

“Hoca Efendi de esnemeye başladı. Zavallı ihtiyar uyuyuverdi. O zaman kalktık, rahlenin üzerindeki enfiye kutusunu aldık, hepimiz çektik. Bütün mektebin içinde bir hapşırmadır gitti. Hoca Efendi gürültüden uyanınca işi anladı. Enfiyesini kimin çaldığını sordu. Bir ağızdan ahenkle,

-Bilmiyoruz, bilmiyoruz! dedik

-Hepinizi falakaya çekeceğim.

-Bilmiyoruz, bilmiyoruz!

-Kimse söylemeyecek mi?

-Bilmiyoruz ki, bilmiyoruz ki...

-Bilmiyor musunuz, pekâlâ! Necip, git camiden kalfayı çağır, çabuk.

Beş dakika sonra kalfa geldi. Korkunç bir sahne başladı. Sopayı biri bırakıp biri alıyordu. Nöbetleme falaka tutuyorduk. Hepimizi sıra dayığına çektiler.” (2005b: 39-40).

Hoca Efendi de esnemeye başladı. Zavallı ihtiyar uyuyuverdi. O zaman kalktık, rahlenin üzerindeki enfiye kutusunu aldık, hepimiz çektik. Bütün mektebin içinde bir hapşırmadır gitti. Hoca Efendi gürültüden uyanınca işi anladı. Enfiyesini kimin çaldığını sordu. Bir ağızdan ahenkle:

– Bilmiyoruz, bilmiyoruz, dedik.

– Hepinizi falakaya çekeceğim.

– Bilmiyoruz, bilmiyoruz.

– Kimse söylemeyecek mi?

– Bilmiyoruz ki, bilmiyoruz ki...

– Bilmiyor musunuz. Pekâlâ, Necip, git câmiden kalfayı çağır çabuk.

Beş dakika sonra kalfa geldi. Korkunç bir sahne başladı. Sopayı biri bırakıp biri alıyordu. Nöbetleşe falaka tutuyorduk. Hepimizi sıra dayığına çektiler. Bugünden sonra
(Ömer Seyfettin, 2005d: 23–24).

Hoca Efendi esneme ve hapşırmayı büyük kabahat sayar. Hapşırın olursa kendisiyle eğlendiğini zannederek döver:

“Kazara kendiliğinden hapşıranı “Benimle eğleniyor musunuz?” diye yere yıkıyor, bayıltıncaya kadar dövüyordu. Aksi gibi, benim hiç durmadan esneyeceğim geliyor, hapşırmak istiyordum. Birkaç defa bunun için dayak yedim. Hoca Efendi dayığı bitirince bütün kuvvetiyle rahlesine vuruyor,

-Kim hapşırırsa şart olsun ki, öldürünceye kadar döveceğim, diye haykırıyordu. (2005: 40).

yordu. Hele hapşırmak... Kaza ile, kendiliğinden hapşırını, "Benimle eğleniyor musun?" diye yere yıkıyor, bayıltıncaya kadar dövüyordu. Aksi gibi benim hiç durmadan esneyeceğim geliyor, hapşırmak istiyordum. Birkaç kez bunun için dayak yedim. Hoca Efendi dayağı bitirince bütün kuvvetiyle okuma sehпасına vuruyor:

- Kim hapşırırsa şart olsun ki öldürünceye kadar döveceğim, diye haykırıyordu.

(Seyfettin, 2005d: 24).

Falaka'nın kahramanının çocuk olması, Hoca Efendi'ye oyun oynaması ve onu işinden etmesi öyküdeki şiddeti ikinci plana itmekte, öyküde mizah unsurunu öne çıkarmaktadır. Bu nedenle Falaka'nın çocuk okurlarca çok seviliyor olabilir.

Kaşığı ve Falaka öykülerinin çocuklar tarafından bu kadar sevilmesinin bir diğer nedeninin de anlatıcının birinci kişi olmasından kaynaklandığı olabilir. Diğer öykülerinde üçüncü kişi anlatım yolunu seçen Ömer Seyfettin, bu öykülerinde çocukluk anılarından yola çıktığı için birinci kişi anlatımı kullanmıştır. Bu nedenle daha içten ve sıcak bir anlatım ortaya çıkmış ve böylece çocukların beğenisini kazanmıştır.

"Birinci kişi ağız ile yapılan anlatımın daha samimi olduğu, karşısındaki ikinci bir kişi ile karşılıklı bir sohbet içtenliği oluşturduğu görülmüştür. Bir çeşit duygu, düşünce ve sırlarını paylaştığı izlenimi veren bu anlatım tekniğinin çocukları tarafından daha çok beğenildiği ve benimsendiği görülmektedir." (Yalçın, Aytaş, 2005: 48).

Çocuk kahramanlı olan ve çocuklar tarafından sevilen bir öykü de "Bir Çocuk: Aleko" dur. Öyküde bir Türk olan Ali, karnını doyurabilmek için kendini Rum olarak tanıtır. İsminin Aleko olduğunu söyler. Onlara hizmet ederek Türkler lehine bilgi toplamaya çalışır. Papaz ondan, Rum komutanına mektup gönderir. Aleko önce Türklerin yanına gider, bildiklerini anlatarak mektubu gösterir. Rum tarafına geçerek faydalı bir şeyler öğrenmeye çalışacağını söyler. Türk komutan kabul eder ve onu gönderir.

Rum komutan Aleko'ya bomba verir ve Türk cephanesini patlatmasını ister. Aleko bombanın pimini çekerek komutana Türk olduğunu söyler. Rum cephanesini, Rum komutanını ve kendini havaya uçurur.

Öykünün sonunda Aleko'nun ölümü göze alarak bombayı üzerinde patlatması şiddet içerswe de, öyküdeki şiddet Beyaz Lale veya Teke Tek öykülerindekilerden farklıdır. Ömer Seyfettin bunu açık cümleler ile anlatmaz. Ayrıca yaşı küçük olmasına rağmen Aleko'nun vatan sevgisi iyi bir örnek sayılabilir.

Öykülerin, kurmaca metinler olduklarını çocuklara anlatmak zordur. Çocuklar, öykünün gerçek ve gerçeğe yakın olduğunu hissetmek isterler. Ancak kurmacalığı fark edene kadar zihinlerinde şiddet cümleleri olumsuz izler bırakabilir.

Öykülerde şiddet, yanlışlığını gösterebilmek ve hayatın içinde bir olgu olduğunu anlatabilmek için bulunursa uygundur. Yalçın ve Aytaş (2005: 51), çocuk edebiyatı ürünlerinde şiddetin olmaması gerektiğine değinmektedirler:

“Çocuk edebiyatı metinleri, şiddet öğelerini içermemelidir. Çocuklara yönelik eserlerde, şiddet ögesinin ne gibi olumsuz sonuçlar doğurduğu, son yıllarda yapılan bilimsel eserlerle ortaya konulmuştur. Bundan hareketle şiddet içerikli konuların çocuk eserlerinde yer almamasına özen gösterilmelidir.”

Sedat Sever: “Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet” isimli bildirisinde şiddetin çocukların hayatındaki olumsuz etkilerini belirtir:

“Çocuklarımızın duygu ve düşünce sağlığı, şiddet içeren, ideolojik ya da dinsel didaktizmi yeğleyen kitaplarla örselenmekte: çocuklar güdümlü, insan doğasına aykırı, insan duyarlılığını yok etmeye yönelik, saldırganlığı ve şiddeti doğallaştıran anlayışlarla kuşatılmaktadır. Öte yandan basından ve görsel iletişim araçlarından izlediklerimiz, çevremizde tanıklığını yaptığımız yaşam durumları, insanların duyguları üzerindeki denetimlerini yitirmekte olduğunu göstermektedir. Toplumsal ilişkilerde, şiddet ve saldırganlığın kullanılması eğilimi gittikçe artmakta: çocuklar için hazırlanan çizgi filmler, oyunlar vb. görsel uyaranların büyük çoğunluğunda olaylar kaynağını şiddetten almakta, şiddet sorun çözmenin genelgeçer bir yöntemi olarak sunulmaktadır. Bu kültürel kargaşa içinde, çocukların, özdeşim kurabileceği kişilik özelliklerini seçmede büyük sorunlar yaşayacağı açıktır...Ülkemizde, önemle izlenmesi gereken: ancak çoğunlukla değerlendirme dışında bırakılan bir başka duygusal örselenme de çocukların doğasına, gelişim özelliklerine uygun olmayan metinler ve güdümlü yayınlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Özellikle, amacına şiddet uygulayarak ulaşan kahramanların bir özdeşim ögesi olarak belirlediği kitaplar, çocuklarda ruhsal sorunlara neden olabilecek iletilerle yapılandırılmaktadır.”

Okuduklarını ve izlediklerini model alan çocuklar, şiddet içeren kahramanlarla kendilerini özdeşleştirmekte ve etrafındakilere saldırgan davranabilmektedirler. Onlara şiddetle amacına ulaşan kahramanların galibiyetiyle sonuçlanan kitaplar tavsiye edilmemelidir.

Yazınsal nitelikli çocuk kitapları oluşturuldukları şartlar içinde değerlendirilmelidir. Ömer Seyfettin'in yaşadığı ve öykülerini yazdığı yıllar dikkate alındığında, öykülerinin bazılarının neden bu kadar şiddet içerdiği anlaşılabilir. Ömer Seyfettin'in, savaş zamanı, sınır boylarında askeri görev nedeniyle bulunduğu için, yaşadıklarından esinlenerek öykülerinde doğal bir biçimde şiddet ögesini kullanmıştır. Ancak yine de Beyaz Lale'de Radko'nun Türklere yaptığı işkenceler, kadını ve bebeğini fırına atarak yakması, insanları paralarını aldıktan sonra öldürtmesi, Diyet'te Koca Ali'nin kendi kolunu kesmesi, Bomba'da komitacıların, Boris'in kesik başını karısına vermeleri, Namus'ta çingenenin ailesini baltayla kesmesi, Pembe İncili Kaftan'da Şah İsmail'in insanları haşlayarak yemesi, bu öykülerin seslendiği 9-11 yaş çocuklarının duygu ve düşünce dünyalarını olumsuz yönde etkileyebilir.

Tıpkı resim ve alıntı örneklerinde görüldüğü gibi, bu araştırmanın tezi olan Ömer Seyfettin'in bazı öyküleri çocukla için yazılmamıştır. Bu nedenle, özellikle 9-11 yaş okurları için okunması olumsuz etkilenmelere yol açabilir tezine ters düşmektedir. Oysa, bu öyküler, araştırma boyunca örneklerde görüldüğü gibi biçim ve içerik özellikleriyle çocuk formatına büründürülerek bol miktarda basılmaktadır.

2. CİNSELLİK

Her insan cinsel kimliğiyle doğar. Ancak cinselliğin temellerinin ne zaman atıldığını anlamak için bireyin çocukluğa kadar inmek gerekir. Doğumla başlayıp, ergenlik dönemi ile tamamlanan bu sürecin, sağlıklı bir şekilde geçirilmesi hem psikolojik hem de toplumsal açıdan önemlidir. Cinsel kimliğinin farkına henüz varmamış çocuklardaki ufak bir istismar gelecekte büyük sorunlara yol açabilir. Bu nedenle yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında, çocuğu kötü düşüncelere ve davranışlara sürükleyecek, onun psikolojisini olumsuz yönde etkileyecek hiçbir cinsel olgu bulunmamalıdır. Şiddet gibi cinsellik de çok dikkat edilmesi gereken bir unsurdur. Çocuk, cinselliği tam anlamıyla anlayabilecek yaşta değildir. Hele ki kitaplarda sapkınlık

boyutunda yer alan cinsellik, çocukların kendi cinsini ve karşı cinsi yanlış tanımasına, hatta onlara düşmanlık beslemesine neden olabilir. Çocuk kitaplarında amaç, çocuklarda okuma alışkanlığını geliştirerek sağlıklı bireyler yetişmesine yardımcı olmaktır. Bu davranış, ancak, konu seçiminde dikkatli davranarak oluşturulabilir. Kitaplarda, açıkça veya çağrışım yoluyla cinsel kavramlar bulunması, çocuklarda sapmalara sebep olabileceği düşüncesiyle, sakıncalıdır. Bu nedenle, çocukların karşı cinse veya kendi cinsine olumsuz düşünceler geliştirebileceği durumlardan yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında kaçınılmalıdır.

Ömer Seyfettin'in bazı öyküleri anlatılan olaylardaki cinsellik boyutuyla çocukların seviyelerine uygun değildir. Özellikle Beyaz Lale öyküsünde şiddet, vahşet ve sapkınlık içinde yer alan cinsellik, çocuklar için belirtilen sakıncalara neden olabilir. Okuduklarını gözünün önünde canlandırmak isteyen çocuklar, okurken bile dehşete kapılacaklar, psikolojik olarak etkilenecekler hem de kadın- erkek ilişkisini yanlış yorumlayacaklardır.

Şimdi, sırasıyla seçilen öyküler bu yönüyle incelenecektir.

Beyaz Lale: Öykünün kahramanı Radko'nun en büyük zaafı kadınlardır. Kendisine layık olan kızın Serez'de olduğunu düşünür ve kızın hayali gözünün önünden gitmez:

"...Kendisine layık kız burada, Serez'de idi. En güzellerinden üç tane ayıracak, muharebenin nihayetine kadar öldürmeyip keyif çatacağı. Bu üç güzel Türk kızının hayali gözünün önünden gitmiyor, onların kollarında bulacağı zevki ne Paris'teki aktrislerin, ne de Sofya'daki şantözlerin balina, kauçuk helyotrop kokan şüpheli lezzetine benzetemiyordu. Ezeli ve görülmez bir ser içinde büyüyen bu kıymetli çiçeklerin kokuları başka, başka, pek başka olmalıydı..." (2000: 11).

görmüştü. Kendisine lâayık kız burada, Serez'de idi. En güzellerinden üç tane ayıracak, savaşın sonuna kadar öldürmeyip keyif çatacağı. Bu üç güzel Türk kızının hayali gözünün önünden gitmiyor, onların kollarında bulacağı zevki ne Paris'teki aktrislerin ne de Sofya'daki şantözlerin türlü kokulu kuşkulu lezzetlerine benzetemiyordu. Başlangıcı olmayan ve görülmez bir bahçe içinde gizli gizli büyüyen bu kıymetli çiçeklerin kokuları başka başka, çok başka olmalıydı.

(Seyfettin, 2005g: 20).

Binbaşı Radko, işgal ettiği şehirlerdeki en güzel kızları kendisi için ayırır. Beğenmediği kızları askerlerine sunar. Askerler ise onları aralarında paylaşarak türlü eğlenceler düzenlerler:

“Kendisine Cuma’dan, Osenova’dan seçilen on dört- on beş yaşında dokuz tane kız getirmişlerdi. Çadırdaki esvaplarını soydurdu, vücutlarına baktı, beğenmedi. Bunların ikisi güzelce idi ama pek zayıf ve sıtmalı idiler. Yedisi adeta köylü idi. Kolları, bacakları, belleri kalındı. Avazları çıktığı kadar ağlıyorlar, işte kabalaşan elleriyle yüzlerini kapamaya çalışıyorlardı. Gürültülerinden, hıçkırıklarından hiddetlenmiş, hepsini ihtiyattaki taburun askerlerine vermişti. Onlar da aralarında taksim ettiler. Her takıma birer tane düşüyordu. Çırılçıplak soyup, şarap içirip hora teptirerek sabaha kadar eğlendiler.” (2000:10-11).

si olduğunu anlamak... Kendisine Cuma’dan, Osenova’dan seçilen on dört, on beş yaşında dokuz tane kız getirmişlerdi. Çadırdaki giysilerini soydurdu, vücutlarına baktı, beğenmedi. Bunların ikisi güzelce idi ama pek zayıf ve sıtmalı idiler. Yedisi sanki köylü idi. Kolları, bacakları, belleri kalındı. Avazları çıktığı kadar ağlıyorlar, işten kabalaşan elleriyle yüzlerini kapamaya çalışıyorlardı. Gürültülerinden ve hıçkırıklarından öfkelenmiş, hepsini emrindeki taburun askerlerine vermişti. Onlarda aralarında paylaştılar. Her takıma birer tane düşüyordu. Çırılçıplak soyup şarap içirip hora teperek sabaha kadar eğlendiler. Radko sabahleyin geçerken atının üzerinden yolun

(Seyfettin, 2005g: 19-20).

Askerlerin, kadınları bir eğlence olarak kullanmaları, çocuk okullar için sakıncalıdır. Çocuklara küçük yaşlardan itibaren kadın ve erkeğin eşit olduğu anlatılmak istenir. Ancak öyküde kadınlar bir eşya ve sadece zevk aracı olarak görülmektedir.

Yine aynı öyküde kadına önem vermeyen işgalciler, kadınları kendi aralarında paylaşırlar. İnsanlık, merhamet ve namus gibi kavramlar onlar için yoktur:

“...şehrin Türk kızları askerlere dağıtılacak, askerlerin arasında kavgaya, rekabete meydan vermemek için mahalleler bölük dairelerine ayrılacaktı. Her bölük kendi dairesindeki kızları, bir hafta sıra ile alıkoyacak...Kızların yanında bütün gece kalmak, rakı, şarap içmek yasaktı. Bir nefer bir kızın odasında bir saatten ziyade duramayacak, işini bitirdikten sonra sırasını bekleyen askere bırakacaktı...”

(2000: 12-13).

lerden paraları tamamen alındıktan sonra genel yağmalara izin verilecek, şehrin Türk kızları askerlere dağıtılacak, askerlerin arasında kavgaya, rekabete meydan vermemek için mahalleler bölük dairelerine ayrılacaktı. Her bölük kendi dairesindeki kızları, bir hafta sıra ile alıko-yacak, bu sırada kimsenin yakışıklılık etmemesine komi-talar tarafından görevlendirilecek devriyeler dikkat ede-cekti.

Kızların yanında bütün gece kalmak, rakı ve şarap iç-mek yasaktı. Bir asker, bir kızın odasında bir saatten çok duramayacak, işini bitirdikten sonra sırasını bekleyen as-kere bırakacaktı. Sekiz yaşından aşağı kızlara dokunul-

(Seyfettin, 2005g: 22).

Radko sadece askerlerini değil, eğlenmeleri için general, miralay ve kumandanları da düşünmektedir. Bu eğlencede araç olarak kadınları görür:

“...Orduda generaller, miralaylar, kumandanlar var. Onlara yarın gece kız lazım, kadın lazım, eğlenme lazım. Neferler, onbaşılar, çavuşlar, zabıtlar keyif çatsınlar da onlar Katolik papazları gibi pineklesinler mi?” (2000: 21).

Radko, şehirdeki kadınları fırında toplayınca onların çırlıçıplak kalmalarını ister. Eşlerinden, babalarından ve kardeşlerinden başka kimseye yüzlerini bile açmayan kadınlar emre itaat edemezler. Radko kadınlara bir hiç gözüyle bakar ve onların bu durumuyla sanki dalga geçer:

“...Terlemeyesiniz. Haydi hepiniz esvaplarınızı çıkarınız. Soyununuz. Fistanlarınızı, gömleklerinizi, donlarınızı, çoraplarınızı atınız. Çırçıplak kalınız. Hamama girecekmiş gibi... Ağanızın koynuna girecekmiş gibi...Üzerinizde yalnız saçınız kalsın...Çırçıplak...Çırçıplak...Haydi haydi...” (2000: 23-24).

– Görüyorsunuz be hanımlar, dedi. İçerisi sıcak. Sizden bazı şeyler soracağım. Terlemeyesiniz. Haydi hepiniz giy-silerinizi çıkarınız. Soyununuz. Fistanlarınızı, gömleklerinizi, donlarınızı, çoraplarınızı atınız. Çırlıçıplak kalınız. Hama-ma girecekmiş gibi... Ağanızın koynuna girecekmiş gibi. Üzerinizde yalnız saçınız kalsın.. Çırlıçıplak.. çırçıplıdak. Haydi, haydi!

(Seyfettin, 2005g: 35).

Çocuklar, 0–5 yaşlar arasında karşı cins ile kendi cinsi arasında ayrım yapamayabilirler. Daha sonraki dönemde bu değişmeye başlar. Birlikte oyun oynasalar da utangaçlık oluşur. Kadın- erkek ilişkileri hakkında daha somut yargılara ulaşabilirler. Hayatı tanıma ihtiyacı ile hem merak ederler hem de utanırlar. Öyküde, Radko’nun, kadınları “ağalarının koynuna girecek gibi” çırlıçıplak soymak istemesi çocuk okurlar için hem cinsellik hem de şiddet yönüyle oldukça sakıncalıdır.

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının amacı çocukları iyi, doğru ve güzel olana yöneltmektir. Oysa bu öyküde, kahramanın kadınlar üzerindeki gücü olumsuzdur. Çocukların hayal gücüne hitap etmemektedir. Ömer Seyfettin, kahramanın kadına bakışının ne kadar olumsuz olduğunu iletmeye çalışmış olsa da çocuklar bunu anlayabilecek yaşta değildir.

Komutan şehirdeki üç tane güzel kızın ismini söyleyen kadını askerlerine gönderir. Askerlerin sapkınlığı sadistlikten başka bir şey değildir:

“...İfadesini verip söyleyeceği kalmayanlar fırının arkasındaki geniş ambara, sarhoş komitaların kucağına gidiyordu. Komitalar bu meme, karın, bacak, baldır, saç tufanının içinde şaşırıyorlar, ne yapacaklarını bilmiyorlar, korkunç bir “sadizim” hezeyanına uğrayarak en şeni, akla gelmez fanteziler icat ediyorlardı: bu fantezilerden “canlı çukur” dedikleri en müthişiydi. Evvela yere şişman bir kadın yatırıyor, onun üzerine beğendikleri diğer ikinci bir güzel kadını arkası üstü çapraz uzatıyorlardı, bu kadını da ellerinden, ayaklarından birer kadına tutturuyorlardı. Sonra sıra kendisinin olan komita yaklaşıyor, çıplak ve fırlak karnın ta ortasına, göbeğin biraz aşağısına küçük kasaturayı saplıyor ve hemen çıkarıyordu. Sonra koyu kırmızı bir kan fışkıran bu küçük deliğin üzerinde nefisini köreltiyor, zavallı çırpınan, haykıran kadının karnında, kanlı barsaklarının arasında, hayvanlığının en şeni, en pis ve çirkin ateşlerini söndürüyordu.” (2000: 29).

İtalyan usulü sorgulama bir saatten çok sürdü. İfadesini verip söyleyeceği kalmayanlar fırının arkasındaki geniş ambara sarhoş komitacıların kucağına gidiyordu. Komitacılar bu meme, karın, bacak, baldır, saç tufanının içinde şaşırıyorlar, ne yapacaklarını bilmiyorlar, korkunç bir

sadizm saçmalığına uğrayarak feci, akla gelmez fantaziler icat ediyorlardı. Bu fantezilerden canlı çukur dedikleri en müthişiydi. Önce yere şişman bir kadın yatırıyor, onun üzerine beğendikleri diğer ikinci bir güzel kadını arkası üstü, çapraz uzatıyorlardı. Bu kadını da ellerinden ayaklarından birer kadına tutturuyorlardı. Sonra sıra kendisinin olan komitacı yaklaşıyor, çıplak ve fırlak karnın ta ortasına, göbeğin biraz aşağısına küçük kasaturayı saplıyor ve hemen çıkarıyordu. Sonra koyu kırmızı bir kan fışkıran bu küçük deliğin üzerinde nefisini körletiyor; zavallı, çırpınan, haykıran kadının karnında, kanlı barsaklarının arasında, hayvanlığının en çirkin, en pis, en çirkef ateşlerini söndürüyordu.

(Seyfettin, 2005g: 41-42).

Çocuklar cinsellikle ilgili soruları küçük yaşlarda sormaya başlarlar. Bebeklerin nasıl dünyaya geldiklerini öğrenmek, karşı cinsi tanımak isterler. Bu konuda onlara öncelikli yardımcı olacak kişiler ebeveynleridir. Cinsellikle ilgili bilgi almak istemeleri çok doğaldır, çünkü her şeyi tanımak isterler. Sağlıklı bilgi alamazlarsa cinsel kimliklerinde sorun yaşayabilirler. Ancak bu bilgiye, okuma alışkanlığı edinmek isterken de ulaşmamalıdır. Komitaların kadınlara uyguladıkları sadist eylemler çocukların psikolojilerinde olumsuzluk yaratabilir. Büyüklükte bile ürperti veren bu cümleler, çocuklarda çok daha etkili olacaktır.

La'li'nin hayali sürekli Radko'yu meşgul eder. Onu düşündükçe sabırsızlığı daha da artar. Hayalinde Lale'yi şöyle canlandırır:

“...İşte nihayet yarım saate kadar Lale, Serez'in güzel kızı kendisinin olacaktı. Yine hayalinde fırındayken dalga geçtiği o harem köşesi, mor ve parlak halelerle karışık, canlanıyor, bir esatir şiirinin rüyalara giren müphem akisleri hayalinde büyüyor, uzuyor, derinleşiyordu. Hafif mavi hareli ziyaların akıcı gölgeleriyle görülmemiş çiçeklerden yapılmış bir bahar yatağını andıran ipek sedirde bir çıplak kız, baygın ve yorgun geriniyor, yüzükoyun dönüyor, bacaklarını geriyor, dağınık ve siyah saçlarıyla örtülen beyaz ve sivri memelerinin üzerine abanarak, sarıldığı menekşe rengindeki yumuşak yastığı sıkıyordu...” (2000: 33) .

ayağa kalktı. Bir aşağı bir yukarı gezinmeye başladı. İşte sonunda yarım saate kadar Lâle, Serez'in en güzel kızı kendisinin olacaktı. Yine hayalinde, fırındayken dalga geçtiği o harem köşesi, mor ve parlak halelerle karışık canlanıyor, bir masal şiirinin rüyalara giren belirsiz akisleri hayalinde büyüyor, uzuyor, derinleşiyordu. Hafif mavi hareli ziyaretlerin akıcı gölgeleriyle görülmemiş çiçeklerden yapılmış bir bahar yatağını andıran ipek sedirde bir çıplak kız, baygın ve yorgun geriniyor, yüzükoyun dönüyor,

bacaklarını geriyor, dağınık ve siyah saçları ile örtülen beyaz ve sivri memelerinin üzerine abanarak, sarıldığı menekşe rengindeki yumuşak yastığı sıkıyordu. Ve dışarı-

(Seyfettin, 2005g: 47-48).

Komutan Radko, ailesini öldürdükten sonra, La'li Hanım'ın evine giderek evi gezmek ister. La'li Hanım'ın arkasından onun vücudunu izler:

“Her taraftı gezdiler. İkinci kattaki odalara da, görmeden baktı. Geniş ve aydınlık bir merdivenden, her tarafını saran bu ateşli sisin içinde yüzer gibi, üçüncü kata çıktı. Önündeki bedanın hayali andıran vücudu siyah ve ince yeldirmenin altında insanı çıldırtacak hareketlerle oynuyor, kalçalarının ve uyluklarının her basamakta aldığı şekil, kalbinde dayanılmaz heyecanlar alevlendiriyordu.” (2000: 43).

Radko, La'li Hanım'a saldırır. La'li Hanım, bu saldırıya karşı koymaya çalışır ama bir süre sonra gücü tükenir, Radko'ya yenik düşer:

“Öpüyor, ısırtıyor, emiyor, bir taraftan esvaplarını yırtıyor, koparıyor, artık yorulup kımlıdayamayan esirini çırılçıplak bırakmaya çalışıyordu. Gömleğini, eteklerini, külotunu, hatta çoraplarını bile çıkardı. Çıplak kalan kızı kucakladı. Yerden kaldırdı ve yatağa götürüp uzattı... Ve yatağa, yanına uzandı. Memelerine sarıldı, ısırmağa başladı...” (2000: 42-43).

Öpüyor, ısıyor, emiyor, bir yandan da giysilerini yırtıyor, koparıyor, artık yorulup kımıldayamayan esirini çıplak bırakmaya çalışıyordu. Gömleğini, etekliğini, külotunu, hatta çoraplarını bile çıkardı. Çıplak kalan zavallı kızı kucakladı. Yerden kaldırdı ve yatağa götürüp uzattı. Lâ'li sanki bayılmıştı. Yumulmuş göz kapaklarının, uzun ve kıvrıkcık kirpiklerinin arasından yalnız beyaz bir çizgi görünüyordu. Kar gibi parlak ve lekesiz omuzlarına dağılan saçları dökülüyor, fırlak ve katı memeleri hızlı hızlı kalkıp iniyordu. Radko durdu. Baktı, baktı. Gözlerine inanamıyor:

(Seyfettin, 2005g: 59).

“La’li sanki bayılmıştı. Yumulmuş gözkapaklarının, uzun ve kıvrıkcık kirpiklerinin arasından yalnız beyaz bir çizgi görünüyordu. Kar gibi parlak ve lekesiz omuzlarına dağılan saçları dökülüyor, fırlak ve katı memeleri hızlı hızlı inip kalkıyordu... Bu, sanki devrilerek canlanmış, fakat hâlâ gözlerini açmamış bir esatir heykeli, bir mabut kıızıydı... Yuvarlak omuzlarından tatlı bir kalınlıkta ayrılan kolları gittikçe inceliyor, küçük, Nermin elleri hayali bir yatak gibi açılıyordu. Karnı o kadar saf, o kadar masum, o kadar beyaz ve küçüktü ki, Radko’nun tapacağı geliyor, dokunmaya korkuyordu. Ve elmastan yoğrularak dondurulmuş sanılacak kadar parlak ve şeffaf duran kalçaları...”
(2000: 43).

Lâ'li sanki bayılmıştı. Yumulmuş göz kapaklarının, uzun ve kıvrıkcık kirpiklerinin arasından yalnız beyaz bir çizgi görünüyordu. Kar gibi parlak ve lekesiz omuzlarına dağılan saçları dökülüyor, fırlak ve katı memeleri hızlı hızlı kalkıp iniyordu. Radko durdu. Baktı, baktı. Gözlerine inanamı-

Bu, sanki devrilerek canlanmış, fakat hâlâ gözlerini açmamış bir mitolojik heykel, bir mabet kıızıydı. Yuvarlak omuzlarından tatlı bir kalınlıkla ayrılan kolları gittikçe inceliyor, küçük, nermin elleri hayalî bir yatak gibi açılıyordu. Karnı o kadar saf, o kadar masum, o kadar beyaz ve küçüktü ki, Radko'nun tapacağı geliyor, dokunmaya korkuyordu. Ve elmastan yoğrularak dondurulmuş sanılacak kadar parlak ve şeffaf duran kalçaları...

(Seyfettin, 2005g: 59–60).

Radko, La'li Hanım'ın sakinleşmesini kendisini istediğine yorar. Bu Radko'yu daha da heyecanlandırır:

*"...Şimdi titriyordu. Her tarafı bir sıtma nöbetine tutulmuş gibi titriyordu. Radko bu titremeyi onun da sevişmek için iştahlandığına verdi. Elini bacaklarının arasına uzatarak:
-Haydi, işte dinlendin... diye memelerini öpmek istedi."*
(2000: 44).

nü kapamıştı. Şimdi titriyordu. Her tarafı bir sıtma nöbetine tutulmuş gibi titriyordu. Radko bu titremeyi onun da sevişmek için iştahlandığına verdi. Elini bacaklarının arasına uzatarak:

- Haydi, işte dilendin. Diye memelerinden öpmek istedi.
(Seyfettin, 2005g: 61).

La'li Hanım Radko'nun tecavüzüne daha fazla dayanamaz. Kurtuluşu ölümde bulur. Ve açık pencereden kendini atar. Radko'nun sapkınlığına, ölümü bile engel olamaz. Radko, La'li Hanım'ın henüz soğumayan ölü vücuduna tecavüz eder. Ömer Seyfettin bunu şöyle anlatır:

"...Fakat işte hala solmamıştı. Taze hayatının, emsalsiz güzelliğinin ulvi ve mehtaptan rengi henüz duruyordu. Ve "Soğumadan," diye mırıldandı, "Soğumadan..." Bu paha biçilmez ölü daha sıcaktı. Soğumadan... Yıpranmamış aşkının, dokunulmamış kızlığının kim bilir ne kadar başka olan o müstesna lezzeti bir parça olsun tadılamaz mıydı?"
(2000: 45).

di, dinledi. Hiç çarpmıyordu. Ölmüştü. Ah bu güzel Lâle kucağından kaçarak ruhunu ölüme vermiş fakat işte hâlâ solmamıştı. Taze hayatının, emsalsiz güzelliğinin yüce ve mehtaptan rengi henüz duruyordu. "Soğumadan" diye mırıldandı, soğumadan.. Bu paha biçilmez ölü daha sıcaktı. Soğumadan... Yıpranmamış aşkının, dokunulmamış kızlığının kim bilir ne kadar başka olan o ayrıcalıklı lezzeti bir parça olsun tadılamaz mıydı? Düşünmedi.
(Seyfettin, 2005g: 62).

"Radko, bu ölüye istediği vaziyeti verdi. Üstünde şeni arzusun en karanlık, en pis, en kirli ateşlerini tutuşturdu. Onun son kalan hararetlerini içti. Emdi. Isırdı. Hatta yemek istedi. Kanı çıkmayan yanaklarını dişleriyle kopardı." (2000: 46).

Çabucak soğuyacağından korkuyordu. Omuzları bere-
lenmiş, görünmez kanlarla pıhtılanmış saçları göğsüne
ve memelerine dolaşmış narin cesedi kucağına aldı.
Cennetin hurilerden ve müminlerden uzak ve تنها bir
köşesinde Allah'ına ibadet ederken uyumuş kalmış bir
melekçliğini kaçırın hain bir şeytan soğukkanlılığı ile koş-
arak indiği merdivenleri yine yavaş yavaş çıktı. Odaya gir-
di. Lâ'linin ölüsünü bir dakika evvel, sağ iken içinde çır-
pındığı, çarşafı buruşmuş yatağa uzattı.

Artık bu gevşeyen nefis kollar karşı gelemiyor, artık
gevşeyen deminki gibi sökülmez bir ısrar ile kilitleneme-
yen bacaklar kendiliğinden açılıyordu.

Radko, bu ölüye istediği durumu verdi. Üstünde çirkin
arzusunun en karanlık, en pis, en kirli ateşlerini tutuşturdu.
Onun son kalan hararetlerini içti. Emdi, ısırdı. Hatta ye-
mek istedi. Kanı çıkmayan yanaklarını dişleriyle kopardı.

Kanmadı, doymadı, bıkmadı. (Seyfettin, 2005g: 63).

Radko, La'li Hanım'ın ölü vücudundan asla ürkmez. Aksine ona baktıkça daha
çok arzu eder. Farklı bir şekilde tecavüz etmeye niyetlenir.

*“...Baktı baktı. Baktıkça ürkmesi artacak yerde geçti. Ve...
yeniden iştahlandı. Bir tarafı harap bu ölüyü, başka türlü de hırpalamak,
kirlilemek için, bu sefer yüzükoyun çevirmek istedi. Dizlerinin üstüne
kalkarken...”* (2000: 46).

rı sızıyordu. Baktı, baktı. Baktıkça ürkmesi artacak yerde
geçti. Ve yeniden iştahlandı. Bir yanı harap bu ölüyü,
başka türlü de hırpalamak, kirlilemek için bu kez yüzüko-
yun çevirmek istedi. Dizlerinin üstüne kalkarken...

(Seyfettin, 2005g: 64).

Ömer Seyfettin, kahramanın ne kadar kötü olabileceğine ve savaşlarda
insanlara uygulanan şiddet içinde cinselliğin olumsuzluğuna değinmek istemiştir.
Çocuklar, yaşları gereği ölüm konusunda gerekli bilgiye sahip değildir. Öyküde La'li'nin

kendini öldürmesi çocuklar için sakıncalıdır. Elbette yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında hayatın bir gerçeği olduğu düşüncesiyle ölüm de yer almalıdır. Fakat La’li intihar ederek ölür. Bunun sebebi ise, Radko’dan kurtuluşu ölümde bulmasındandır. Bunun yanında çocukların cinsel gelişimleri için çok sakıncalı olabilecek ifadeler de vardır ki Radko’nun ölü bir vücuda tecavüz etmesi, amacına ulaştığında ise soğumaya başlayan vücuda farklı şekilde tecavüz etmek istemesi buna örnek gösterilebilir.

Beyaz Lale öyküsü, içerdiği cinsel sapkınlıklar ve kadına bakış açısının olumsuzluğu nedeniyle çocukların okuması sakıncalı olabilecek bir öyküdür. Ömer Seyfettin bu öyküyü çocuklar için yazmamıştır. Araştırmada O’nu eleştirmek amacı güdülmemiştir. Sadece yayınevleri tarafından çok yayımlanan bu öykünün çocuklara uygun olmadığı ve onların gelişimlerini kötü etkileyeceği düşüncesiyle, öğretmen ve aileler tarafından tavsiye edilmemesi gerektiği açıklanmaya çalışılmıştır.

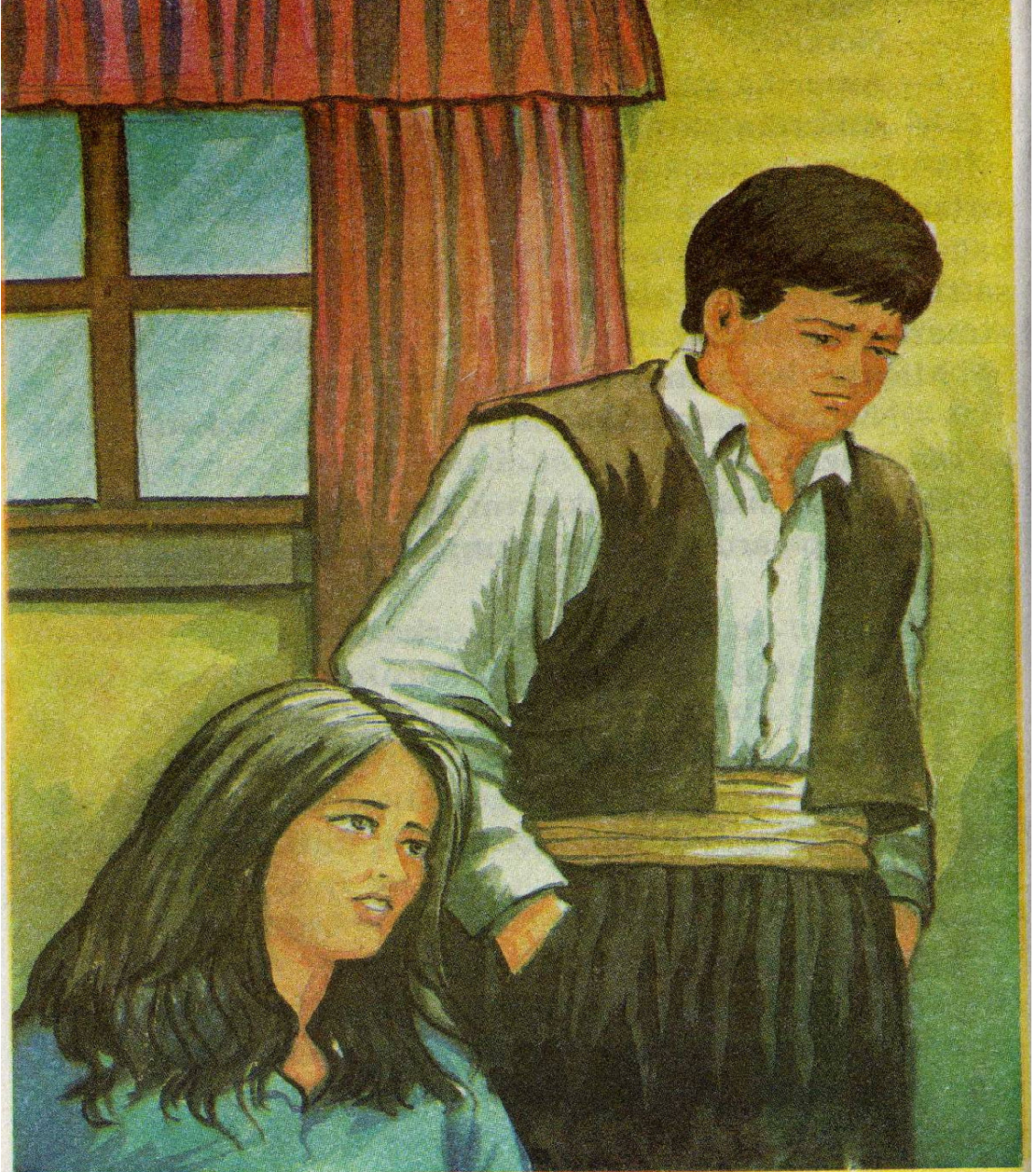
Bomba: Ömer Seyfettin, Bomba öyküsünde, Magda’yı tasvir ederken cinsel kavramlardan da faydalanmıştır:

“...Geniş omuzları, kabarık göğüsleri esvabının altından taşmak istiyor gibiydi...” (2002: 127).

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında tasvirler çok ayrıntılı olmamalıdır. Tasvir yapılırken kahramanın belirli özellikleri ele alınmalıdır. Kadın veya erkeklerin cinsel kimliklerinin üzerinde durulması çocuklar için sakıncalıdır.

Boris ile Magda severek evlenirler. Aşkları hep aynı şekilde devam eder:

“Boris, kolunu Magda’nın beline, kalçasının üzerine koydu. Onu kucağına çekti, oturttu. Dudaklarından öptü. Bir an, bir dakika, uzun bir dakika böyle kaldılar. Boris diğer eliyle karısının kabarık memesini tuttu. Bütün avucunu dolduran bu yumuşak ve nefis kabarıklığı yavaş yavaş dalgalandırarak sıktı. İkisinin de gözleri küçülüyor ve titriyorlardı...” (2002: 128).

(Ömer Seyfettin, 8).

Boris, komitalarla görüşmeye gider ve komitalar yanlarında Boris olmadan eve gelirler. Magda'ya, Boris'in yaşamasını istiyorsa isteklerini yerine getirmeleri gerektiğini söylerler. Magda çaresizce bu isteklere boyun eğer. Onlara şarap ve meze getirir. Komitalar daha farklı meze istemektedirler:

“-Böyle mezeye lüzum yok, dedi. Biz cansız meze istemeyiz.

Bu laftan bir şey anlamayan Magda'yı belinden tuttu ve öpmek istedi. Magda mukavemet etti ve ağlamaya başladı. Raçof genç kadını bırakmayarak diyordu ki:

—Yanaklarından meze alacağım. Sen sosyalist değil misin? Sosyalistler her şeye iştirak isterler. Ben de senin yanaklarına Boris'le müşterekin!...

Magda çırpınıyordu. Raçof çirkin ve akur sesiyle dedi ki:

—Eğer böyle müinasebetsizlik edersen Boris'ini göremezsin. Onu keseriz.

Magda bu lafı işitince tekrar hıçkırmaya ve Raçof'a yalvarmaya başladı. Artık Raçof onun taze yanaklarından bol bol öpüyordu. Kadeh kadeh içiyor ve tekrar tekrar öpüyordu. Arkadaşlarına,

—Siz de meze alınız be! dedi.

Cansız bir yumak gibi Magda'yı onların kucağına attı. Bu iki kuvvetli herif bu nefis kadına yapıştılar. Bir tanesi eteklerini kaldırmak istiyordu. Diğeri daha fena sarhoştı. Dişleriyle, avucunun içinde tuttuğu bu güzel başın yanağını ısırılmıştı. Magda birden haykırdı. Ve kucaklarından kurtuldu. Sağ yanağının iki yerinden kan akıyordu..." (Ömer Seyfettin, 2002: 143).

Bomba öyküsünde, Beyaz Lale kadar olmasa da, cinsel kavramlar bulunur. Boris'in Magda'yı okşaması, eve gelen komitaların Magda'yı taciz ederek birbirlerinin kucaklarına atmaları, hatta öperek yanağını kanatmaları çocukların dünyalarına uygun değildir. Ömer Seyfettin, komitaların ne kadar kötü olduğunu anlatmak istemiştir. Ancak çocuklar öyküyü okurken, yaşları gereği bunu anlayabilecek durumda değildirler. Dolayısıyla bu öykü yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının eğitsel değerleri bakımından incelendiğinde çocuklar için sakıncalı değerlendirilebilir.

(Ömer Seyfettin, 28).

Yüksek Ökçeler: Hatice Hanım, evin içinde dahi topuklu ayakkabılar giymektedir. Başı dönmeye başlayınca, doktor alçak terlikler giymesini tavsiye eder. Hatice Hanım bu tavsiyeyi tutar. Ancak çalışanlarının namussuzluklarını görmeye başlar. Evin aşçısı hizmetçilere geceleri odasına gelmeyişlerinin hesabını sorar:

“...Mehmet, ocağın başında kısa iskemleye çökmüş, bir dizine Eleni’yi bir dizine Gülter’i oturtmuş: kalın kollarını ikisinin bellerine halattan bir kemer gibi sarmıştı. Hatice Hanım, bu levhanın rezaletini görmemek için hemen gözlerini kapadı...” (2001a: 9).

ilişince, az kalsın nefesi duracaktı. Mehmet, ocağın başında kısa iskemleye çökmüş, bir dizine Eleni’yi, bir dizine Gülter’i oturtmuş, kalın kollarını ikisinin bellerine halattan bir kemer gibi sarmıştı. Hatice Hanım, bu rezaleti görme-
(Ömer Seyfettin, 2005e: 61)

Mehmet, Eleni’nin geceleri odasına gelmemesinden şikayetçidir. Aralarında şöyle bir konuşma geçer:

*“-Ülen gece niçin gelmeyon? Sana helva yapıp saklayon!..
sualini soruyor, Eleni,*

-Yakalanazağız vire! Sonra hanum bizi kovacak” (2001a: 9).

Mehmet, tuhaf bir şapırtı içinde Eleni’ye de:

- Ülen, gece niçin gelmiyon? Sana helva yapıp saklayom, sorusunu soruyor, Eleni:

- Yakalanazağız vire! Sonra Hanım bizi kovaczak, diye çırpınıyordu.

(Ömer Seyfettin, 2005e: 61).

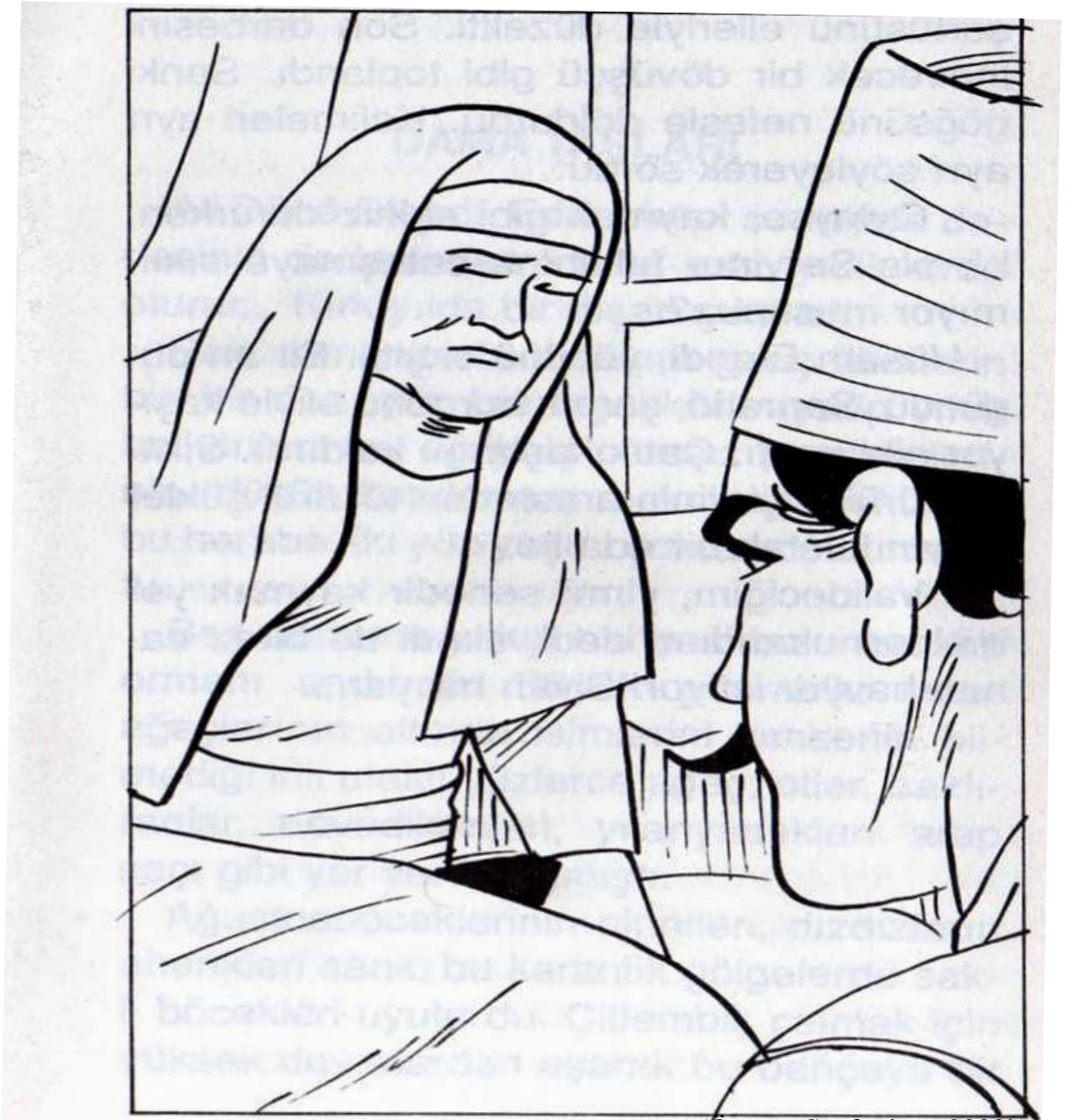
Yüksek Ökçeler öyküsünün kahramanı Hatice Hanım, namusuna çok düşkündür. On üç yaşındayken altmış altı yaşında bir adamla evlendirilir, evlilikten nefret eder. Kendi namusuna düşkün olduğu gibi hizmetçilerin namusuna da çok dikkat eder. Ancak evde çalışanlar Hatice Hanım gibi düşünmezler. Öyküden anlaşıldığı üzere Mehmet hem Gülter’le hem de Eleni’yle ilgilenmektedir, geceleri Mehmet’in odasında buluşmaktadırlar. Hatice Hanım alçak terlikler giyene kadar bu böyle devam eder. Yazarın insanların ne kadar namussuz olabileceklerini göstermeye çalıştığı bu öyküde

yanlışıkların sezdirilmesi isteği vardır. Öyküde cinsellikten de faydalanılır. Fakat çocuk okular bu yanlışıları sezme ve anlamada zorluk çekeceklerdir.

Havyar: Hamdune Hanım zengindir, görmüş geçirmiş bir kadındır. Kızına layık bir damat arar. Ona, Hüsam Efendi isminde gayet çirkin, fakir ve utangaç bir adamcağızı önerirler. Hamdune Hanım, onu kızıyla evlendirir. Fakat savaş çıkınca Hüsam Bey değişmeye başlar. Ticarete atılır. Utangaçlıktan kafasını yerden kaldırmayan adam, yüz­süzleşmeye: hiç konuşmayan adam arsızlaşmaya başlar. Bambaşka bir adam olur. Hatta evdeki hizmetçilere sataşarak işi iyice azıtır:

“...Evdeki hizmetçilerle ağız şakasından tutturdu. Hamdune Hanım’ın kırk yıllık Arap halayığı Servinur’a sataşmaya kadar işi ilerletti. Bu, kömür gibi simsiyah, ince, uzun, hâlâ yirmi yaşında gibi dimdik durur, dinç bir Sudan kıızıydı. Hüsam Efendi, Almanlar Paris’e yaklaştıkça, daha ziyade azıttı. Öpmekle, sıkmakla kalmadı, geceleri zavallı Servinur’un odasına hücumla bile kalktı...” (2001a: 118).

Ömer Seyfettin bu öyküde insanların ne kadar değişebileceğini anlatmak ister. Konuşurken bile insanların yüzüne bakmaya utanan Hüsam Efendi yirmi yıldan sonra çok değişir. Karısını görmemeye başlar ve evdeki hizmetçiye tacizde bulunur, hatta gece odasına girmeye kalkar. Kadın- erkek ilişkilerini tam olarak anlamlandıramayan çocuk okur için Hüsam Efendi’nin davranışı olumsuzdur.

(Ömer Seyfettin, 2003b:

61).

Hamdune Hanım, bu olaylar üzerine damadı ile konuşmak ister. Hüsam Efendi'ye karısından ve kendisinden bir şikâyeti olup olmadığını sorar. Hüsam Efendi memnuniyetini dile getirince, Hamdune Hanım, kaymak gibi karısı dururken niçin pis bir halayığa sataştığını öğrenmek ister. Hüsam Efendi, küstahça cevap verir:

“-Valideciğim, yirmi senedir kaymak yemekten usandım –dedi- , şimdi biraz canım havyar istiyor! Siyah havyar...” (2001a: 119)

- Valideciğim, yirmi senedir kaymak yemekten usandım, dedi, şimdi de biraz canım havyar istiyor! Siyah havyar.

(Seyfettin, 2003b: 62).

Hüsam Efendi, kaymak yemekten sıkıldığını ve siyah havyar yemek istediğini söyleyerek davranışının gerekçesini açıklar. Karısından sıkılıp başka biriyle olmak istediğini üstü kapalı da olsa belirtir. Bu cümlelerin arka planında cinsellik vardır. Çocuklar kapalı iletileri anlayabilecek düzeyde olmadıkları ve cinsel öğeler barındırdığı için bu öykü sakıncalı kabul edilebilir.

Yemin: Hacı Hanım çok sofı bir genelev patronudur. Matlube de evinde çalışan bir kadındır. Anlatıcı, Matlube'ye aşık olur. Evde onunla kalmaya başlar.

“En büyük günahlar bile “din, iman, terbiye, namus, nezaket” perdesi altında hiç sezdirilmeden yapılır, masumluğun mukaddes füsunu asla kaybedilmezdi. Ben, o vakitler, Doğancılar’daki Hacı Hafız Molla’nın meşhur evine dadanmışım. Matlube isminde bir kızı çıldırısıya seviyordum.” (2001a: 120)

di. En büyük günahlar bile din, iman, terbiye, namus, nezaket perdesi altında hiç sezdirilmeden yapılır, masumluğun kutsal büyüğü asla kaybedilmezdi. Ben, o zamanlar, Doğancılardaki Hacı Hafız Molla'nın meşhur evine dadanmışım. Matlûbe isminde bir kızı çıldırısıya seviyordum. Son yangınlarda yanan o kırmızı aşı boyalı eski ev, (Ömer Seyfettin, 2005c:11).

Bir gün Matlube'nin âşıklarından kabadayı Sabri, Matlube'nin başka biriyle görüştüğünü öğrenir. Evi basar. Hacı Hanım anlatıcıyı hemen dolaba kapatır. Kuran'a el basarak yemin edip Sabri'yi Matlube'nin bir aşığı olmadığına inandırır. Anlatıcı çok korkar. Hacı Hanım, Matlube'ye onu odaya götürmesini söyler:

“...Haydi kızım, ağabeyini yatak odasına götür. Korku damarlarına bas!...” (2001a: 125).

– Haydi kızım, ağabeyini yatak odasına götür. Korku damarlarına bas. Sabri budalasından biraz ürktü galiba.

(Ömer Seyfettin, 2005c: 19).

Hacı Hanım'ın bir genelev patronu olduğunu açıklamak, çocuklara bunun tanımını yapmak zordur. Böyle kavramlar onların dünyasında bulunmaz. Ömer Seyfettin bunu üstü kapalı olarak dile getirir. Anlatıcının, kabadayı Sabri'den çok korkması üzerine Hacı Hanım, Matlube'ye, odalarına çıkmalarını söyler. “Korku damarlarına basmak” eylemi, öyküde, cinsel bir olgu olarak kullanılır. Bu da yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının eğitsel değerleri içinde bulunmamaktadır. Yemin öyküsü, bu yönüyle çocuklar için sakıncalı sayılabilir.

Tos: Fatma Hanım çok sofı ve çok zengin bir kadındır. Kocasının “başına, kendisini sınamak için, Allah tarafından gönderilmiş bir bela” olduğunu düşünür. Her yaptığına katlanmaya çalışır. Fatma Hanım'ın kocası türlü bahanelerle karısının parasını yer, kiracılarla uğraşır ve çeşitli dolaplar çevirir. Hatta evdeki hizmetçi Makbule'yi sıkıştırır. Bu duruma şahit olan aşçı, Fatma Hanım'a şöyle anlatır:

“-Size bir şey söyleyeceğim hanımefendi. Bu sabah bahçenin nihayetindeki çam ağaçlarının altında efendinin Makbule'yi sıkıp sıkıp limona çevirdiğini görünce...” (2001a: 107).

— Size bir şey söyleyeceğim Hanımefendi, bu sabah bahçenin nihayetindeki çam ağaçlarının altında Efendinin Makbule'yi sıkıp sıkıp limona çevirdiğini görünce... diye bir hikâyeye başlar-ken:

(Ömer Seyfettin, 2001c: 22).

Kadın- erkek ilişkilerinin olumsuzluğu ve cinselliğin bulunduğu bir diğer öykü de Tos'tur. Fatma Hanım'ın kocası, hizmetçi Makbule'ye tacizde bulunur ve Fatma Hanım bunu bildiği halde Allah'a isyan etmemek için görmezden gelir. Çocuklar bu karmaşık yapıyı anlayabilecek düzeyde değillerdir. Bu nedenle öykü, çocuklar için sakıncalıdır denilebilir.

Görüldüğü gibi bu öyküler cinsel öğeler içerdiği için çocuk okurlara hitap etmemektedir. Ancak, Ömer Seyfettin'in her öyküsü için aynı yargıya varılamaz. Bu araştırmada belirtilmek istenen, Ömer Seyfettin'in çocuklar için olumluluk taşıyan öyküleriyle olumsuzluk taşıyan öykülerini birbirinden ayırmaktır. Örneğin; Bir Çocuk Aleko, Kaşığı, And ve Falaka gibi çocuk kahramanlı öykülerde böyle bir yan

bulunmamaktadır. Bu nedenle çocuklara bu tür öykülerin salık verilmesinde bir sakınca yoktur.

Sonuç olarak, çocuğun gelişim düzeyine uymayan bilgi, güçlük yaratır. Çocuğa istendiği anda basit, kısa, gerçek, endişesiz cevap verilmelidir. Çocuklar bu cevapları unutabilirler, fakat yinelemek de gereksizdir. Bilgilerin içselleşmesi için belirli bir zaman gereklidir. Çocuklara verilecek cinsel eğitimde sabırlı ve hoşgörülü olmak, endişeye kapılmamak, onun seviyesine inmek ve olası değişik söz ve davranışları olgunlukla karşılayıp, çözmeye çalışmak, gelecekteki cinsel yaşamının mutlu ve sağlıklı olması bakımından son derece önemlidir. Bu nedenle çocuklar, zamanından önce cinsellik ögesi taşıyan olayları kendilerine sunulan yazınsal nitelikli kitaplardan öğrenmemelidirler. Beyaz Lale’de Radko’nun La’li’ye tecavüz etmesi, Bomba’da komitaların Magda’nın yanaklarını kanatana kadar öpmeleri, Tos’ta ve Havyar’da evin efendisinin hizmetçiyi tacizi çocukları incitebilir ve bu konularla ilgili olarak yanlış yargı ve kanılar edinmesine neden olabilir.

Cinsellikle ilgili konular yazınsal nitelikli kitaplarda anlatılabilir, ancak 9–11 yaş seviyesindeki çocuk okurlar için değil. Çünkü bu yaş çocukları, düşünsel gelişim yönüyle bu konular için uygun evrede değildirler. Bu nedenle, Ömer Seyfettin’in bu tür öykülerinin anılan çocukluk yaşı için salık verilmesi doğru değildir.

Çocuklarımızın gelişimine katkı sağlayacak kitaplar, onların yaşamında önemli bir yere sahiptir. Sağlıklı yetişmeleri ve kendilerini gerçekleştirebilmeleri için çağdaş bir eğitim anlayışı ile hazırlanan kitapların onlara sunulması gerekmektedir. Ömer Seyfettin’in her öyküsünü çocuklar için yazmadığı daha önce belirtilmişti. Bu nedenle yayınevlerine, ebeveynlere ve eğitimcilere çok büyük görevler düşmektedir. Beyaz Lale, Topuz, Teke Tek, Başını Vermeyen Şehit, Namus vb. öyküler, görsel ve biçimsel olarak çocuk seviyesinde hazırlanıp, yayınevleri tarafından içeriğine bakılmaksızın basılmaktadır. Oysa yazardan sonra en büyük sorumluluk yayınevlerine aittir. Aileler ve eğitimciler de kitabın içeriğine bakmaksızın, yalnızca yazarı “Ömer Seyfettin” diye çocuklarına söz konusu kitapların salık verilmesinde dikkatli olmalıdırlar.

3. IRKÇILIĞA YÖNELİK TUTUMLAR

Çocuklar, bulundukları yaş gereği düşmanlık nedir bilmezler. Onlar herkese ve her şeye iyi gözle bakarlar. Hiçbir ayırım yapmazlar. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında çocukların bu yönü göz önünde bulundurulmalı, onlara iletilen mesajlar ayrımcılık, din ve ırk üstünlüğü gibi olgular içermemelidir. Kitaplar çocuklara içinde yaşadıkları ülkeyi, dünyayı ve insanları; ulus, dil ve din ayırımı yapmaksızın sevmeyi öğretmelidir. Masal döneminden yeni çıkan ve hayatın gerçekleriyle yeni yeni karşılaşan çocuk okurlara ırk ve din üstünlüğü gibi ideolojik fikirler aşılırsa, çocuklar bir süre sonra sevgilerini sorgulamaya başlarlar ve onu belirli kalıplar içinde tutarlar. Dolayısıyla bu durum, çocuk kitaplarının eğitsel değerine çok uzak kalır. Çocukların insanlara önyargılı yaklaşımlarına sebep olur.

Ömer Seyfettin bir askerdir. Seferi görevlerle bulunduğu sınır boylarında ulusların diğer uluslara düşmanlığına tanık olur. Bu açıdan Ömer Seyfettin'in öyküleri incelendiğinde ırk ve din üstünlüğünü destekleyen tutumlara da rastlanabilmektedir.

Beyaz Lale: Öyküde, din ve ırk üstünlüğünü olumsuz öğelerle destekleyen pek çok örnek bulunmaktadır. İşgal edilen yerdeki insanların ölürken bile Müslüman olmaları istenmez:

“...Serez’de Türkler çok zengindiler. Şimdi bunların kaçamayanları toplanacak, evvela işkence ile kasalarındaki paraları alınacak, sonra fidye gibi bütün mülkleri Bulgar mekteplerine verdirilecek, en nihayet hepsi vaftizlenip Hristiyan yapıldıktan sonra öldürülecekti.” (2000: 10).

plânını zihninden geçirdi. Serez’de Türkler çok zengindi. Şimdi bunların kaçamayanları toplanacak, önce işkence ile kasalarındaki ve bankadaki paraları alınacak, sonra fidye gibi bütün mülkleri Bulgar okullarına verdirilecek, en sonunda hepsi vaftizlenip Hristiyan yapıldıktan sonra öldürülecekti. Bu yarım saatlik bir işti. Ama geriye (Ömer Seyfettin, 2005g: 19).

Serez'deki insanların Müslüman olarak ölmelerini istememesi, öykü kahramanının ne kadar sapkınca düşündüğünü ortaya çıkarır. Çocuk okurlar, Radko'nun bu eylemlerine tanık oldukça ona duydukları öfke artacaktır.

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının amacı çocukların okuma isteklerini artırmaktır. Oysa bu öyküde Radko'nun tutumu sayesinde çocuk okurların öyküye karşı ilgileri azalacak ve kendi dinlerinden olmayanlara karşı olumsuz duygular beslemelerine yol açılabilecektir.

Serez'deki Müslümanları Hristiyan yaptıktan sonra öldürmek için fırınlar hazırlanır. Vakit geçirmeden “işe girişilmesi” gerekmektedir. Bunun için malzeme listesi şöyledir:

“Şehrin en büyük fırını hazırlanacak, âli mahkeme için lüzumu olan sandalyeler, büyük masa, kırmızı örtü, İncil, ip, zeytinyağı, kerpeten, ustura, şiş vesaire şeyler oraya götürülecek, vakit geçirmeden işe girişilecekti.” (2000: 12).

Şehrin en büyük fırını hazırlanacak, yüce mahkeme için gerekli olan tabureler, büyük masa, kırmızı örtü, incil, ip, zeytinyağı, kerpeten, ustura, şiş vb. gibi şeyler oraya götürülecek, zaman geçirmeden işe girişilecekti. Zengin-
(Ömer Seyfettin, 2005g: 22).

Öykünün kahramanı Radko'nun sadece Türk değil, diğer uluslardan nefret ettiği açıktır. Büyük Bulgaristan İmparatorluğu'nun kurulması için ne gerekirse yapmaya adeta and içmiştir. Bunun için de kendi din ve ırkından olmayan herkesi yok edebilir. Çünkü onlar birer düşmandır, amacına ulaşmasında tehdit oluşturur:

“...Biz Büyük Bulgaristan için çalışıyoruz. Büyük Bulgaristan'ın içinde düşman kalmamalı. Altmış yaşını geçmiş erkeklerin, kırk beşini geçmiş kadınların çocukları olmaz. Onlar kum basmış tarlalara benzerler. İşte Büyük Bulgaristan'a düşman yetiştirmeyecek olan böylelerini Hristiyan yapıp bırakacağız. Sekiz yaşına kadar olan kızları Bulgaristan'a gönderip köylere, papazlara teslim edeceğiz. Hepsi Bulgar olacak. Düşünmek ister. Biz çocukları kesmeyeceğiz. Genç bir kadın, karnından on beş tane düşman çıkarabilir. Bir genç kadını yahut bir kızı öldürmek on beş düşman birden öldürmek demektir. Eğer Türkler buraları aldıkları vakit ihtiyarların laflarını dinleyip hepimizi kesselerdi, bığün bir Bulgar olacak mıydı? Yanıldılar. Fırsat ellerindeyken kadınlarımızı, çocuklarımızı kesmediler. Kesilmeyen Bulgarlar çiftleşe

çiftleşe çoğaldılar, kuvvetlendiler. Merhametli yani zayıf hâkimlerinin altından kalktılar, şimdi de tepesine bindiler.”(Ömer Seyfettin,2000; 14).

Yukarıdaki alıntıda geçen “fırsat ellerindeyken” ve “merhametli, yani zayıf” ifadeleri ilgi çekicidir. Fırsat ellerindeyken ifadesi ile, karşı tarafın zayıflığı karşısında şiddet uygulama; değerlendirilmesi gereken bir fırsat olarak gösterilmektedir. Toplumsal rahatlık sağlamak amacıyla katliam tek çare olarak gösterilmektedir. (Bölükbaş, 2002: 23). Dolayısıyla şiddet uygulayarak, kendinden olmayanı yok etme, zayıflaştığı anda yok etme amacı güdülmektedir.

– Sen bunamışsın Dimço Kaptan, dedi. Doksan üçte Samakov göçmenlerini niçin kestir? O zaman niçin kestirince bugün de onun için keseceksin. Acıma duygusu dantela, küpe, fistan, bilezik gibi, elmas gibi kadınlara yakışır. Acıma duygusu gerçek bir erkeğin üzerinde çok çirkin durur. Onu alçaltır. Biz büyük Bulgaristan için çalışıyoruz. Büyük Bulgaristan'ın içinde düşman kalmamalı. Altmış yaşını geçmiş erkeklerin, kırk beşini geçmiş kadınların çocukları olmaz. Onlar kum basmış tarlalara benzerler. İşte büyük Bulgaristan'a düşman yetiştirmeyecek olan böylelerini Hristiyan yapıp bırakacağız. Sekiz yaşına kadar olan kızları Bulgaristan'a gönderip köylere, papazlara teslim edeceğiz. Genç bir kadın karnından on beş tane düşman çıkarabilir. Bir genç kadını, yahut bir kızı öldürmek on beş düşman birden öldürmek demektir. Eğer Türkler buralarını aldıkları zaman, yaşlılarının sözlerini dinlemeyip hepimizi kesselerdi bugün bir Bulgaristan olacak mıydı? Biz böyle onları önümüze katıp kovalayabilecek miydik? Yanıldılar. Fırsat ellerindeyken kadınlarımızı, çocuklarımızı kesmediler. Kesilmeyen Bulgarlar çiftleşe çiftleşe çoğaldılar, kuvvetlendiler. Acıma duygusu taşıyan,

(Ömer Seyfettin, 2005g: 24).

Alıntılardan da anlaşıldığı üzere, Hristiyanlıkları özellikle vurgulanan Bulgarların art niyetli, hain, canavar oldukları, buna karşın Türklerin hep mazlum durumda kaldıkları anlatılmıştır. Bu tarihi öyküdeki bu tür anlatımlar kısmi gerçeklikler taşısa da, son derece öznel ve dönemin tarihi koşullarından koparılarak ele alınmıştır.

Çocuklara nesnel bir tarihi bilinci veremeyeceği gibi, Hristiyan ve Bulgarlar'a karşı düşmanlıklar geliştirerek yanlış genellemeler ve önyargılara gitmesine, bunun sonucu da ırkçı ve şovence fikirler edinmesine yol açabilir. (Mahsereci, 2000: 414).

“...Katliam içtimai bir ilâçtır. İçtimai vücutlarda uzvi vücutlar gibi aynı kanunlara tabidir. Bir hastayı tedavi ederken fena mikropların uzviyette kalmasına müsaade etmek onların yeniden üreyip hastayı öldürmesini istemek demektir. Bir memleket alındığı vakit ecnebi bir unsurun kalmasına müsaade etmek de, bu mağlupların galiplerine karşı besleyeceği pek tabii olan kin, gazezle silahlanarak üremelerini, bir gün vatanın en zayıf zamanında kalkıp intikam almalarını istemek demekten başka bir şey değildir. Biz bu hatayı yapmayacağız.” (2000; 15).

Katliam toplumsal bir ilâçtır. Toplumsal vücutlar da organik vücutlar gibi aynı yasalara tabidir. Bir hastayı tedavi ederken fena mikropların organizmada kalmasına izin vermek, onların yeniden üreyip hastayı öldürmesini istemek demektir. Bir memleket alındığı zaman, orada yabancı bir unsurun kalmasına izin vermek de bu yenilenlerin yenenlere karşı besleyecekleri pek doğal olan kin, gazezle silâhlanarak üremelerini, bir gün yurdun en zayıf zamanında kalkıp öç almalarını istemek demekten başka bir şey değildir. Biz bu hatayı yapmayacağız.

(Ömer Seyfettin, 2005g: 25–26).

Öykünün kahramanı, işgal ettiği yerlerde katliam yapmamayı hata olarak değerlendirir. Katliam yapmazsa bir gün, o insanların güçleneceklerini ve tehdit oluşturacaklarını düşünür. Türklerin yaptığı bu hatayı, kendisinin yapmayacağını belirtmekten de geri kalmaz. Irkçı ve şovenist eylemlerini kısa sürede uygulamaya koyar. Çocuklar için, bu düşünce ve tutumlar, onları yanlış fikirlere sevk edeceği düşüncesiyle sakıncalıdır.

Radko'nun Türkler hakkındaki fikirleri acımasızdır. Türklerin işgal ettikleri yerlerdeki insanları dil, din ve ırklarında özgür bırakmalarını aptallık olarak görür. Ve kendisi asla bu hataya düşmek istemez:

“...Sonra Türklere bakınız. Bu heriflerin aptallıkları o derecededir ki yalnız etnografyanın esaslarını kabul etmemekle kalmazlar, dünyada “kavmiyet, milliyet” gibi bir şey olduğuna da inanmazlar. Kendilerinin milliyetçilerini bile şiddetle inkâr ederler. Tarihleri, Cengiz gibi, Hülâgu gibi en büyük imparatorlarına küfürlerle doludur. Bu milliyetsizlik yüzünden edebiyatsız, sanatsız, medeniyetsiz,

kuvvetsiz, ailesiz, ananesiz kalan Türkler, tabii en basit hakikatlere de akıl erdiremiyorlardı. Nasılsa ellerine geçirdikleri yerlerdeki kavimleri temizlemediler. Onları yutmadılar. Türk yapmadılar. Hatta “reaya” diye en vâsi hürriyetleri verdiler. Hristiyanlara verdikleri bu reaya kelimesinin manası ne demekmiş biliyor musunuz? “Hürmet edilecek adamlar” demekmiş. Asırlarca evvel yaptıkları budalalıkların cezasını bugün görmeye başlayan bu sersem Türklerin hali, işte bize bir derstir...” (2000; 16).

Arap bırakmamışlardır. Sonra Türklere bakınız. Bu heriflerin aptallıkları o derecedir ki yalnız etnografyanın esaslarını kabul etmemekle kalmazlar. Dünyada kavimcilik, milletçilik gibi bir şey olduğuna da inanmazlar. Kendilerinin milliyetlerini bile şiddetle inkâr ederler. Tarihleri, Cengiz gibi Hülâgü gibi en büyük imparatorlarına küfürlerle doludur. Bu milliyetsizlik yüzünden edebiyatsız, sanatsız, medeniyetsiz, kuvvetsiz, ailesiz, an'anesiz kalan Türkler, tabii en basit gerçeklere de akıl erdiremiyorlardı. Nasılsa ellerine geçirdikleri yerlerde kavimleri temizlemediler. Onları yok etmediler. Türk yapmadılar. Hattâ reaya diye en geniş özgürlüklerinizi verdiler. Hristiyanlara verdikleri bu re-

aya kelimesinin anlamı ne demekmiş biliyor musunuz? Hürmet edilecek adamlar demekmiş. Asırlarca evvel yaptıkları budalalıkların cezasını bugün görmeye başlayan bu sersem Türklerin hâli, işte bize bir derstir. Onların (Ömer Seyfettin, 2005g: 26-27).

Öyküde ırkçılıkla ilgili kısımlar oldukça fazladır. Ulusların birbirlerine düşmanlığı ve şiddet dolu ırkçı eylemlerini Radko askerlerine anlatır:

“...En büyük Avrupalı, en büyük bir Alman, Prens Bismarck harp zamanında ne yapardı? Fransız köylülerini doldurduğu evlere ateş verdirerek hepsini canlı canlı yakar, onların çığlıklarını en latif bir konser gibi dinler, sonra etrafa savrulan alevli dumanları koklayıp gülerek piposunu çeker, “Bu Fransız köylüleri kavrulmuş soğan kokuyor!” diye eğlenmez miydi? Beyaz bayrak çeken kalenin üzerine top atmadılar bahanesiyle generallere darılmadı mıydı? Teslim olan Fransız askerlerini açlıktan öldürtmez miydi? Onları sulara boğdurtmaz mıydı?..” (Ömer Seyfettin,2000: 17).

“Fransızların Almanlardan aşağı kalır yerleri yoktu. Afrika’da esir aldıkları Arapların kafalarını tıraş ediyorlar, boğazlarına kadar kuma gömerek güneşte, öğle güneşinin şuaları altında bırakıyorlar, çabuk ölmesin diye ara sıra üzerlerine su döküyorlardı. İngilizlerin yaptığı katliamlar sayılamazdı. Bu ciddi, akıllı millet, bıçağın altına giren mağlubun hiçbir şeyine, ne asaletine, ne güzelliğine, ne ihtiyarlığına, ne çocukluğuna bakardı. Bu sayede değil miydi ki, şimdi dünyaya, bütün dünyaya hükmediyorlar.” (Ömer Seyfettin,2000: 18).

“Sonra işte Çin seferi... Oraya hem Alman, hem Fransız, hem İngiliz, hem Rus fırkaları gitmişti. Ne yaptılar? Hep yağma, hep katliam... Pekin ile civarında kız oğlan kız kalmadı. İstila muharebesi edilmediği halde kendilerini hiç müdafaa etmeyen ahali süngüleniyor: asker, süngülemekten yorulup şikayet edince, bu ömründe eline silah almamış kör bir tavuk kadar korkak ahalinin nehirlerle atılıp boğulması için emirler veriliyordu... Sonra İtalyanlar... Uzağa gitmeye hacet yok. Bunlar daha geçen gün Trablus vahasını nasıl birkaç saat içinde temizleyivermişlerdi.” (Ömer Seyfettin, 2000: 18-19).

di. Bütün evren bir mücadeleden ibaret değil miydi? Ölümden hayat çıkıyordu. Yutulan düşkünlüklerden kuvvet doğuyordu. Avrupalıların yalanlarına, boş kuramlarına, sosyalistlik hayallerine aldanmamalıydı. İnsaniyet fikri dünyanın en büyük, yakışsız, en eski, en rezil saçmasıydı. Hristiyanlıktan önce, bir veba gibi bazı beyinlere girmiş, birçok milletlerin, birçok toplumun yok olmasına neden olmuştu. Bugünkü Avrupalılar söz söylerken başka, iş yaparken yine başka idiler. En büyük bir Avrupalı, en büyük bir Alman, Prens Bismark, savaş zamanında ne yapardı? Fransız köylülerini doldurduğu evlere ateş verdirerek hepsini canlı canlı yakar, onların çığlıklarını en hoş bir konser gibi dinler, sonra etrafa savrulan alevli dumanları koklayıp güler piposunu çeker, "Bu Fransız köylüleri kavrulmuş soğan kokuyor." diye eğlenmez miydi? Beyaz bayrak çeken kalenin üzerine top atmadılar gerekçesiyle generallere darılmadı mıydı? Teslim olan Fransız askerlerini açlıktan öldürtmez miydi? Onları sularda boğdurtmaz mıydı? "Fransızı biraz kazıyınız. Altında Türk bulacaksınız." diye düşmanlarının onurunu kıran Bismark, bu gerçekten bir dâhi olan büyük adam, barış zamanlarında da savaş zamanlarında da yalnız kuvvete inanıyordu. Beyninde acıma duygusu insanlık gibi hastalıklı, zararlı hâller yoktu. Düzenli Fransız askerlerine hiç aman ve-

rilmemesini, sivil halka da mümkün olduğu kadar fenalık yapılmasını emrederdi. Kendi büyük ruhunun büyük kuvvetini bütün milletinde aynıyle göremediği için canı sıkılır. "Ah bu bizim Almanlar! Fransızları öldürüyorlar, ama iş-tahla, istekle öldürmüyorlar" derdi. Fransızların, Almanlardan aşağı kalır yerleri yoktu. Afrika'da esir aldıkları Arapların kafalarını tıraş ediyorlar, boğazlarına kadar kuma gömerek güneşte, öğle güneşinin ışınları altında bırakıyorlar, çabuk ölmesin diye ara sıra üzerlerine su döküyorlardı. İngilizlerin yaptığı katliamlar sayılamazdı. Bu ciddî, akıllı millet bıçağının altına giren kaybetmişlerin hiçbir şeyine, ne asaletine ne güzelliğine ne yaşlılığına ne çocukluğuna bakardı. Bu sayede değil miydi ki şimdi dünyaya, bütün dünyaya hükmediyorlar.

Sonra işte Çin seferi. Oraya hem Alman hem Fransız hem İngiliz hem Rus tümenleri gitmişti. Ne yaptılar? Hep yağma, hep katliam.. O kadar ki resmen ordunun arkasından bir sürü Yahudi geliyor, bu Avrupalıların yağma ettiği şeyleri satın alıyordu. Medenî Avrupalılar evleri boşaltıyor, mâbetleri yıkıyorlar, binlerce binlerce yıl yerlerinde uzun, olaysız asırların geçtiğini görmüş, rahat rahat uyuyan tunç putları kırıyorlar, arkadan gelen Yahudilere satıyorlardı. Bu sefer sırasında Avrupa ipekli kumaşla dolmuştu. Altına, gümüşe dair yürüdükleri yerde hiçbir şey bırakmadılar. Pekin ile çevresinde kız oğlan kız kalmadı. İstilâ savaşı yapılmadığı hâlde kendilerini hiç savunmayan zararsız halk süngüleniyor; asker, süngülemekten yorulup şikâyet edince, bu ömründe eline silâh almamış kör bir tavuk kadar korkak halkın nehirlerle atılıp boğulması için emirler veriliyordu. Bu sefere katılan bütün askerlere yağma edilen şeyler üzerinden yüzer frank verildi. Sonra İtalyanlar.. Uzağa gitmeye gerek yok. Bunlar daha geçen gün Trablus vahasını nasıl birkaç saat içinde temizleyivermişlerdi. (Ömer Seyfettin, 2005g: 28-29-30).

İşgalciler, günlük programlarını yazarlar. Bu programın maddelerinden biri şöyledir:

“Şehrin en meşhur büyük camii olan Sultan Camiînin mümkün olduğu kadar süratle minaresi yıkılacak.

Kapısına “Prens Boris kilisesi” levhası asılacak. Kubbenin üzerindeki hilal indirilecek yerine Bulgar arması takılacak.

Gazi Evrenos Camiine halkalar mihlanarak ordu mekkarelerine ahır, Halil Paşa Camii domuz pastırmalarına depo olacak. Katakoz Süleyman Efendi, Tarhuncu Muhiddin camileri, lüzumları olmadığından, ta temellerinden yıkılacak. Yarın sabah duası papazlar tarafından bu yeni “Prens Boris Kilisesi”nde yapılacaktır.” (2000: 20).

4. Şehrin en ünlü, büyük camii olan Sultan Camii’nin mümkün olduğu kadar süratle minaresi yıkılacak. Kapısına Prens Boris Kilisesi levhası asılacak. Kubbenin üzerindeki hilâl indirilerek yerine Bulgar arması takılacaktır. (Ömer Seyfettin, 2005g: 31).

Serez’de Türklerin türlü işkencelerle Hıristiyan yapıldıktan sonra camilerin de yıkılması çocuk okurların Bulgarlar’a karşı daha fazla öfke beslemelerine sebep olabilir. Bu çocuk okurlar için sakıncalı olabilir.

Radko, işgal ettiği yerlerdeki farklı ırktan insanları fırınlarda yakar. Hatta bunu izlemekten zevk alır ve yaktığı insanların ulusunu bu yanık kokusundan tanır:

“...Radko onun manzarasından ziyade kokusunu severdi. Ve bu koku, yakılan adamın milliyetine göre değişiyordu. Radko çok dikkat ve tecrübe etmişti. Hatta şimdi yakılan bir adamın uzaktan kokusunu duysa hangi millettten olduğunu yanılmadan söyleyebilirdi. Bulgar köylüleri kavrulmuş sarımsak, Sırlar yanmış patates, Rumlar kızartılmış balık ve şarap kokusu çıkarırlardı. Henüz bir Alman, bir İngiliz, bir Fransız yakamamıştı. Fakat Türkler...Balkan’ın bu en kuvvetli ve kanlı adamları keskin bir süt, bir tereyağı kokusu neşrederlerdi.” (2000; 26).

karak kül oluverirdi. Bu mavi ve sincabî buhar... Radko, onun manzarasından çok kokusunu severdi. Ve bu koku, yakılan adamın milliyetine göre değişiyordu. Radko çok dikkat ve tecrübe etmişti. Hattâ şimdi yakılan bir adamın uzaktan kokusunu duysa hangi millettten olduğunu yanılmadan söyleyebilirdi. Bulgar köylüleri kavrulmuş sarımsak, Sırlar yanmış patates, Rumlar kızartılmış balık ve şarap kokusu çıkarırlardı. Henüz bir Alman, bir İngiliz, bir Fransız yakamamıştı. Onların kokusunu bilmiyordu. Fakat Türkler... Balka’nın bu en kuvvetli ve kanlı adamları keskin bir süt, bir tereyağı kokusu yayarlardı.

(Ömer Seyfettin, 2005g: 38-39).

Yukarıdaki öyküye ek olarak Topuz öyküsünde subay ve komutan’ın Türklere *“Mankafa Türkler işte... Teşrifattan, merasimden ne anlarlar?”* (2001: 122). diye hakaret etmesi de ırkçılığa bir örnek sayılabilir. Ancak Ömer Seyfettin’in öyküleri içinde ırkçılığı destekleyen tutumlar en çok Beyaz Lale öyküsünde bulunur. Bu bakımdan öykü çocuklar için sakıncalıdır.

Öykülerin, içerdiği şiddet açısından incelendiği bölümde açıklandığı gibi, Ömer Seyfettin’in her öyküsü çocuklar için yazılmamıştır. Görüleceği gibi, Beyaz Lale şiddetle ilgili tutumların yanında, ırkçılığı da destekleyen pek çok cümleyle doludur. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının eğitsel değerleri arasında çocukları ırkçı ve şovenist

bir düşünceye sevk etmek olmamalıdır. Aksine, evrensel bir anlayışla dil, din, ırk ayrımı yapmaksızın, nesnel bir bakış açısıyla insanlara karşı tutum takınılmalıdır. Beyaz Lale öyküsünde Radko'nun Müslüman Türkleri Hristiyan yapıp öldürmesi, Türk kadınlarını on beşer düşman doğurabileceği gerekçesiyle fırında yaktırması, camilerin çoğunu yıktırması ve yıktırmadıklarını kilise haline getirmesi, Türkleri aşağılaması, şovenist düşünce taşımasından kaynaklanır. Radko'nun katliam yapılan savaşlardan örnekler vererek kendi katliamını haklı çıkarmaya çalışması, kendi ırkı dışındaki ırklara düşmanlığının bir göstergesidir. Dolayısıyla bu anlatılanlar, çocukların farklı ırktan insanlara düşmanlık beslemesine sebep olabilir. Bu nedenle çocukları eleştirel bakış açısından uzak tutan, onların ufuklarını daraltan, sevgilerine ket vurucu, kendilerinden farklı insanlara yabancılaştırıcı, din ve ırk üstünlüğünü destekleyici konuların kitaplarda bulunması sakıncalıdır.

4. ARGO SÖZCÜK ve DEYİM KULLANIMI

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuklara göre olmasını belirleyen en önemli değişken kullanılan dildir. (Sever, 2003: 136). Dil, çocukların öğrenmesinde önemli bir etmendir. Bu nedenle okulöncesi dönemden başlayarak çocuklara, dil gelişimlerini destekleyici kitaplar sunulmalıdır. Anadilini öncelikle çevreden edinen çocuklar, sonraki yıllarda, bunu kitaplarla geliştirirler. İşte onlara sunulacak kitapların dili Türkçenin kullanım örneklerini yansıtmalı ve kurallarını sezdirmelidir. Ancak argo sayılabilecek, çocuk okurları istenmeyen çağrışımlara yönlendirecek, onları ders ve kitapların eğitici ortamlarından uzaklaştıracak “argo” denilebilecek sözcükler çocuk kitaplarında yer almamalıdır. Çünkü 11-12 yaş çocuğu bu tür dil kullanımlarının olumsuz etkilerinden kendisini koruyacak kadar olgunlaşmamıştır.

Argo sözcüğü, “1. Kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil veya söz dağarcığı. 2. Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin kullandığı söz veya deyim. 3. mec. Serserilerin, külhanbeylerinin kullandığı söz veya deyim.” (TDK, 2005: 117) olarak tanımlanır. Kullanılan dili bazen yaralayan bazen de zenginleştiren bir alt dildir de denilebilir.

Kitaplarda, dil zenginliğinin tanıdığı imkânlar doğrultusunda, anadilini kullanma alışkanlığını geliştirici bir anlatım tercih edilmeli ve argo sözcüklerden ve bol

mecazlardan kaçınılmalıdır. (Yalçın-Aytaş, 2005: 49). Argo, yergi ve gülmecelere kaynaklık eder. Günlük yaşam içinde yer almanın, günlük yaşama daha yakından bakmanın bir tanığıdır. (Aktunç, 2002: 376). Fakat argo, eleştirel okumaya yeni yeni başlayan çocuklara tanık olmaktan çok olumsuz kazanımlara dönüşen bir etki oluşturabilir. Çocukların vaktinden önce anlamını bilemeyeceği ve kavrayamayacağı sözcüklerle karşılaşması dil gelişimi için sakıncalıdır.

Ömer Seyfettin'in öyküleri incelendiğinde görülür ki argo sözcükleri içinde barındıran ifadeler çok kullanılmıştır.

Beyaz Lale: Öykü, şiddet ve cinsellik yanında argo ve kaba sayılacak sözcükler de içermektedir:

“...Bir nefer bir kızın odasında bir saatten ziyade duramayacak, işini bitirdikten sonra sırasını bekleyen askere bırakacaktı...” (2000: 13).

mek yasaktı. Bir asker, bir kızın odasında bir saatten çok duramayacak, işini bitirdikten sonra sırasını bekleyen askere bırakacaktı. Sekiz yaşından aşağı kızlara dokunul-
(Ömer Seyfettin, 2005g: 22).

Görüldüğü gibi, çocukların yaş seviyesine uygun olmayan cinsel anlam yüklenmiş sözcükler kullanılmıştır. Çocuklar anadilini kitaplar sayesinde geliştirir ve kurallarını kitaplar sayesinde sezerler. Bu nedenle öykülerdeki sözcükler özenle seçilmelidir. Ömer Seyfettin çocuk okurlar için öykü yazmadığı için büyüklerin anlayabileceği sözcükler seçmiştir.

“...Bu heriflerin aptallıkları o derecedir ki yalnız etnografyanın esaslarını kabul etmemekle kalmazlar...” (2000: 16).

Arap bırakmamışlardır. Sonra Türklere bakınız. Bu heriflerin aptallıkları o derecedir ki yalnız etnografyanın esaslarını kabul etmemekle kalmazlar. Dünyada kavimcilik, mil-
(Ömer Seyfettin, 2005g: 26).

“...Asırlarca evvel yaptıkları budalalıkların cezasını bugün görmeye başlayan bu sersem Türklerin hali, işte bize bir derstir...” (2000: 16).

Hürmet edilecek adamlar demekmiş. Asırlarca evvel yaptıkları budalalıkların cezasını bugün görmeye başlayan bu sersem Türklerin hâli, işte bize bir derstir. Onların (Ömer Seyfettin, 2005g: 27).

Komutan Radko, Türkler işgal ettikleri yerlerdeki insanları katletmedikleri için onların budala, sersem ve aptal olarak nitelendirmektedir. Öykü kahramanının kendi cinsi dışındaki insanlar için böyle sözcükler seçmesi çocuklar için olumsuzluklara sebep olur:

*“-Dikkat ediniz be **karılar!** Diye haykırdı. Bize boşuna eziyet vermeyin. Laf dinlemeyen idam olunur. Şimdi bakın soyunmayan bu **kaltağı** nasıl pişireceğiz...”* (2000: 25-26).

– Dikkat ediniz be karılar! diye haykırdı. Bize boşuna eziyet vermeyin. Söz dinlemeyen idam edilir. Şimdi bakın. Soyunmayan ve karşı gelen bu kaltağı pişireceğiz. İbret alınız. Sonra hepimiz böyle olursunuz!..

(Ömer Seyfettin, 2005g: 38).

“Kaltak” sözcüğü TDK’nın sözlüğünde “İffetsiz ve namussuz kadın” olarak tanımlanmaktadır. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının öncelikli amacı çocukların duygu ve düşünce evrenini genişletmek, onlara dilin ve çizginin olanaklarıyla yaşam ve insan gerçeğini tanıtmaktır. (Sever, 2003: 133). Oysa “kaltak” sözcüğü bu amaca hizmet etmekten uzaktır. Kadını aşağılayan bu sözcük çocukların duygu ve düşüncelerine hitap etmemektedir.

Yüksek Ökçeler: Aşçı Mehmet’in Gülter ve Eleni ile konuşmaları argo içerir:

*“- **Ülen** Gülter, artık sen şeker filan getirmeyon?”* (2001a: 9).

*“**Ülen**, gece niçin gelmeyon?...”* (2001a: 9).

– Ülen Gülter, artık sen şeker filân getirmeyon?

Gülter:

– Her taraf kilitli, ne yapayım? diyordu.

Mehmet, tuhaf bir şapırtı içinde Eleni’ye de:

– Ülen, gece niçin gelmiyon? Sana helva yapıp saklayom, sorusunu soruyor, Eleni: (Ömer Seyfettin, 2005e: 61).

Hatice Hanım hizmetçilerinin bu konuşmalarını ve birbirlerine yakınlıklarını görünce beyninden vurulmuşa döner, onları kovar:

“-Sizi **alçak**, **hırsız**, **namussuzlar!** Defolun şimdi evimden...”
(2001a: 10).

Aralarında çıtır pıtır bir söyleşi başladı.

Hatice Hanım gözünü açmıyor, yüreği çarparak merakla dinliyordu. Gülter:

– Ah o terlikler! dedi. Her işimizi bozdu. Hanımın geldiği hiç duyulmuyor. Ne yapsak yakalanıyoruz. Eskiden ne iyiydi. Yüksek ökçelerin takırtısından evin en üst katında kimildadığını duyardık.

Söyleşi uzadıkça, kendi göremediği başka rezaletleri, daha anıları sönmemiş öyküleri işitiyordu. Dayanamadı. Gözlerini açtı:

– Sizi alçak, hırsız, namussuzlar! Defolun şimdi evimden, diye haykırdı.

.....

Bu dokuz yıllık sadık hizmetçilerini hemen kapı dışarı etti.
(Ömer Seyfettin, 2005e: 62).

Çocuklar çoğu argo sözcüğü medyadan veya çevresinden duymaktadırlar. Hayatımızın içindedir argo. Duyduklarını kolay kolay unutmayan çocukların yaşları küçük olduğu için bu tür sözcüklerden uzak tutulmaları dil gelişimleri açısından sağlıklı olacaktır kanısındayız.

Yemin: Anlatıcı, Matlube’nin kabadayı sevgilisi Sabri’den çok korkar. Hacı Hanım Sabri’yi budala olarak değerlendirir:

“...Sabri **budalasından** biraz ürktü galiba...” (2001a: 125).

– Haydi kızım, ağabeyini yatak odasına götür. Korku damarlarına bas. Sabri budalasından biraz ürktü galiba.

(Ömer Seyfettin, 2005c: 19).

“Heyhat! Artık İstanbul’da ne Matlube gibi körpe, temiz, boyasız masum, süssüz yosmalar kaldı; ne de Sabri gibi dostunu kesmeye gelen saldırmalı, yemine inanır kabadayılar!...”
(2001a: 126).

Hay hay! Artık İstanbul'da ne Matlûbe gibi körpe, temiz, boyasız, masum, süssüz yosmalar kaldı ne de Sabri gibi dostunu kesmeye gelen saldırmalı, yemine inanır kabadayılar... Ben, bilmem niçin, kutu incirlerinde bile o eski lezzeti bulamıyorum. Ah evet. On beş, yirmi yıl önce hayat ne tatlıydı! (Ömer Seyfettin, 2005c: 19).

Çocuk öykülerinde karşı cinsi aşağılayıcı sözcükler bulunması çocuklar için sakıncalıdır. Bunun yanında “yosma” sözcüğünü çocuklara açıklamak zordur. Çünkü çocuklar onu anlayabilecek seviyede değildirler. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarındaki sözcükler çocukların dünyasıyla bağlantılı ses, imge, ad ve sıfatlardan seçilmeli böylece okudukları kitaplarla daha kolay bağ kurmaları sağlanmalıdır (Kıbrıs, 2006: 28).

Havyar: Hüsam Efendi sıkılgan, mahcup bir delikanlıdır. Ancak zamanla terbiyesi bozulmaya ve kişiliğinde değişimler olmaya başlar. Öyküde Hüsam Efendi şu sıfatlarla anlatılır:

*“...Eski mahcup, sıkılgan Hüsam Efendi, şimdi **çaçaron** bir şey olmuştu...”* (2001a: 117).

bin beş yüz, iki bin lira kazandı.

Müdürlükten istifasını verdi. Ticarete atıldı. Artık tamamıyla yırtılmıştı. Yüzde on bin kârı bile az görüyor, yüzde yüz bin kazanmak için akla gelmez yüzsüzlüklere cesaret ediyordu.

Eski mahcup, sıkılgan Hüsam Efendi, şimdi **çaçaron** bir şey olmuştu. “Vaktim yok!” diye namazı niyazı bıraktı. Gülüyor, ötüyor, kahkahaları attığı vakit, köşkü çingir çingir öttürüyordu. Damadının bu hâli Hamdune Hanımı fena hâlde etkiledi. Üzülüyor, sıkılıyor:

(Ömer Seyfettin, 2003b: 58).

“-Yarabbim! Bu adam kırkıktan sonra “**yalaka**” oldu, diyordu.” (2001a: 117).

- Yarabbim! Bu adam kırkıktan sonra “yalaka” oldu! diyordu.

Eskiden “öyle hayır” dan başka hiçbir söz bilmeyen sessizliği Hüsam Efendi, şimdi önüne rastgelenle cır cır konuşuyor, alay ediyor, açık saçık şakalar yumurtluyor, daha sonra kocaman ağzının içindeki çürük dişleri gösteren geniş bir kahkaha ile arsız arsız gülüyordu. “Hazırcevap”lığı bir meziyet edinmişti. Kendisine ne sorulursa güya (Ömer Seyfettin, 2003b: 58).

“Evet, öyle **azgın** bir **şaklaban** olmuştu ki...” (2001a: 118).

Evet, öyle azgın bir şaklaban olmuştu ki... Hamdune Hanım:

(Ömer Seyfettin, 2003b: 60).

Ferman: Tosun Bey, taşıdığı fermanın kendi ölüm fermanı olduğunu anlayınca kafasını bir cellâda kolay kolay teslim etmeyeceğini düşünür:

“...Muhasaradaki burçların içine, yüzlerce zırhlı düşmanın arasına tek başına yalnkılıç atıldığı zamanlar ölmediği halde, şimdi, bir celladın, adi, **köpek** bir çingenenin satırı altında mı can verecekti?..” (2006: 19).

şeref ilâve ederdi. Tekrar kalbi, "Ama niçin? Ama niçin?" diye burkuldu. Hiçbir şey beklemiyordu. Aklına ancak mükâfat ve iltifat gelirdi. Böyle bir kelime...Asla...Acaba ne kabahat yapmıştı. Düşünüyor, düşünüyor bir türlü kabahate benzer bir şey yaptığını anımsamıyordu. "Ah arabozucular! Allah'tan korkmaz iftiracılar!" Kim bilir aleyhinde ne yalan uydurmuşlardı. Fakat...O, babası gibi celladın pis kılıcına bir koyun itaatiyle başını uzatmayacak, canını almaya gelenlerin canlarını alacak, kendi canı alınincaya kadar başkalarından can alacaktı... "Zaman geçirmeyeyim." diye mırıldandı. Tolgasını başına geçirdi. Kılıcının kayışını, kılıflarını sıkıştırdı. Yerdeki fermanla keseyi aldı. Yine gözüne "... devletimize vücudu zararlı olan..." kelimeleri ilişti. Niçin onun vücudu devlete zararlıydı?

(Ömer Seyfettin, 2005f: 17).

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında, insana, doğaya, hayvanlara sevgi olmalıdır. Kitaplarda hayvan isimlerinin küfür olarak kullanılması, çocuklarda hayvanları aşağılama, küçümseme gibi yaklaşımlar; doğaya yabancılaşma, tümüyle insan merkezli yaklaşma gibi anlayışlar geliştirebilir. (Mahsereci, 2000: 416). Bu durum da eğitim ilkelerine aykırıdır. Bunun yanında bir Çingene için de hakaretin kullanılması çocukların kendinden farklı insanlara bakışını olumsuz yönde etkileyebilecektir.

Pembe İncili Kaftan: Sadrazam, Muhsin Çelebi'nin önünde eğilip diz çökmemesi ve gayet rahat davranmasına öfkelenir. Onun çevresindekiler gibi olmadığını fark eder. Başını vurdurmayı düşünüp sonra vazgeçer, bunu kendine yakıştıramaz:

"...Gözdeleri, nedimleri, himaye ettikleri, hep deni riyakârlar, ahlaksız müdahinler, namussuz maskaralar, haysiyetsiz dalkavuklardır..." (2006: 70).

hep ikiyüzlüler, ahlâksızlar, namussuz maskaralar, onursuz dalkavuklardır. Mert, doğru, onur sahibi, hür vicdanının

(Ömer Seyfettin, 2005e: 13).

"...İşte, sen de tabasbus, riya, tekapu yollarından yükselenler gibi serbest, düz bir lafı çekemiyorsun! Sen de karşında mert bir insan değil, ayaklarını yalayan bir köpek, zilletinin altında iki kat olmuş bir maskara, bir rezil istiyorsun!..." (2006: 70).

Sadrazam yavaşça dişlerini sıktı. Gözlerini süzdü. Tuttuğu kâğıdı buruşturdu. Hiddetlenemiyordu. Ama, hiddetlendiği zamanlarda olduğu gibi yanaklarına bir titreme geldi. Vezirken değil, hatta daha beylerbeyi iken bile karşısında akranlarından kimse böyle dümdüz söz söyleyememişlerdi. Tekrar, "Acaba deli mi?" diye düşündü. Deli değilse bu ne küstahlıktı. Bu derece küstahlık, "Dünya düzenine karşı değil miydi? Gözlerini daha beter süzdü. İçinden "Şunun başını vurdursam.." dedi. Kapıcılara bağırarak için ağzını açacaktı. Ansızın vicdanının -neresi olduğu bilinmeyen bir yerinden gelen- derin sesini işitti. "İşte, sen de yalvarma, ikiyüzlü, dalkavukluk yollarından yükselenler gibi özgür ve doğru bir söz çekemiyorsun. Sen de karşında mert bir insan değil, ayaklarını yalayan bir köpek, aşağılamanın altında iki kat olmuş bir maskara, bir rezil istiyorsun." Süzgün gözlerini açtı. Avucunda sıktağı kâğıdı yanına koydu. Tekrar Muhsin Çelebi'ye bak- (Ömer Seyfettin, 2005e: 13).

Sadrazam, Muhsin Çelebi'nin “yalaka” olmasını bekler, fakat Muhsin Çelebi çıkarları doğrultusunda hareket eden biri değildir. Öyküde Muhsin Çelebi'nin bu yönü vurgulanmaya çalışılsa da diğer insanlar için argo sıfatlar kullanılmıştır. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında çocukların dünyasından uzak kavramlar bulunmamalıdır. Bu durum, onların dil gelişimi açısından sakıncalıdır.

Başını Vermeyen Şehit: Kuru Kadı'nın gördüğü muhteşem olayı herkese anlatmasıyla yaşama sevincinin sönmesi üzerine Deli Hüsrev onu “ahmak” olarak nitelendirir:

“...Elindeki yayıyla yavaşça Kuru Kadı'nın arkasına dokundu. “**Ahmak**” dedi...” (2006: 90).

Hüsrev'e rastladı. Meğer o da geziniyormuş. Elindeki yayıyla yavaşça Kuru Kadı'nın arkasına dokundu.

– Ahmak, dedi. Neye gördüğünü halka söyledin? Adam gördüğünü dile düşürürse kazandığı bu durumu kaybeder. Eğer sussaydın, gördüğün keramete ölünceye kadar şahit olacaktın.

(Ömer Seyfettin, 2005d: 18).

Diyet: Koca Ali, Hacı Kasap'ın her işini yaptığı halde kendisini tembel olarak görmesine ve sürekli yaptığı iyiliği başa kakmasına tahammül edemez:

“Fakat bu **herifin** ikide birde bu yaptığı başa kakmasına tahammül...” (2006: 142).

Fakat bu herifin ikide birde bu yaptığı yüzüne vurması gurununu incitiyor... Bu, ölümden pek güç, ölümden pek acı, ölümden pek ağırdı.

(Ömer Seyfettin, 2005f: 63).

Hacı Kasap, Koca Ali ne kadar çalışırsa çalışsın memnun olmaz. Sürekli onu tembel, miskin sözleriyle aşağılar:

*“Hay tembel, **miskin** hay... Sabahtan beri ne yaptın?”*
(2006: 143).

Hacı Kasaba köle olduğunun tam haftasıydı. Günlerden cumaydı. Yine erkenden mandıraya gitmiş, koyunları getirmiş, mezbahada yüzmüş, dükkândaki çengelle-re asmıştı. Tezgâhın solundaki büyük, yağlı siyah taşta satırları biliyor, yine "Ne yapacağım, ne yapacağım?" diye düşünüyor, dudaklarını ısıırıyordu. Daha efendisi gelmemişti. Satırları bitirince, büyük bıçakları bilemeye başladı. "Ne yapacağım, ne yapacağım?" hülyasına öyle dalmıştı ki... kasabın geldiğini duymadı. Ansızın uğursuzun boğuk sesi yüreğini ağzına getirdi:

– Ne yapıyorsun be?

Döndü. Efendisi köşesinde oturmuş, çubuğunu tıttırüyordu:

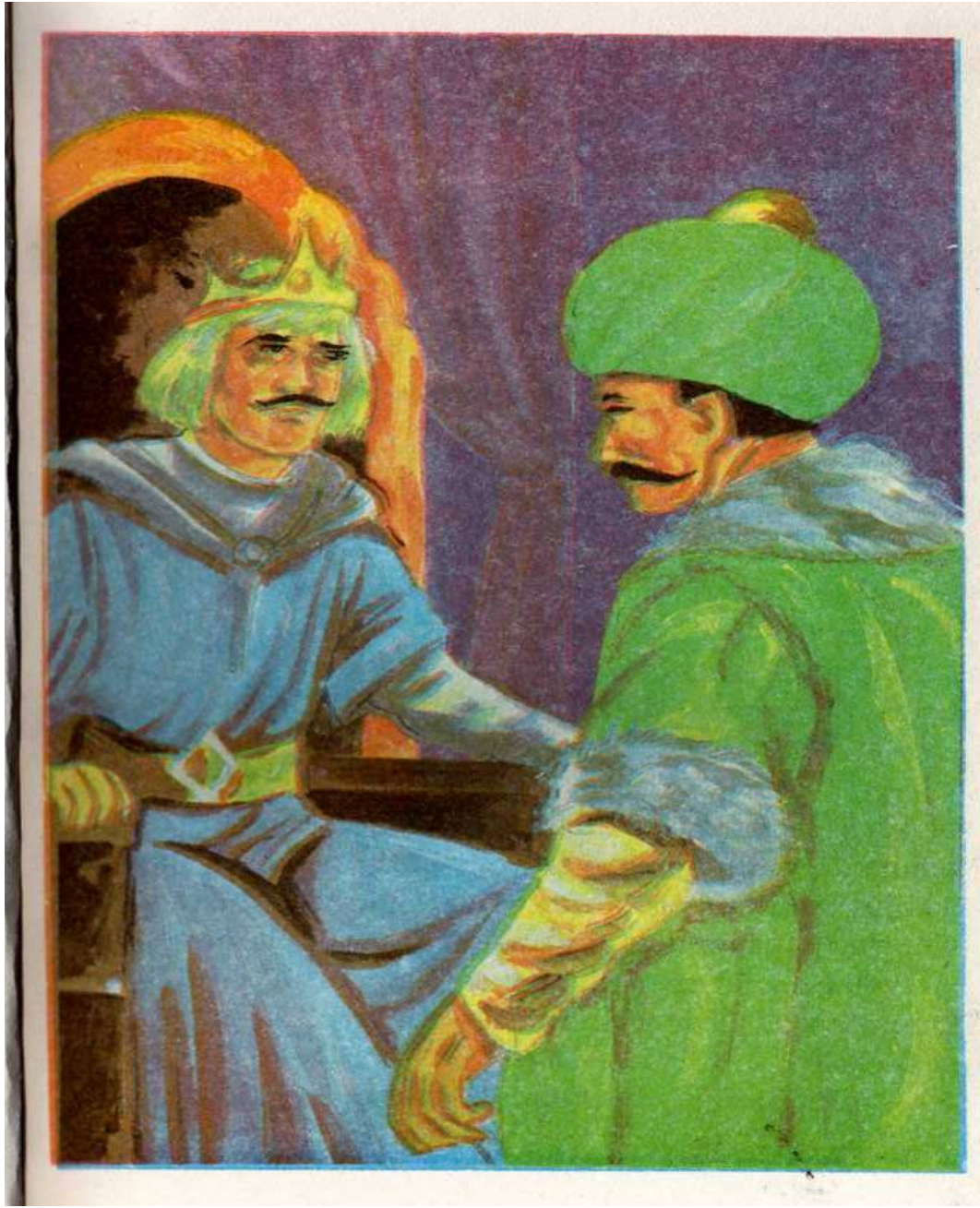
– Bıçakları biliyorum, dedi.

– Hay tembel, miskin hay... Sabahtan beri ne yaptın?

Cevap vermedi. Kapakları çürümüş, bu küçük, bu hain, bu yılan gözlere kırpmadan baktı, baktı. İhtiyar, beklemeyi bu acı bakıştan tedirgin oldu. Sordu:

– Ne bakıyorsun? (Ömer Seyfettin, 2005f: 63).

Çocuklar, dil gelişimlerinin en hassas olduğu dönemde, insanların birbirlerine bu şekilde hitap etmelerini yadırgayacaklardır. Başını Vermeyen Şehit ve Diyet öykülerinde argo sözcükler hakaret unsuru olarak kullanılmıştır. Oysa yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında dilin bu işlevde kullanılması çocuklar için sakıncalıdır.

(Ömer Seyfettin, 5).

Topuz: Öyküde, Türk elçileri geç kaldıkları için, kumandan ve subay onları “mankafa” olarak nitelendirirler:

“...*Mankafa* Türkler işte... *Teşrifattan*, *merasimden* ne anlarlar?” (2006: 122).

— *Mankafa* Türkler işte... *Teşrifattan*, *merasimden* ne anlarlar? (Ömer Seyfettin, 4).

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında dil, din, ırk ayrımı yapılmaksızın insanlara sevgi, saygı ve hoşgörü olmalıdır. Oysa öyküde subay Türkler için argo sıfat kullanarak aşağılar ve küçümser. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında bu tür sıfat ve isimler kullanılmamalıdır.

Namus: Jandarma, Çingeneye sorduğu soruların başında “ulan” ifadesini kullanır:

“*Ulan* senin kabahatin neydi?” (2001b: 78).

“*Ulan*, Çingenede namus olur mu?” (2001b: 78).

— Ulan senin kabahatin neydi?

Mahkûm, yarasına dokunulmuş bir adam gibi haykırdı:

— Namus, bire ağam, namus, namus, namus!

Yerinden kalkıyor, çırpınıyordu; bu namus heyecanı jandarmanın canını sıktı:

— Ulan, Çingene’de namus olur mu, dedi.

(Ömer Seyfettin, 2001c: 11).

“...Jandarma, karşısındaki sıska, kirli suratlı pis *herife* bakarak yüreğinin çarptığını duyuyor...” (2001b: 80).

Jandarmanın sigarası parmaklarından düşmüştü. Çingene «Namus bre, namus!» diye dövünüyor, araba daha ziyade sarsılıyor, daha ziyade takırdıyordu. Jandarma, karşısındaki sıska, kirli suratlı, pis herife bakarak yüreğinin çarptığını duyuyor, gayriihtiyarî memleketinde Hıdrellez günleri yaptıkları eşek bayramını hatırlıyor, kendi namussuzluğuna şükrediyordu. Evet, bu Çingene gibi içlerinde bir iki namuslu adam olsaydı, bütün kasaba halkını, Hıdrellez günü yaylada kılıçtan geçirmek gerekecekti.

(Ömer Seyfettin, 2001c:14).

Öyküde, kullandığı sözcüklerle jandarma Çingeneyi aşağılar. Çingene bir suçlu da olsa bu ifadelerin kullanılması çocuklar için sakıncalıdır.

Perili Köşk: Sermet Bey, evin etrafında dolaşan periyi yakalayınca ailesine böyle varlıkların olmadığını söyler:

“İnsanmış, kerata! Ben dünyada ecinni filan yoktur, demez miyim?” (2005b: 134).

.....
Köşk halkı bahçe kapısına inmişti.
— İnsanmış kerata! Ben dünyada ecinni filan yoktur, demez miyim.
Hayalet, bir türlü beyaz çarşafı başından bırakmak istemiyordu. Sermet Bey, zorla çekti. Sakalı bıyığına karışmış Hacı Niyazi Efendi’yi görünce şaşırdılar. Çaresizlik içinde, yüzünü göstermemek için elleriyle örtüyordu. Arkasındaki Şam kumaşından gecelik giysisi yırtılmıştı.
Sermet Bey bir kahkaha attı.
Kızlar, çocuklar, hizmetçiler alıklaştılar.
Büyük hanım,
— Niçin herkesi korkutup deli ediyorsun a efendi?... dedi.
(Ömer Seyfettin, 78).

(Ömer Seyfettin, 77).

“Galiba senin evin **ecinnileri**, başka eve göç ettiler. Yeni kiracın hiç çıkacağı benzemiyor!” (2005b: 135).

“Ne aptes, ne oruç, ne namaz, ne niyaz...Karılı erkekli, çoluklu çocuklu hepsi akşamdan sabaha kadar sarhoş! Ayol onlara **ecinni** değil, şeytan bile görünemez.” (2005b: 135).

— Galiba senin evin ecinnileri, başka eve göç ettiler. Yeni kiracın hiç çıkacağı benzemiyor! dedikçe önce sararıyor, sonra kızarıyor, şu karşılığı homurdanıyordu:
— Ne abdest, ne oruç, ne namaz, ne dua... Karılı erkekli, çoluklu çocuklu hepsi akşamdan sabaha kadar sarhoş. Ayol onlara ecinni değil, şeytan bile görünemez!

(Ömer Seyfettin, 79).

Perili Köşk öyküsünde “ecinni” sözcüğüne sıkça rastlanmaktadır. Çocuklar anlamını bilmediği sözcük ve deyimleri kavramakta güçlük çekerler. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında konuşma dili ölçü alınmalıdır. Kullanılan sözcükler çocuklarda okuma zevki uyandıracak ve geliştirecek biçimde olmalıdır. Yazarlar sözcük ve deyimleri seçerlerken çocuk okurların okuma yeteneklerini, kavrayış güçlerini ve sözcük haznelerini daima göz önünde bulundurmalarıdır. (Oğuzkan, 1997: 310).

Görüldüğü gibi, öykülerde, argo sözcük kullanımı fazladır. Araştırmamızda Ömer Seyfettin’i argo sözcükler kullandı diye eleştirmek gibi bir amaç güdülmemektedir. Çünkü Ömer Seyfettin öykülerini 11–12 yaş çocukları okusun diye yazmamıştır. Yaşadığı dönemde hayatın içinde ne görmüşse öykülerine aktarmıştır. Dolayısıyla kahramanlar doğal ortamlarında konuşturulmuştur. Argo kullanılması normaldir bu nedenle. Oysa ülkemizde bu yöndeki bakış açısı çok farklıdır. Çoğu yayıncımız Ömer Seyfettin’in her yazdığını çocuklar için yazmıştır düşüncesiyle; konuya uygun resimler çizerek, öyküleri kısaltarak, harf boyutunu yaş seviyesine göre düzenleyip satır arasındaki boşlukları geniş tutarak içeriğine bakmaksızın yayımlamaktadır. Bu da çocuk okurlar açısından iyi bir davranış değildir. Bir bakıma çocukları düşünmemektir. Onların ruhlarında oluşabilecek dengesizlikleri, dil kullanımlarında yol açacağı yıkıcı etkileri göz ardı etmektir. Araştırmamızın bu başlığında konu edinilen argo sözcükler, yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında olmamalıdır.

5. KÖTÜ ÖRNEK OLUŞTURABİLECEK DAVRANIŞLAR

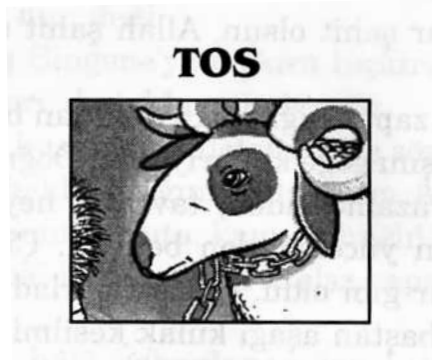
Yazınsal nitelikli çocuk kitapları, çocukların fiziksel, psikolojik ve toplumsal gelişimlerini desteklemelidir. Çocuk kendini fark etmeye başladığı andan itibaren kendini sorgulamakta, kimliğini ve kişiliğini bulmaya çalışmaktadır. Bu durumda yapılacak yanlış yönlendirmelerin onun bütün hayatını olumsuz bir şekilde etkileyeceği gerçeğinden yola çıkarak, çocuklara yönelik eserlerde, kişilik ve kimlik geliştirilmesini sağlayıcı güzel örneklerle yer verilmesi yararlı olacaktır. (Yalçın, Aytaş, 2005: 51).

Ömer Seyfettin’in öykülerinde şiddet, cinsellik, argo sözcükler ve ırkçı davranışlar gibi çocuklar için olumsuz olabilecek unsurlar yukarıda değerlendirilmeye

çalışılmıştı. Bunların dışında, öykülerde çocuklar için olumsuz örnekler oluşturabilecek tutumlar da yer almaktadır.

Tos: Öyküde, cinsellik ve argo sözcükler içermesi dışında, çocuklar için olumsuz örnek olabilecek tutumlar bulunmaktadır.

Fatma Hanım oldukça sofu ve dindar bir kadındır. Aynı zamanda dayısının oğlu kocasının her münasebetsizliğine, “ehline itaat ibadetin en büyüğü” dür diyerek katlanmaktadır. Sabrın ve tahammülün ibadet olduğunu bildiği için hep susmaktadır:

“Dualarında hep hayırlı, dindar evlat isterdi. Fakat, fakat kocası...Ah bu, işte onun yegane derdi idi. Aynı zamanda dayısının oğlu olan bu adam, çekilir şeylerden değildi. Ama, “ehline itaat ibadetin en büyüğü” idi. Ne yapacaktı?.. Her münasebetsizliğine tahammül ediyordu. İşte ona varalı hemen hemen yirmi sene oluyordu, daha hiçbir işin ucunu tutmamıştı. Dur bugün, dur yarın... Hep hazırda yiyor, içiyor, her gün Fatma Hanımın bin türlü bahanelerle parasını çekiyor, zavallının iratlarına oturan kiracılarla uğraşarak kırmadığı koz, çevirmediği dolap kalmıyordu. Fatma Hanım onun yaptıklarının hep farkında idi. Fakat renk vermiyor, sabrın, tahammülün de bir ibadet olduğunu bildiği için, büyük bir sevap işliyormuş gibi, sevine sevine susuyordu.” (2001a: 105).

— Elbet bunda hikmet var, der, asla üzülmeydi. Dualarında hep hayırlı, dindar evlât isterdi. Fakat, fakat kocası... Ah bu, işte onun yegâne derdi idi. Aynı zamanda dayısının oğlu olan bu

adam çekilir şeylerden değildi. Ama «ehline itaat ibadetin en büyüğü» idi. Ne yapacaktı? Her münasebetsizliğine tahammül ediyordu. İşte ona varalı hemen yirmi sene oluyordu, daha hiçbir işin ucunu tutmamıştı. Dur bugün, dur yarın... Hep hazırda yiyor, içiyor, her gün bin türlü bahanelerle Fatma Hanımın parasını çekiyor, zavallının iratlarında oturan kiracılarla uğraşarak kırmadığı koz, çevirmediği dolap kalmıyordu. Fatma Hanım onun yaptıklarının hep farkında idi.

Fakat renk vermiyor, sabrın, tahammülün de bir ibadet olduğunu bildiği için, büyük bir sevap işliyormuş gibi, sevine sevine susuyordu. Kalbi o kadar temizdi ki... (Ömer Seyfettin, 2001c: 19- 20).

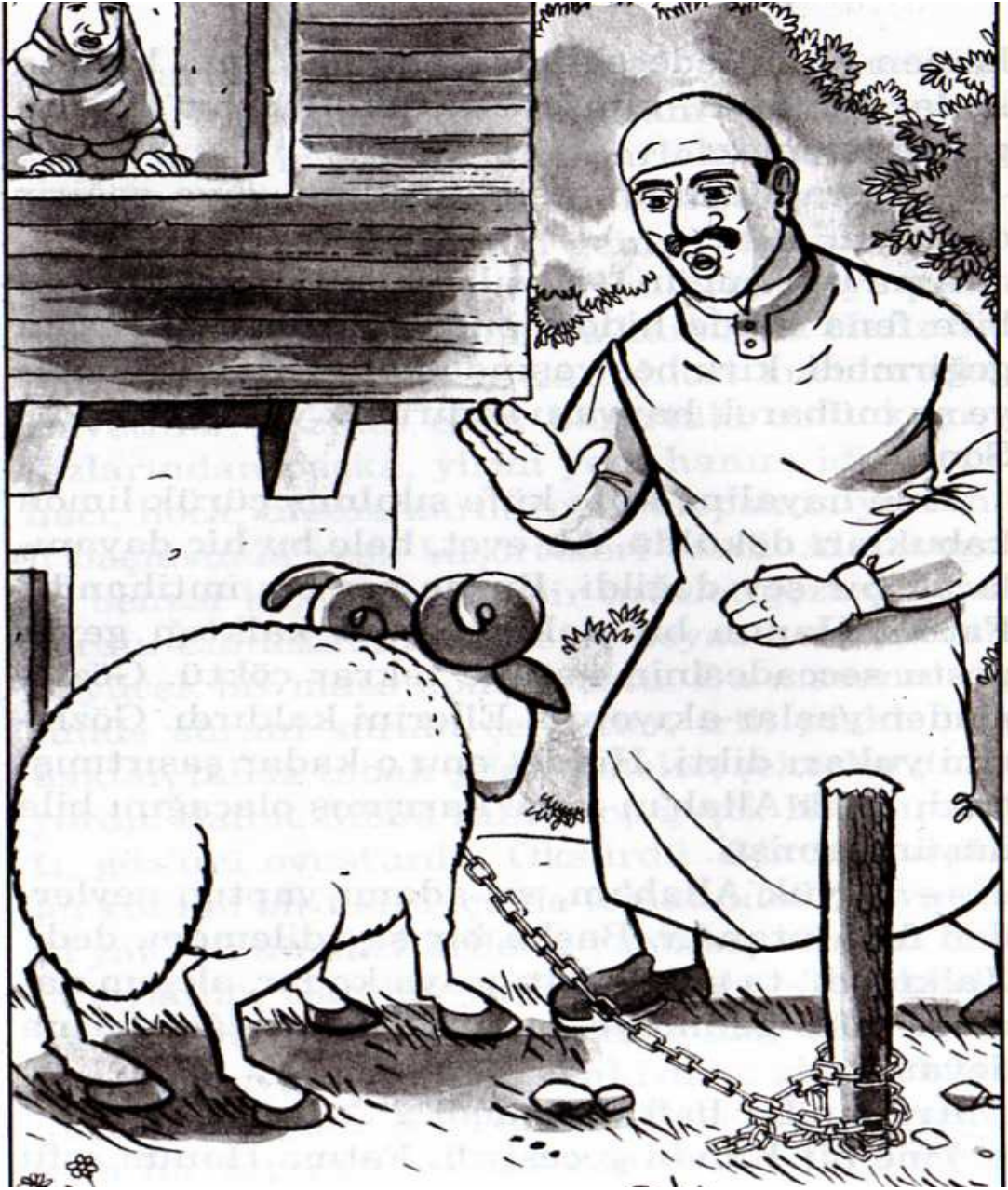
Fatma Hanım, çok dindar olduğu için kocasının yaptığı her kötü davranışa katlanmaktadır. Sabrın ve tahammülün ibadet olduğunu düşünerek kocasının kötü davranışları karşısında sessiz kalmak çocuklar için iyi bir örnek teşkil etmemektedir. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının eğitsel değerleri arasında sorunları etkili bir iletişim aracılığı ile çözmek bulunmaktadır. Bu nedenle öyküde, Fatma Hanım'ın susarak kocasının olumsuz davranışlarını pekiştirdiği ve bunun da çocuklar için kötü örnek oluşturabileceği düşünülebilir.

Fatma Hanım, “gâvurlukları görüp günaha girmekten” korktuğu için evinden dışarı hiç çıkmamaktadır.

“Onun nazarında yüzlerini açan, yeldirme giyen, sinemaya, çarşıya, tiyatroya giden her kadın gâvurdu.” (2001a: 105).

— Günaha girmekten korkarım, diyordu. Onun nazarında yüzlerini açan, yeldirme giyen; sinemaya, çarşıya, tiyatroya giden her kadın gâvurdu. (Ömer Seyfettin, 2001c: 19).

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında çağdaş yaşama aykırı unsurlar bulunmamalıdır. Fatma Hanım'ın sinemaya ve tiyatroya giden her kadını gâvur diye nitelemesi çocukların insanlara bakış açılarını olumsuzlaştırabilir. Fatma Hanım öykünün kahramanıdır, dolayısıyla bu çağdışı düşüncesi çocuklar için olumsuz örnek oluşturabilir kanısındayız.

(Ömer Seyfettin, 2001c: 25).

Yine aynı öyküde, Fatma Hanım'ın kocasının kurbanlık koçla uğraşarak onu saldırganlaştırır ve tos vurmaya alıştırır:

“Dört beş sene evvel bir camide vaaz dinlerken, kurban edilecek koyunun daha kuzu iken alınarak evde beslenmesinin sevaplarını duymuş, hemen en iyi cinsten bir kuzu aldırmişti. Bunu, üç sene bahçede eliyle

besledi. Fındık, üzüm, kestane yedirdi. Gün aşırı mis sabunlarıyla yıkadı. Boynuna aynalı tasmalar taktı. Adeta kurbanlık koyun onun evladı makamına kaim oldu. Büyüdü, semirdi, koca bir koç haline geldi.

Her kurban bayramında onu kesmeye kıyamıyor: “İnşallah gelecek seneye...” diye çarşıdan başka kurbanlar aldırıyordu. Fakat bir gün nasılsa kesecekti. Çünkü bu Allaha hediye olacaktı. İbrahim aleyhisselam kendi gözbebeği evladını bile Allahından esirgememişti. Evvelden her sabah gider, kurbanlığı okşar, koklar, öper, onun yumuşak, kar gibi temiz ve beyaz sırtında Sırat köprüsünü nasıl rahat rahat geçeceğini tahayyül ederdi. Ama şimdi artık bu saadetten mahrumdu. Çünkü kurbanlığın yanına kimse yaklaşamıyordu. Huysuz, münasebetsiz kocası, bu melek gibi uslu hayvanın ahlakını bozmuş, tosa alıştırmıştı. Bahçeye birisi çıktı mı hemen kurbanlık üzerine atılıyor, karnına, kafasına neresine rastgelirse gerilip gerilip tos vurmaya başlıyor, yere düşürünce bile hursını alamıyor, düşenin köpek gibi eteklerini, saçlarını ısıırıyordu. Artık onu gündüzleri zincirle bahçenin bir köşesine bağlıyorlar, yalnız geceleri el ayak çekildikten sonra bahçeye salıverebiliyorlardı.” (Ömer Seyfettin, 2001a: 107–108).

Fatma Hanım'ın kocası, kurban için daha kuzuyken alınan hayvanı yanlış eğitir. Tos vurmaya alıştıırır. Uysal hayvanı insanlara saldırır hale getirir. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında insan ve tabiat sevgisi bulunmalıdır. (Yalçın, Aytaş, 2005: 46). Kitapların içerdiği konuların temelinde sevgi olmalıdır, çünkü çocukların duygu ve düşünce dünyası, ilgi ve beğenileri sevgi üzerine kurulmuştur. Bu nedenle öyküde, hayvana kötü muamele edilmesi çocuklar için olumsuz bir örnek kabul edilebilir.

na da canı çok sıkılıyordu. Dört beş sene evvel bir camide vaaz dinlerken, kurban edilecek koyunun daha kuzu iken alınarak evde beslenmesinin sevaplarını duymuş, hemen en iyi cinsten bir kuzu aldırmişti. Bunu üç sene, bahçede eliyle besledi. Fındık, üzüm, kestane yedirdi. Gün aşırı misk sabunlarıyla yıkadı. Boynuna aynalı tasmalar taktı. Âdeta kurbanlık koyun, onun evlâdının yerini tuttu. Büyüdü, semirdi, koca bir koç hâline girdi.

Her kurban bayramında onu kesmeye kıyamıyor: «İnşallah gelecek seneye...» diye çarşıdan başka kurbanlar aldırıyordu. Fakat bir gün nasılsa kesecekti. Çünkü bu, Allah'a hediye olacaktı. İbrahim aleyhisselâm kendi gözbebeği evlâdını bile Allah'ından esirgememişti. Evvelden her sabah gider, kurbanlığı okşar, koklar, öper, onun yumuşak, kar gibi temiz ve beyaz sırtında Sırat Köprüsü'nü nasıl rahat rahat geçeceğini hayal ederdi. Ama şimdi artık bu saadetten mahrumdu. Çünkü kurbanlığın yanına kimse yaklaşılamıyordu. Huysuz, münasebetsiz kocası bu melek gibi uslu hayvanın ahlâkını bozmuş,

tosa alıştırmıştı. Birisi çıktı mı hemen kurbanlık üzerine atılıyor; karnına, kafasına, neresine rast gelirse gerilip gerilip tos vurmaya başlıyor, yere düşürünce bile hırsını alamıyor, köpek gibi düşenin eteklerini, saçlarını ısıırıyordu. Artık onu gündüzleri zincirle bahçenin bir köşesine bağlıyorlar, yalnız geceleri el ayak kesildikten sonra bahçeye salıverebiliyorlardı.

İşte ikinci tespihinden sonra seccadesinden kalkan Fatma Hanım pencereden kocasının yine kurbanlığa tos yaptırdığını görmüştü. Münasebetsiz adam, gecelik entarisinin eteklerini toplamış, koçun başına dokunarak geri geri sıçıyordu:

— Tos, tos, haydi tos, diye hayvancığı delirtiyordu.

(Ömer Seyfettin, 2001c: 23- 24).

Namus: Çingene bir adam, köpekleri çiftleşirken izledikleri için ailesini balta ile keser. Jandarmalara, bunu namusu için yaptığını anlatır. Dokuz kişiyi balta ile kestiği yere getirilir. Hâkim, komiser daha önce olay yerine gelirler. Çingene asılacağını anlar. Hâkim ve komiser katil için üzülmedirler:

“Ay, beni asacak mısınız? diye haykırdı.

Kimse cevap vermedi. Herkes önüne bakıyordu. Komiser elindeki yaftayı katilin boynuna geçirmek için ilerledi. Namus uğruna şehit olacak bu biçareye karşı herkesin kalbinde sanki gizli bir muhabbet, gizli bir hürmet vardı! Hele beyaz sakallı hâkimin gözlerinden şıpır şıpır yaşlar damlıyordu. O, kırk senelik memuriyeti esnasında bu verdiği hüküm kadar ağır hiçbir vicdan azabı duymamıştı. Evet, Çingene, mingene... Fakat ne büyük bir namus telakkisiydi! Evet, ne büyük bir namus taassubu!.. Ama kanun... İşte o affetmiyordu. Ah, yoksa bizde “jüri” usulü olsaydı, hemen bu dokuz canı birden alan, Azrailden müthiş katili beraat ettirecekti. Gayri ihtiyari komiserin önüne geçti. Acaba bu kadar yüksek namus niyetiyle yaşayan bir insanın ölmezden bir dakika evvelki son arzusu ne olabilirdi?” (2001b: 80-81).

— Ay, beni asacak mısınız, diye haykırdı.

Kimse cevap vermedi. Herkes önüne bakıyordu. Komiser elindeki yaftayı katilin boynuna geçirmek için ilerledi. Namus uğrunda şehit olacak bu biçareye karşı herkesin kalbinde sanki gizli bir muhabbet, gizli bir hürmet vardı. Hele beyaz sakallı hâkimin gözlerinden şıpır şıpır yaşlar damlıyordu. O, kırk senelik memuriyeti esnasında bu verdiği hüküm kadar ağır hiçbir vicdan azabı duymamıştı. Evet, Çingene mingene... Fakat ne büyük bir namus bağnazlığı... Ama kanun... İşte o affetmiyordu. Ah, yoksa bizde «jüri» usulü olsaydı, hemen bu dokuz canı birden alan Azrail'den müthiş katili beraat ettirecekti. Gayriihtiyarî komiserin önüne geçti. Acaba bu kadar yüksek bir namus niyetiyle yaşayan bir insanın ölmezden bir dakika evvelki son arzusu ne olabilirdi?

(Ömer Seyfettin, 2001c: 15- 16)

Görüldüğü gibi öyküde, bir ülkenin en üst seviyesindeki adalet insanı dokuz kişiyi balta ile kesen katil için ağlamakta, onu namus uğrunda ölen bir şehit olarak

nitelemektedir. Çocuk okurların dünyasında idam, katil gibi kavramlar henüz çok yer almamaktadır. (Bu, şiddet bölümünde incelemeye alınmıştır). Ayrıca hâkimin, ailesini doğrayan bir insana böyle hürmet duyması, kırk yıllık memuriyet hayatında bu kadar vicdan azabı duymadığını düşünerek jüri usulünün bulunmayışına hayıflanması çocuk okurların kavrayış yetenekleriyle ilgili karmaşıklığa yol açabilir. Bu nedenle Namus öyküsü de çocuklara salık verme açısından olumsuz bir öykü olarak değerlendirilebilir.

Yemin: Anlatıcı, Hacı Hanım'ın evindeki (genelev) Matlube isimli bir kıza âşık olur ve orada kalmaya başlar. Matlube'nin âşıklarından Sabri bunu öğrenir ve Hacı Hanım'ın evine gelerek hesap sorar. Hacı Hanım Kuran'a el basıp yemin ederek böyle bir durumun olmadığını söyler. Hacı Hanım çok sofu olduğu için Sabri bu yemine inanır. Oysa Hacı Hanım'ın Kuran olarak el bastığı, içi incir dolu bir bohçadır:

“-Aptesin var mı kızım?

-Var Hanım Nine.

-Şu duvardaki Kuran-ı Kerim'i aliver.

Matlube yürüdü. Daima mihrap gibi yerde asılı gördüğüm yeşil, ipek bir bohçaya sarılı Kuran-ı Kerim'i aldı, öptü, başına koydu. Hümründen memeleri hizasında tutarak getirdi. Hacı Hanım, Kuran-ı Kerim'i tuttu, öptü, başına koydu. Sonra sol elinin avucuna aldı. Sağ eliyle üstüne basarak,

-Vallahi, billahi, tallahi bu kitap beni çarpsın; eğer senden başka, Matlube'nin yüzünü kimse gördüyse...dedi.

-...

-Nasıl, şimdi inandın mı bana?

-İnandım.

-Bir daha müzevirlerin sözüne uyup üstüme gelme, Sabri!

-Affet Hanım Nine.

-Yok...Ben böyle rezalete gelemem.

-...

Tekrar Kuran-ı Kerim'i öptü. Başına koydu. Matlube'ye verdi. Matlube aynı öpme ayinini icradan sonra, yeşil bohçalı kitabı duvardaki çiviye astı. Ben yükün içinde yıldırımla vurulmuşa döndüm. Yüreğim çarpıyor, yarı belimin aşağısı uyuşuyordu. O vakit çok dindardım, öleceğim sandım. Sanki beni yalan yere edilen bu yemin tutuyordu. O vakitler yemin çok büyük bir şeydi. Binlerce lira verilse bir yalancı şahit bulunamazdı. Eskiden yalan yere yemin, insanı olduğu yerde tutar, hiç kımıldatmaz, öldürürverirdi! Zamanımızın ne İspanyol nezlesine, ne tifüsüne benzerdi. Sabri, Hacı Hanım'ın yeminine inandıktan sonra kalktı. Elini öptü. Aşağı indi. Sokak kapısı örtülür örtülmez, yükün kapısını ittim. Dışarı fırladım. Hacı hanım, halimi görünce gözlerini açtı:

-Çok mu korktun yavrum?

-Yok...

-Ey, o ne öyle...betin benzin sapsarı!

-Yemin tutuyor! dedim.

-Hangi yemin?

-Yalan yere senin ettiğin yemin!

-Benim mi? diye güldü.

-Evet! Aptesli aptesli Kuran-ı Kerim'e el bastın, Matlube'yi kendisinden başka kimse görmediğine, o herife yemin ettin. Halbuki her gece, onunla beraber, bir yatakta yattığımızı bilmiyor musun?

-Sus, sus. Böyle terbiyesiz, hayasız laflar istemem. Şuraya otur bakayım. O senin ahret kardeşin...diye elimden çekti. Sonra kapıdan giren Matlube'ye,

-Haydi, o Kuran-ı getir de yiyelim kızım! dedi.

-Peki anneciğim!

.....

Ben bu emirden bir şey anlamadım. Aptallaştım.

Matlube, mihrap gibi yere koştı. Yeşil bohçaya sarılı sarı kitabı aldı. Getirdi. Bu sefer memelerinin hizasında tutmuyordu. Minderin üstüne benimle Hacı Hanımın arasına koydu. Bohçanın içinde kahverengi ikinci bir bohça daha vardı. Onu da çözdü. Ortaya çıkan pembe kutunun kapağını birdenbire açtı. İçi, sarı sarı, gayet nefis kuru incirle doluydu. Bir şey söyleyemedim. Başımı salladım. Güle güle bu incirden yedik.Hacı hanım,

-Ettiğim yeminin kimseyi tutmayacağına aklın erdi ya, oğlum? diye yanağını okşadı.” (Ömer Seyfettin, 2001a: 123-124-125).

Sonra, ayakta divan duran solgun, perişan Matlûbe'-ye sordu:

– Abdestin var mı kızım?

– Var Hanım nine.

– Şu duvardaki Kur'anı Kerim'i aliver.

Matlûbe yürüdü. Daima mihrap gibi yerde asılı gördüğüm yeşil ipek bir bohçaya sarılı Kur'anı Kerim'i aldı. Öptü. Başına koydu. Saygısından memeleri hizasında tutarak getirdi. Hacı Hanım, Kur'anı Kerim'i tuttu. Öptü, başına koydu. Sonra sol elinin avucuna aldı. Sağ eliyle üstüne basarak:

– Vallahi, billâhi, tallâhi, bu kitap beni çarpsın; eğer senden başka Matlûbenin yüzünü kimse gördüyse... dedi.

– ...

– Nasıl, şimdi inandın mı bana?

– Inandım.

– Bir daha fitnecilerin sözüne uyup üstüme gelme Sabri!

– Affet Hanım nine.

– Yok, ben böyle rezalete gelemem.

– ...

Tekrar Kur'anı Kerimi öptü. Başına koydu. Matlûbe'ye verdi. Matlûbe de öptükten sonra, yeşil bohçalı kitabı duvardaki çiviye astı. Ben, yükün içinde yıldırımla vurulmuşu dönmüştüm. Yüreğim çarpıyor, yarı belimin aşağısı uyuşuyordu. O zaman çok dindardım, öleceğim sandım. Sanki beni, yalan yere edilen bu yemin tutuyordu. O zamanlar yemin çok büyük bir şeydi. Binlerce lira verilse bir yalancı şahit bulunamazdı. Eskiden yalan yere yemin, insanı olduğu yerde tutar, hiç kımıldatmaz, öldürürüverirdi. Zamanımızın ne İspanyol nezlesine ne tifüsüne benzerdi. Sabri, Hacı Hanımın yeminine inandıktan sonra

kalktı. Elini öptü. Aşağı indi. Sokak kapısı örtülür örtülmez yükün kapısını ittim, dışarı fırladım. Hacı Hanım, hâlimi görünce gözlerini açtı:

– Çok mu korktun yavrum?

– Yok...

– Ee, o ne öyle? Betin benzin sapsarı.

– Yemin tutuyor, dedim.

– Hangi yemin?

– Yalan yere senin ettiğin yemin.

– Benim mi? diye güldü.

– Evet! Abdestli abdestli Kur'anı Kerim'e el bastın. Matlûbe'yi kendisinden başka kimse görmediğine, o herife yemin ettin. Halbuki her gece, onunla birlikte bir yataкта yattığımızı bilmiyor musun?

– Sus, sus. Böyle terbiyesiz, hayasız sözler istemem. Şuraya otur bakayım. O senin ahret kardeşin, diye elimden çekti. Sonra kapıdan giren Matlûbe'ye:

– Haydi, o Kur'an'ı getir de yiyelim kızım, dedi.

– Peki anneciğim.

– ...

Ben bu emirden bir şey anlamadım. Aptallaştım.

Matlûbe, mihrap gibi yere koştı. Yeşil bohçaya sarılı kitabı aldı. Getirdi. Bu kez memelerinin hizasında tutmuyordu. Minderin üstüne, benimle Hacı Hanımın arasına koydu. Tombul elleriyle bohçayı çözdü. Bohçanın içinde kahverengi ikinci bir bohça daha vardı. Onu da çözdü. Ortaya çıkan pembe kutunun kapağını birdenbire açtı. İç, sarı sarı, gayet nefis kuru incirle doluydu. Bir şey söyleyemedim. Başımı salladım. Güle güle bu incirleri yedik. Hacı Hanım:

– Ettiğim yeminin kimseyi tutmayacağına aklın erdi ya oğlum? diye yanağımlı okşadı.

(Ömer Seyfettin, 2005c: 16- 17- 18- 19).

Görüldüğü gibi öyküde, Hacı Hanım'ın Sabri'yi kandırarak incir dolu bohçanın üzerine Kuran diye el basması ve yemin etmesi anlatılıyor. Bu davranış çocukların içine düştüğü durumlardan sahte yeminle kurtulabilecekleri yolunda olumsuz bir örnektir. Ayrıca uran gibi, bir dinin simgesi olan çok önemli bir kitabın böyle bir öyküye konu edilmesi de değer yargıları açısından doğru değildir.

Başını Vermeyen Şehit: Kuru Kadı savaşta çok ilginç bir olay görür. Hayal mi gerçek mi ayırt edemez. Deli Mehmet'in başsız vücudunun ayaklanıp, düşmanının elinden başını alması onu hayretler içinde bırakır:

“Bu nara o kadar müthiş, o kadar müessir, o kadar yanık ki... Kuru Kadı, “Vah, Deli Mehmet’miş!” diye olduğu yerde dikildi kaldı. Durur durmaz, o an, kırk adım kadar yaklaştığı kesik başlı şehidin yerden fırladığını gördü. Nefesi tutuldu. Şaşırdı. Bu başsız vücut uçar gibi koşuyordu. Kendi kellesini götüren zırhlı şövalyeye yetişti. Eliyle öyle bir vuruş vurdu ki... lain hemen yüksek atından tepesi üstü yuvarlandı. Götürmek istediği baş elinden yere düştü. Deli Mehmet’in başsız vücudu canlıymış gibi eğildi. Yerden kendi kesik başını aldı. Hemen oracığa yorgun bir kahraman gibi uzanıverdi. Bunu Kuru Kadı’dan başka kimse görmemişti! Herkes kaçan düşmanı kovalıyordu.” (2006: 86-87).

Bu bağırış o kadar müthiş, o kadar etkili, o kadar yanık ki Kuru Kadı, "Vah, Deli Mehmet’miş!" diye olduğu yerde dikildi kaldı. Durur durmaz, o an, kırk adım kadar yaklaştığı kesik başlı şehidin yerden fırladığını gördü. Nefesi tutuldu. Şaşırdı. Bu başsız vücut, uçar gibi koşuyordu. Kendi kellesini götüren zırhlı şövalyeye yetişti. Eliyle öyle bir vuruş vurdu ki hain hemen yüksek atından tepesi üstü yuvarlandı. Götürmek istediği baş elinden yere düştü. Deli Mehmet'in başsız vücudu canlıymış gibi eğildi. Yerden kendi kesik başını aldı. Hemen oracığa, yorgun bir kahraman gibi uzanıverdi. Bunu Kuru Kadı'dan başka kimse görmemişti. Herkes kaçan düşmanı kovalıyordu. (2003a: 14).

Başını Vermeyen Şehit, Ömer Seyfettin'in halkın milliyetçilik duygusunu coşturmak amacıyla yazdığı, konusunu tarihten alan öykülerinden biridir. Ancak bu öyküde yer alan şiddet dışında, çocuklar için sakıncalı olabilecek bir unsur daha vardır. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında çocuklar, kendi yaşantılarından bir şeyler bulmalıdırlar. (Kıbrıs, 2001: 27). Başsız bir vücudun yerinden kalkarak düşmanının elinden başını alması çocuklar için hiç de gerçekçi bir durum olarak değerlendirilemez. Çocuklar, gördükleri ve okudukları olaylardan büyüklere göre daha çabuk etkilenebilmektedirler. Baş olmayan bir insanın ayağa kalkması, hatta düşmanına yeniden saldırıp başını geri alması çocuklarda ürperti ve korku oluşturabilir. Kitaplarda, çocukların psikolojisini olumsuz yönde etkileyecek konular işlenmemelidir. (Yalçın,

Aytaş: 2005: 36). Ayrıca çocukları bilim ve bilimsel düşünceden uzaklaştıracak tutumlar da yer almamalıdır. (Mahsereci, 2000: 423).

Diyet: Öykünün kahramanı Koca Ali'nin hırsızlık yaptığı gerekçesiyle sol kolunun kesilmesine karar verilir. Koca Ali, şehirdeki askerlere çok ucuza kılıç yaptığı için askerler kolunun kesilmemesi için Hacı Kasap'tan Koca Ali'nin diyetini ödemesini isterler. Hacı Kasap diyeti öder fakat sürekli bunu Koca Ali'nin yüzüne vurur:

“Hacı kasap, kesilecek kolun diyetini hakime saydığı gün, Koca Ali’yi arkasına aldı. Dükkana getirdi. Bu adam gayet titiz, gayet huysuz, gayet berbat bir ihtiyardı. Hiç durmadan dırdır söyleniyordu. Hasisliğinden şimdiye kadar hiçbir hizmetçi, bir çırak tutamamıştı. Koca Ali’yi eline geçirince hemen dükkânının köşesine bir set yerleştirdi. Üstüne bir şilte koydu. Geçti, oraya oturdu. Her şeyi ona yaptırmaya başladı. Ama her şeyi ... sabah namazından beş saat evvel şehirden iki saat ötedeki mandırasından o gün satılacak koyunları ona getiriyor, ona kestiriyor, ona yüzdürüyor, ona parçalattırıyor, ona sattırıyor... ta akşam namazına kadar durmadan emirler veriyordu. Zavallıya verdiği yalnız bulgur çorbasıydı. Bazen kendi artıklarını köpeğe verir gibi önüne atardı. Geceleri dükkânı baştan aşağı yıkatıyor, uykuya yatırmadan ertesi sabah için koyun getirmek üzere mandırasına yolluyordu. Odununu bile ormandan ona kestiriyor, suyunu ona taşıtıyor, her işi, her işini ona gördürüyordu. Hatta evinin bahçesindeki lağım kuyusunu bile ona ayıklattı.

Koca Ali, sade suya bulgur çorbasıyla bu kadar zahmetlere yıllarca göğüs gerebilecekti. Fakat, Hacı kasabın iki de bir,

“Ulan Ali...Kolunun diyetini ben verdim. Yoksa çolak kalacaktın!...” diye yaptığı iyilik tekrarlamasını çekemiyordu.

Bir gün, iki üç gün dişini sıkı. Durmadan çalıştı. Gece uyumadı. Gündüz koştu. Efendisinin karşısında elpençe divan durdu. Yine,

“Kolunun diyetini ben verdim.”

...

“Şimdi çolak kalacaktın, ha...”

...

“Benim sayende kolun var.”

...

“Hacı kasap, adeta bu sözleri “aferin” tarzında diline pelesenk etmişti.” (Ömer Seyfettin, 2006: 141- 142).

Hacı Kasap, kesilecek kolun diyetini yargıca saydığı gün, Koca Ali'yi arkasına taktı. Dükkâna getirdi. Bu adam fazlasıyla titiz, huysuz ve berbat bir yaşlıydı. Hiç durmadan dırdır ederdi. Cimriliğinden şimdiye kadar bir hizmetçi, bir çırak tutmamıştı. Koca Ali'yi eline geçirince hemen dükkânının köşesine bir set yerleştirdi. Üstüne bir şilte koydu. Geçti, oraya oturdu. Her şeyi ona yaptırmaya başladı. Ama her şeyi... Sabah namazından beş saat önce şehirden iki saat ötedeki mandırasından o gün satılacak koyunları ona getiriyor, ona kestiriyor, ona yüzdürüyor, ona parçalattırıyor, ona sattırıyor... tâ akşam namazına kadar durmadan emirler veriyordu. Zavallıya verdiği yalnız bulgur çorbasıydı. Bazen kendi artıklarını köpeğe verir gibi önüne atardı. Geceleri dükkânı baştan aşağı yıkatıyor, uykuya yatırmadan ertesi sabah için koyun getirmek üzere mandırasına yolluyordu. Odununu bile ormandan ona kestiriyor, suyunu ona taşıyor, her işi her işini ona gördürüyordu. Hatta evinin bahçesindeki lâğım kuyusunu bile ona temizletti.

Koca Ali, sade suya bulgur çorbasıyla bu kadar zahmetlere yıllarca göğüs gerebilecekti. Fakat Hacı Kasapın ikide bir:

– Ulan Ali!... Kolunun diyetini ben verdim. Yoksa çolak kalacaktın! Diye yaptığı iyiliği tekrarlamasını çekemiyordu.

Bir gün, iki gün, üç gün dışını sıktı. Durmadan çalıştı. Gece uyumadı. Gündüz koştu. Efendisinin karşısında el pençe divan durdu. Yine:

– Kolunun diyetini ben verdim.

– ...

– Şimdi çolak kalacaktın, ha...

– ...

– Benim sayemde kolun var.

– ...

Hacı Kasap, sanki bu sözleri "aferin" tarzında diline dolamıştı. Her emrinin yapılmasından sonra kır sakallı, çirkin, sıska yüzünü ekşiterek mavi çukur gözleriyle onu tepeden tırnağa kadar süzer, "Aklında tut, benim esirimsin!" der gibi verdiği diyeti hatırlatırdı. Koca Ali susar, kalbinin

(Ömer Seyfettin, 2005f: 61- 62).

Görüldüğü gibi Hacı Kasap, yaptığı iyiliği sürekli Koca Ali'nin yüzüne vurur. Hatta bu durum öykünün sonunda Koca Ali'nin kendi kolunu kesmesine bile yol açar. Yazınsal nitelikli çocuk kitapları çocukların yüreklerinde ve belleklerinde sevgi, dostluk, barış gibi duyguların gelişimine katkı sağlaması gerekirken (Sever, 2003: 113), Diyet'te Hacı Kasap'ın tutumu, çocuklarca olumsuz değerlendirilebilir ve çocukların insanlara bakış açılarında olumsuzluk yaşamalarına yol açabilir.

Yüksek Ökçeler: Hatice Hanım namus düşkünü bir kadındır. Bunun yanında bir de yüksek ökçe merakı vardır. Evinde çalışanların çok namuslu olduğunu düşünür. Aslında yüksek ökçe giydiğinden, hizmetçiler hırsızlık yaparken ayakkabılarının sesini duyarlar ve geldiğini anlayarak onun istediği biçimde davranırlar. Hatice Hanım'ın başı dönünce doktoru alçak terlik giymesini tavsiye eder. Hizmetçiler artık ökçe sesi duymadıklarından yakalanırlar. Hatice Hanım onları kovar ve başka hizmetçiler alır. Ancak aldığı her hizmetçi ya namussuz ya uğursuz çıkar. Hatice Hanım bunları görmeye artık tahammül edemeyerek tekrar yüksek ökçe giymeye başlar:

“Aşçı, işçi, artık eve ne kadar adam aldıysa, hepsi arsız, hırsız, yüzsüz, namussuz çıkıyorlardı. Tam iki sene bir adamakıllısına rastgelmedi. Malı, mülkü varken, hiçbir sıkıntısı yokken, bu hizmetçi üzüntüsünden zayıflıyor, sararıp soluyordu. Baktı olmayacak! Yine yüksek ökçeli iskarpinlerini giydi. Hizmetçilerin hırsızlıklarını, uğursuzluklarını, namussuzluklarını göremez oldu. Benzine kan geldi. Vakti yine, başı dönmeye başladı. Fakat sesi işitilmeyen ökçesiz terlik giydireceğini düşünerek doktora kendini göstermiyor,0

- Hiç olmazsa şimdi yüreğim rahat ya... diyordu.”
(Ömer Seyfettin,2001a: 10).

Aşçı, işçi, artık eve ne kadar adam aldıysa hepsi arsız, hırsız, yüzsüz, namussuz çıkıyordu. Tam iki yıl bir adam akıllısına rast gelmedi. Malı, mülkü varken, hiçbir sıkıntısı yokken, bu hizmetçi üzüntüsünden zayıflıyor, sararıp soluyordu. Baktı olmayacak. Yine yüksek ökçeli ayakkabılarını giydi. Hizmetçilerinin hırsızlıklarını, uğursuzluklarını, namussuzluklarını göremez oldu. Benzine kan geldi. Gerçi yine, başı dönmeye başladı. Fakat sesi işitilmeyen ökçesiz terlik giydireceğini düşünerek doktora kendini göstermiyor:

- Hiç olmazsa şimdi yüreğim rahat ya, diyordu.

Hatice Hanım, insanların evinden bir şeyler çalmalarını, birbirleriyle yanlış ilişkilerini gördükçe çok üzülür. Buna dayanamayacağını hissederek yüksek ökçe giymeye karar vermesi çocuklar için sakıncalı olabilir. Hatice Hanım bu kararıyla hırsızlığa ve namussuzluğa göz yumacağını göstermektedir. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında çocukların karşılaştıkları kötü durumlarla nasıl başa çıkabilecekleri sezdirilmelidir. Öykünün kahramanının kötü durumdan hırsızlığa izin vererek kurtulmaya çalışması çocuklar için hiç de uygun bir davranış örneği değildir.

Kaşağı: Anlatıcı, tımar yapmak isterken kaşağıyı kırar. Babası bunu kimin yaptığını öğrenmek istediğinde de kardeşine iftira atar. Hasan olaydan habersiz olduğu için babasının sorusuna “Ben kırmadım” diye cevap verir. Babası ona inanmaz ve tokat atar:

“Babam, her sabah dışarıya giderken bir kere ahıra uğrar, öteye beriye bakardı. Ben o gün gene ahırda yalnızdım. Hasan, evde hizmetçimiz Pervin’le kalmıştı. Babam, çeşmeye bakarken, yalağın içindeki kırılmış kaşağıyı gördü; Dadaruh’a haykırdı:

“Gel buraya!”

.....

Nefesim kesilecekti; bilmem neden, çok korkmuştum. Dadaruh şaşırdı, kırılmış kaşağı meydana çıkınca, babam, bunu kimin yaptığını sordu. Dadaruh,

“Bilmiyorum” dedi.

Babamın gözleri bana döndü, daha bir şey sormadan,

“Hasan” dedim.

“Hasan mı?”

“Evet, dün Dadaruh uyurken odaya girdi. Sandıktan aldı. Sonra yalağın taşında ezdi.”

“Niye Dadaruh’a haber vermedin?”

“Uyuyordu.”

“Çağır şunu bakayım.”

....

Çitin kapısından geçtim. Gölgeyi yoldan eve doğru koştum. Hasan’ı çağırdım. Zavallının bir şeyden haberi yoktu. Koşarak arkamdan geldi. Babam pek sertti. Bir bakışından ödümüz kopardı. Hasan’a dedi ki:

“Eğer yalan söylersen seni döverim!..”

“Söylemem.”

“Pekala, bu kaşağıyı niye kırdım?”

Hasan, Dadaruh’un elinde duran alete şaşkın şaşkın baktı. Sonra sarı saçlı başını sarsarak,

“Ben kırmadım” dedi.

“Yalan söyleme, diyorum.”

“Ben kırmadım.”

Babam tekrar,

*“Doğru söyle, darılmayacağım. Yalan çok fenadır” dedi.
Hasan, inkarında inat etti. Babam hiddetlendi. Üzerine yürüdü,
“Utanmaz yalancı” diye yüzüne bir tokat indirdi.”
(Ömer Seyfettin,2005b: 23- 24).*

Babam, her sabah dışarıya giderken bir kere ahıra uğrar, öteye beriye bakardı. Ben o gün gene ahırda yalnızdım. Hasan, evde hizmetçimiz Pervin'le kalmıştı. Babam, çeşmeye bakarken yalağın içinde kırılmış kaşağıyı gördü. Dadaruh'a haykırdı:

– Gel buraya!

.....

Soluğum kesilecekti. Bilmem neden, çok korkmuştum. Dadaruh şaşırdı, kırılmış kaşağı meydana çıkınca. Babam, bunu kimin yaptığını sordu. Dadaruh:

– Bilmiyorum, dedi.

Babamın gözleri bana döndü. Daha bir şey sormadan:

– Hasan, dedim.

– Hasan mı?

– Evet, dün Dadaruh uyurken odaya girdi. Sandıktan aldı. Sonra yalağın taşında ezdi.

– Niye Dadaruh'a haber vermedin?

– Uyuyordu.

– Çağır şunu bakayım.

– ...

Çitin kapısından geçtim. Gölgeyi yoldan eve doğru koştum. Hasan'ı çağırdım. Zavallının bir şeyden haberi yoktu. Koşarak arkamdan geldi. Babam çok sertti. Bir bakışından ödümüz kopardı. Hasan'a dedi ki:

– Eğer yalan söylersen seni döverim.

– Söylemem.

– Pekâlâ, bu kaşağıyı niye kırdın?

Hasan, Dadaruh'un elinde duran alete şaşkın şaşkın baktı. Sonra sarı saçlı başını sarsarak:

– Ben kırmadım, dedi.

– Yalan söyleme, diyorum.

- Ben kırmadım.
 Babam tekrar:
 - Doğru söyle, darılmayacağım. Yalan çok kötüdür, dedi.
 Hasan, yapmadığını söylemesinde inat etti. Babam öfkeleni. Üzerine yürüdü, "Utanmaz yalancı." diye yüzüne bir tokat indirdi. (Ömer Seyfettin, 2005g: 6- 7- 8).

Kaşağı öyküsü, Ömer Seyfettin'in çocuklar tarafından en çok sevilen öyküsüdür. Çünkü kahramanları çocuktur ve çocuklar kahramanı çocuk olan öyküleri okumaktan keyif alırlar. (Oğuzkan, 1997: 308). Dolayısıyla çocuk kahramanların başından geçen olaylar, onları daha çok etkiler. Öyküde anlatıcının kardeşine iftira atması olumsuz bir eylemdir. Diğer bir olumsuz eylem ise, babalarının anlatıcıya inanıp Hasan'a inanmamasıdır. Hasan'ın yalan söylediğinden emin olmasıdır. Çocuklarına adil davranmamasıdır.

Öyküde olumsuzlukların başlangıcı anlatıcının kaşağıyı kırmasıyla başlar. Selahattin Dilidüzgün (2005: 18), öyküde çocuğun kaşağıyı kırmasını çocukların anneden uzak kalmalarına, otoriter babaya, tımar yapmaya özendirip yasaklamaya ve çocuğa karşı güvensizlik duyulmasına bağlamaktadır. Görüldüğü gibi anlatıcı babasından korktuğu için kardeşine iftira atar. "Nefesim kesilecekti; bilmem neden, çok korkmuştum." cümlesiyle korkusunu ifade eder. Yine de kardeşine iftira atması çocuklar için kötü örnek oluşturabilir. Babasının Hasan'a inanmayışı ve ona tokat atarak ağır bir ceza verışı de diğer bir olumsuz örnek kabul edilebilir.

Sonuç olarak, Kaşağı öyküsü bazı kötü örnekler içerse de çocukların dünyasından, yaşamın gerçeğinden izler taşısa da Yemin, Başını Vermeyen Şehit, Yüksek Ökçeler veya Tos öyküleri kadar olumsuz örnek olarak nitelendirilemez..

Perili Köşk: Hacı Niyazi Efendi, evini kiralamakta; ancak kira kontratını imzalattıktan sonra peri kılığına girip kiracıların korkup kaçmasını sağlamaktadır. Öykü kahramanı Sermet Bey bunu fark ederek ona altı yıllık kira bedelini ödediğini belgeleyen kontrat imzalatır:

"Sermet Bey, dokununca kaybolmadığı için bu hayalin peri filan olmadığını hemen anlamıştı. Peşini bırakmadı. Kovaladı. Çamlığın sonundaki alçak duvara dayalı bir tahtaya tırmanırken yakaladı. Gayet

kuvvetliydi. Hayal, mukabele imkanı olmadığını anlayınca çırpınmaktan vazgeçti. Sermet Bey,

“Ben sana elalemle alay etmesini gösteririm” diye zavallı hayali sırtladı. Köşke doğru sürükledi. Bağırды:

“Lamba getirin, suratını görelim.”

...

Köşk halkı bahçe kapısına inmişti.

“İnsanmış, kerata! Ben dünyada ecinni filan yoktur, demez miyim.”

Hayal bir türlü beyaz çarşafı başından bırakmak istemiyordu. Sermet Bey zorla çekti. Sakalı bıyığına karışmış Hacı Niyazi Efendiyi görünce şaşırdı. Biçare, yüzünü göstermemek için elleriyle örtüyordu. Arkasındaki Şam kumaşından gecelik entarisi yırtılmıştı.

Sermet Bey bir kahkaha attı.

Kızlar, çocuklar, hizmetçiler alıklaştılar.

Büyük Hanım,

“Niçin ümmeti Muhammet’i korkutup deli ediyorsun a efendi?...” dedi.

Sermet Bey,

“Onun sebebini ben bilirim!” cevabını verdi.

Sonra büyük kızına hokka kalemle, yazıhanedeki kontrat kağıdını çabucak getirmesini söyledi. Hacı Niyazi Efendi donmuş gibi, sorulan şeylere hiç cevap vermiyor, hep yüzünü karanlıklara çeviriyordu. Kontrat kağıdıyla hokka kalem gelince, Sermet Bey,

“Haydi bakalım, al eline kalemi!... Yüreğine indirdiklerinin, düşürttiğün çocukların cezasını görmek istemiyorsan söylediğimi yaz. İmzayı bas!” dedi.

Hacı Niyazi Efendi mihaniki bir hareketle kalemi kapdı. Sermet Bey’in kelime kelime söylediklerini tereddüt etmeden yazdı:

“Kiracım Sermet Bey’den köşkün altı senelik kirası olan bin seksen lirayı peşinden aldım.”

“Hah, şöyle!...”

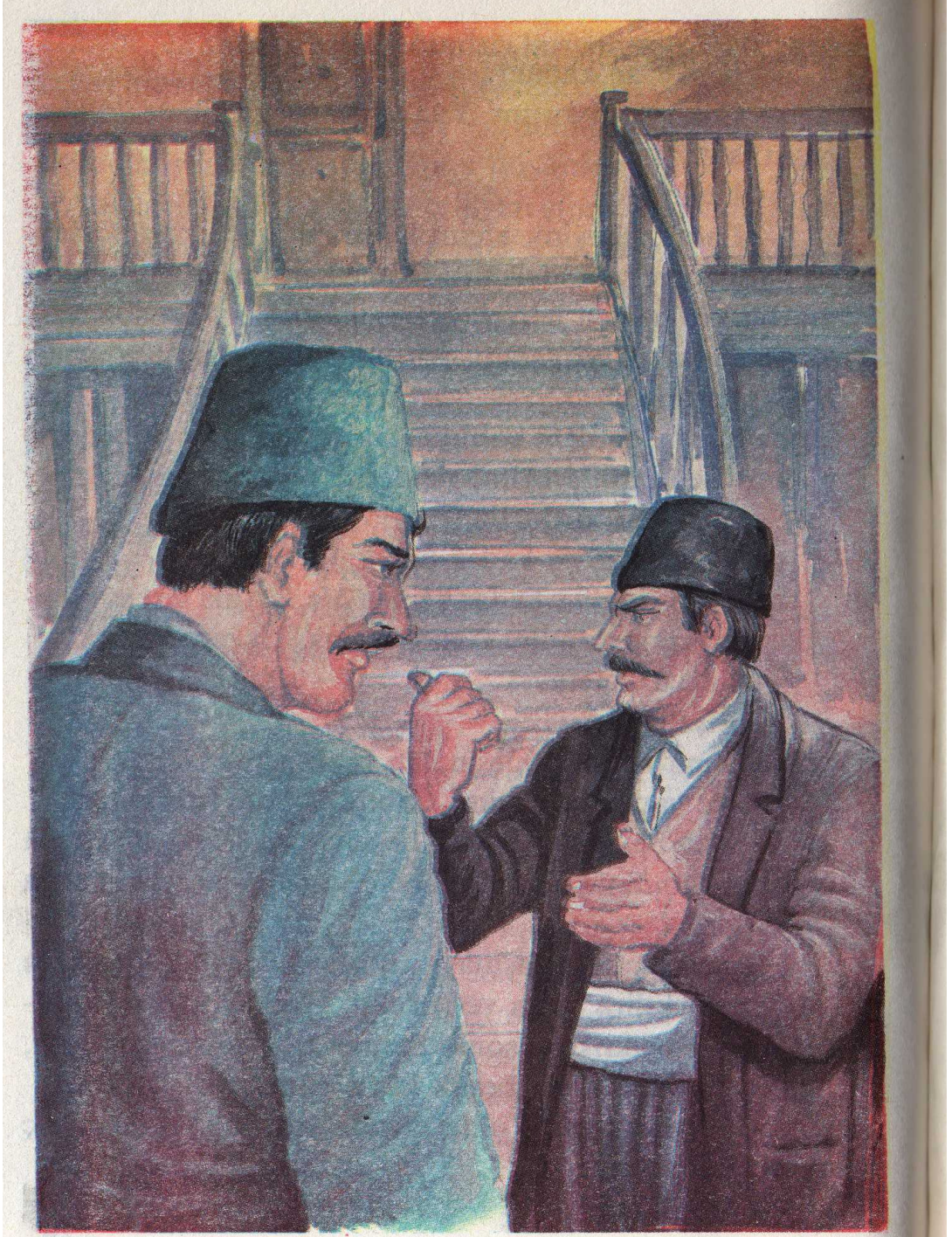
...

İmzasını attı. Beyaz örtüsüne bu sefer yarım bürünmüş olduğu halde, her gece sır olduğu tarafa gitti.

Sermet Bey’in iki senedir köşkte oturabildiğine herkes hayrette kaldı. Komşuları Hacı Niyazi Efendi’ye,

“Galiba senin evin ecinnileri, başka eve göç ettiler. Yeni kiracın hiç çıkacağa benzemiyor!” dedikçe, evvela sararıyor, sonra kızarıyor, şu cevabı homurdanıyordu:

“Ne aptes, ne oruç, ne namaz, ne niyaz... Karılı erkekli, çoluklu çocuklu hepsi akşamdan sabaha kadar sarhoş! Ayol onlara ecinni değil, şeytan bile görünmez!” (Ömer Seyfettin, 2005b: 134- 135).

(Ömer Seyfettin, 72).

Sermet Bey, dokununca yok olmadığı için bu hayaletin peri filan olmadığını hemen anlamıştı. Peşini bırakmadı. Kovaladı. Çamlığın sonundaki alçak duvara dayalı bir tahtaya tırmanırken yakaladı. Oldukça güçlüydü. Hayalet, karşı koyamayacağını anlayınca çırpınmaktan vazgeçti. Sermet Bey,

— Ben sana herkesle alay etmesini gösteririm diye, zavallı hayaleti sırtladı. Köşke doğru sürükledi.

Bağırdı:

— Lamba getirin, yüzünü görelim.

—

Köşk halkı bahçe kapısına inmişti.

— İnsanmış kerata! Ben dünyada ecinni filan yoktur, demez miyim.

Hayalet, bir türlü beyaz çarşafı başından bırakmak istemiyordu. Sermet Bey, zorla çekti. Sakalı bıyığına karışmış Hacı Niyazi Efendi'yi görünce şaşırdılar. Çaresizlik içinde, yüzünü göstermemek için elleriyle örtüyordu. Arkasındaki Şam kumaşından gecelik giysisi yırtılmıştı.

Sermet Bey bir kahkaha attı.

Kızlar, çocuklar, hizmetçiler alıklaştılar.

Büyük hanım,

— Niçin herkesi korkutup deli ediyorsun a efendi?... dedi.

Sermet Bey,

— Onun nedenini ben bilirim! karşılığını verdi.

Sonra büyük kızına hokka kalemle anlaşıma kâğıdını çabucak getirmesini söyledi. Hacı Niyazi Efendi donmuş gibi sorulan şeylere hiç karşılık vermiyor, hep yüzünü karanlıklara çeviriyordu. Anlaşıma kâğıdıyla hokka kalem gelince, Sermet Bey,

— Haydi bakalım, al eline kalemi!... Yüreğine indirdiklerinin, düşürttüğün çocukların cezasını görmek istemiyorsan söylediğimi yaz. İmzayı bas! dedi.

“Kiracım Sermet Bey'den köşkün altı yıllık kira parası olan bin seksen lirayı peşin olarak aldım.”

— Hah, şöyle!...

—

İmzasını attı. Beyaz örtüsüne bu sefer yarım bürünmüş olduğu halde, her gece toz olduğu yöne gitti.

Sermet Bey'in iki yıldır köşkte oturabildiğine herkes şaşır kaldı. Komşuları Hacı Niyazi Efendi'ye:

— Galiba senin evin ecinnileri, başka eve göç ettiler. Yeni kiracın hiç çıkacağı benzemiyor! dedikçe önce sararıyor, sonra kızarıyor, şu karşılığı homurdanıyordu:

— Ne abdest, ne oruç, ne namaz, ne dua... Karılı erkekli, çoluklu çocuklu hepsi akşamdan sabaha kadar sarhoş. Ayol onlara ecinni değil, şeytan bile görünemez!

(Ömer Seyfettin, 78- 79).

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında kişiler arası davranışlarda hoşgörü ve dayanışmanın önemi, doğruluğun, dürüstlüğün değeri gibi temalar işlenmelidir (Kıbrıs, 2006: 26). Hacı Niyazi Efendi'nin peri kılığına girerek kiracıları evinden kaçırmaması ve bu sayede para kazanması dürüstlükten uzaktır. Bu nedenle Perili Köşk'te de benzer olumsuzlukların var olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Sonuç olarak, çocuklar, bulundukları yaş gereği, okudukları kitaplardan büyüklere göre daha fazla etkilenirler. Çünkü okudukları kitaplardaki kahramanların ve olayların etkisinde kalabilmekte ya da kahramanlarla özdeşleşmektedirler. Dikkat edilmesi gereken nokta, çocukları olumsuz yönde etkilemeyecek olaylarla örülmüş kitapları onlara sunabilmektir. Bununla beraber çocuklara tavsiye edilecek kitaplar, çocukların, gözlemlene, karşılaştırma, sınıflandırma, uygulama ve eleştiri yapma gibi bilişsel boyutlu davranışlarını geliştirmelidir (Sever, 2003: 45).

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında ele alınan konu, durum ve olaylar çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olduğu ölçüde önem kazanır. Sever (2003: 112)'e göre nitelikli çocuk kitapları çocuklar için bilişsel, duyuşsal ve devinışsel içerikli davranışlar edinebilecekleri kültürel bir çevre yaratır. Çocukların bu çevrede mutlu olmalarını sağlayacak olan temel etken, onlara özgü bir dünyanın yaratılmış olmasıdır.

Yazınsal nitelikli çocuk kitapları, insan kişiliğinin şekillenmeye başladığı çocukluk döneminde çocukları iyi örneklerle buluşturmalıdır. Özdeşim kurdukları kahramanlardan etkilendikleri için, kahramanlar fiziksel ve ruhsal özellikleriyle çocuklar için model oluşturmaktadır.

“Çocuk kitapları, yaşam çizgisinde karşılaşılabilecek sorunlara oluşturulacak yanıtları, verilecek tepkileri sanatçı bakış açısıyla örneklendiren bir kaynaktır. Bu kaynak, çocuklara insanların farklı özelliklerde olabileceğini sezinletir; değişik kültürdeki yaşamı ve insan ilişkilerini tanıtır. Çocukların yaşam çevrelerini genişletir, o çevrelerden sayısız duygu ve düşünce örnekleriyle buluşmasını sağlar.”

(Sever, 2003: 47).

6. ÖYKÜ KİŞİLERİYLE İLGİLİ BETİMLEMELER

Kahraman, TDK (2005: 1035)'nin sözlüğünde “Roman, hikâye, tiyatro vb. edebiyat türlerinde en önemli kişi.” olarak tanımlanır.

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında, masal ve masalımsı eserler dışında, kişiler gerçek veya gerçeğe uygun olmalıdır ki çocuklar okudukları kitaplarla, başlarından türlü olaylar geçen kişilere inanmakta zorlanmasınlar. (Oğuzkan, 1997: 308). Çocukların çevresinde yer alan varlık ve kişiler kahraman olarak seçilirse (Kıbrıs, 2001: 27) çocuklarla kitaplar arasında daha sıkı bir bağ kurulacaktır. Bunun yanında, çocuklar, kendi yaşlarındaki kimselerin başlarından geçenleri dinlemekten ve okumaktan keyif alırlar. Bu nedenle kahramanı çocuk olan kitapların ilgilerini çekmesi çok doğaldır. Kitaplarda az sayıda kişi bulunmalıdır. Bir ana kahraman etrafında diğer kahramanlar anlatılmalıdır. Çok kahraman bulunursa olaylar ve olgular karmaşık olacaktır ve çocuklar bu karmaşıklıkla anlayabilecek düzeyde değillerdir.

Sedat Sever (2003: 85- 86), Lukens ve Emin Özdemir'in kahramanların değişik yollarla geliştirilebileceğini belirttiklerini açıklayarak bu yolları şöyle sıralar:

- Davranışlarıyla ve eylemleriyle
- Konuşmalarıyla
- Fiziksel özellikleriyle
- Diğer karakterlerin yorumlarıyla
- Yazarın yorumuyla

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında az sayıda kahraman olması gerektiği daha önce belirtilmişti. Çok sayıda açık karakterin bulunması, çocukların hangi kahramanla özdeşim kurmaya karar verirken sorunlarla karşılaşmasını sağlayabilir. Dolayısıyla çocuklar, bu süreçte okuma eyleminden uzaklaşabilirler.

Ömer Seyfettin kahramanlarını yukarıda belirtilen her yolu kullanarak betimlemiştir. Öyküler incelendiğinde betimlemelerin geniş yer tuttuğu, özellikle kahramanların abartılı olarak betimlendiği görülmüştür.

Beyaz Lale: Ömer Seyfettin, öykü kahramanı Radko'yu şöyle tasvir eder:

“Bu, gayet mükemmel tahsil ve terbiye görmüş bir gençti. İdadi devresini İstanbul'da Galatasaray Sultanisi'nde bitirmiş, bin dokuz yüzde Sofya harbiyesinden erkânıharplikle çıkmış, birkaç sene sonra ihtiyata

nakletmişti. Asil ve zengin bir çiftçi olan babasının bitmez tükenmez denilen parasıyla yaşıyor, hayatının bir kısmını çılgın eğlencelerle, bir kısmını da milli işlerle, yani Makedonya teşkilatıyla, bomba amirliğiyle geçiriyordu. Çünkü hayatının bütün yazılarını Makedonya'da geçirir, teşkilatı teftiş eder, komite mahkemesince verilip de nasılsa icra olunmayan muallâk ve mukaddes kararları yerine getirirdi. Çok zengin olduğundan paranın onca ehemmiyeti yoktu. Bütün ruhu, bütün mevcudiyeti mefkûresinde toplanmış, mefkûresinde birikmişti: Büyük Bulgaristan İmparatorluğu...

Esvap giydirilmiş bir tunç kadar güzel ve mütenasip vücudu vardı. Boyu uzundu, yalnız biraz fazla semizdi. Sol kolunu yürürken ve ayakta dururken hep kalçasına dayardı. Az lakırdı söyler, sık ve siyah kaşlarının altında asla kırpmadığı iri, parlak, sabit ve siyah gözlerini hep önüne diker, sanki hep önündeki Tuna'dan Korent'e, Boğaziçi'nden Drac'a kadar yeşil Bulgar rengine boyanmış hayali bir haritayı tetkik ederdi." (2000: 8-9).

"Cami tarafından çete reislerinin birkaç askerle konuşarak geldiklerini gördü. Bu reisler çok saçlı, silahlanmış heriflerdi. Hepsi "Balkaneski"yi tanırlar, ona karşı korku ile karışık muhabbet, dehşet ile karışık ihtiram beslerlerdi. Sofya'ya giden bir Makedonyalının onu görmemesi imkânsızdı. Makedonya komitasının bu korkunç müfettişi adam kesmekten hazzetmezdi. Öldüreceği, laf söyleteceği adamı diri diri fırına kor, gözünün önünde yakardı. En kaşarlanmış, birden ziyade öldürmüş çete reisleri bile, Balkaneski'nin cehennemi andıran fırını karşısında kalplerinin ürperdiğini duyarlar, onun soğukkanlılığından titrerlerdi." (Ömer Seyfettin, 2000: 11).

5 Bu, çok iyi eğitim ve öğretim görmüş bir gençti. Orta öğrenimini İstanbul'da Galatasaray Lisesinde de bitirmiş, bin dokuz yüzde Sofya Harp Okulunu bitirerek subay olmuştu. Birkaç yıl sonra yedeğe alınmıştı. Soylu ve zengin bir çiftçi olan babasının bitmez, tükenmez denilen parasıyla yaşıyor, hayatının bir kısmını çılgın eğlencelerle, bir kısmını da millî işlerle, yani Makedonya örgütü ile bomba işleriyle geçiriyordu. Bekârdı. Evlenmeye zaman bulamamıştı. Çünkü hayatının bütün yazılarını Makedonya'da geçirir, örgütü denetler, komite mahkemesince verilip de nasılsa yerine getirilmeyen sürüncemede kalmış, kutsal kararları yerine getirirdi. Çok zengin olduğundan paranın onca önemi yoktu. Bütün ruhu, bütün varlığı ülküsünde birikmişti: Büyük Bulgaristan İmparatorluğu...

Giyisi giydirilmiş bir tunç heykel kadar güzel ve orantılı vücudu vardı. Boyu uzundu, yalnız biraz fazla semizdi. Sol kolunu yürürken ve ayakta dururken hep kalçasına dayardı. Az söz söyler, sık ve siyah kaşlarının altında asla kırpmadığı iri, parlak, sabit ve siyah gözlerini hep önüne diker, sanki hep önündeki Tuna'dan Korent'e, Boğaziçi'nden Draça kadar yeşil Bulgar rengine boyanmış hayali bir haritayı incelerdi.

Cami tarafından çete reislerinin birkaç askerle konuşarak geldiklerini gördü. Bu reisler çok saçlı, sakalları uzun, vahşi kıyafetli, tepeden tırnağa kadar silâhlanmış heriflerdi. Hepsi Balkaneski'yi tanırlar, ona karşı korku ile karışık sevgi, dehşet ile karışık bir saygı beslerlerdi. Çünkü Sofya'ya giden bir Makedonyalının onu görmesi olanak-sızdı. Makedonya Komitasının bu korkunç müfettişi adam kesmekten hazzetmezdi. Öldüreceği, lâf söylete-ceği adamı diri diri fırına kor, gözünün önünde yakardı.

En kaşarlanmış, binden çok adam öldürmüş çete reisleri bile Balkaneski'nin cehennemi andıran fırını karşısında kalplerinin ürperdiğini duyarlar, onun soğukkanlılığından titrerlerdi.

(Ömer Seyfettin, 2005g: 17- 18- 20).

Radko, gerek fiziksel gerekse psikolojik yönleriyle ayrıntılı bir biçimde tasvir edilmiştir. Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında kahramanlar abartıya kaçmadan anlatılmalıdır. Ayrıca kitaplarda kahraman olacak kişiler, özdeşim kuracakları için, çocukların dünyasında bulunabilecek kişiler arasından seçilmelidir. Radko'nun şiddet ve cinsellik içeren tutumlarıyla çocuklar için uygun bir model olamayacağı söylenebilir.

“Çocukların önemsedikleri kişilerin duygu, düşünce ve davranışlarını benimseyip kendilerine özgü davranışlara dönüştürdüğü bir dönemde, kitaplar, yarattığı kahramanlarla, öykünebilecek yeni modeller yaratır. Bu modellerin çocuk gerçekliğine uygun ve onların girişimciliğini destekleyecek eylemleri, çocukları da benzer davranışları yinelemeye sevk eder.” (Sever, 2003: 48).

Pembe İncili Kaftan: Öyküde, Muhsin Çelebi'nin yanında şiddet içeren eylemleriyle Şah İsmail tasvir edilir:

Yıkılan, sönen Akkoyunlu hanedanı üstünde Şah İsmail serserisi bir saltanat kurmuştu. Geçtiği yerlerde dikili ağaç bırakmayan, babasıyla büyük babası Cüneyt'in intikamını aldığı için delice bir gurura kapılan bu kudurmuş şah, akla gelmedik canavarlıklarla sağına soluna saldırıyordu. Kendine iltica eden tarafları bile çağırdığı ziyafette, yemekmiş gibi, kaydattırdığı büyük kazanlara atıp söğüş yapan, mağlup ettiği Özbek padişahının kafatasıyla şarap içen bu gaddar şah, dünyada hakikaten eşi görülmemiş bir zalimdi...Geçen yıl Zülkadriye hakimi Alaüddevle'den kızını istemişti. Alaüddevle kızını vermedi. İsmail, uğradığı bu red hakaretinden hiddetlendi: intikam için padişahın toprağından geçti. Müdafaasız Zülkadriye arazisine girdi, Diyarbekir, Harput kalelerini aldı. Sarp bir dağa kaçan Alaüddevle'nin oğlu ile iki torunu eline esir düştü. Şah İsmail, bu zavallıları ateşte kızartıp kebab

ettirdi. Etlerini kuzu gibi yedi...Bu şah, zalim olduğu kadar da kurnazdı...Osmanlı toprağına geçtiği için özür diliyor, birbiri arkasına elçiler gönderiyordu. O vakit Trabzon Valisi bulunan Şehzade Yavuz, babası gibi sabredememiş, Tebriz hududunu geçmiş, Bayburt'a, Erzincan'a kadar her tarafı talan etmiş, hatta şahın kardeşi İbrahim'i esir almıştı. İsmail'in elçisi şimdi bu tecaviüzden de şikayet ediyor, Osmanlı toprağına son akınlarının, padişahın devletine karşı değil, sırf Alaüddeve aleyhine olduğunu tekrarlıyordu. İşte divanda bu kurnaz, bu zalim, bu gaddar türediye gönderilecek münasip bir elçi bulunamıyordu; çünkü kendini Osmanlı hakaniyla bir tutan, hatta bütün şarkta cihangirliğini kuran bu serseri karşısında devleti temsil edecek adama karşı şüphesiz birçok münasebetsizlikler edecek; münasebetsizliklerine mukabele edeni ihtimal kazığa vuracak, derisini yüzecek, akla gelmedik kaba bir vahşetle öldürecekti.” (2006: 65-66).

du. Rahat istendikçe, dert dert üstüne çıkıyordu. Hele doğu; kan içinde, ateş, zulüm içinde kıvranıyordu. Yıkılan, sönen Akkoyunlu hanedanının yıkıntısı üstünde Şah İsmail serserisi bir saltanat kurmuştu. Geçtiği yerlerde dikili ağaç bırakmayan, babasıyla büyük babası Cüneyd'in intikamını aldığı için delice bir gurura kapılan bu kudurmuş şah, akla gelmedik canavarlıklarla sağına soluna saldırıyordu. Kendine sığınan tarafları bile çağırdığı ziyafette, yemekmiş gibi kaydattığı büyük kazanlara atıp söğüş yapan, yendiği Özbek padişahının kafatasıyla şarap içen bu zulmeden şah, dünyada gerçekten eşi görülmemiş bir zalimdi. Bayezit divanının edebiyata düşkün, sakın, iyi huylu, dindar vezirleri, onun vahşetlerini hatırlamaya katlanamazlardı. Bu zalim, bir gün mutlaka bizim sınırimıza da girecek, doğu illerini zorla almaya çalışacaktı. Bunu herkes biliyordu. Geçen yıl Zülkadriye hakimisi Alaüddeve'den nikâhla kızını istemişti. Alaüddeve kızını vermedi. İsmail, uğradığı bu red hakaretinden hidetlendi. Öç için padişahın toprağından geçti. Savunmasız Zülkadriye arazisine girdi, Diyarbakır, Harput kalelerini aldı. Sarp bir dağa kaçan Alaüddeve'nin oğlu ile iki torunu eline esir düştü. Şah İsmail, bu zavallıları ateşte kı-

zartıp kebab ettirdi. Etlerini kuzu gibi yedi. Böyle bir vah-şet doğuda yeni duyuluyordu. Savaş istemeyen padişah, Ankara'ya Yahya Paşa kumandasında bir ordu göndermekten başka bir şey yapmadı. Bu şah, zalim olduğu kadar da kurnazdı. Osmanlı toprağına geçtiği için özür diliyor, bir biri arkasına elçiler gönderiyordu. O zaman Trabzon valisi bulunan şehzade Yavuz, babası gibi sabredememiş. Tebriz hududunu geçmiş, Bayburt'a, Erzincan'a kadar her tarafı talân etmiş, hatta şahın kardeşi İbrahim'i esir almıştı. İsmail'in elçisi şimdi bu saldırıdan da şikâyet ediyor, Osmanlı toprağına son akınlarının pa-

(Ömer Seyfettin, 2005e: 6-7).

Şah İsmail, gerçek hayatta çocuklardan uzak bir karakterdir. Oysa kahramanların çocukların dünyasında bulunabilecek kişilerden seçilmesi gereklidir. Ömer Seyfettin, onun şiddet dolu eylemlerini betimlerken Muhsin Çelebi'nin onun gibi birine elçi olarak gitmeyi kabul etmesini büyük cesaret örneği olarak göstermek istemiş olabilir. Ancak yine de Şah İsmail insanları yediği, insan kafatasından şarap içtiği için çocuklar için örnek bir kahraman olma özelliği göstermez. Okuduğu veya dinlediği kahramanlarla çocukların kurdukları etkileşim, onların yeni düşsel arkadaşlar edinmesini de sağlar. (Sever, 2003: 65). Şah İsmail'in düşsel arkadaş olma özelliği taşıyor yargısına ulaşılabilir.

Öykünün başkahramanı Muhsin Çelebi fiziksel özellikleri yanında ruhsal özellikleriyle de bir çocuk okur için oldukça ayrıntılı biçimde betimlenmiştir:

“İki dakika geçmeden odanın sedef kakmalı ceviz kapısından palabıyıklı, iri, levent, şen bir adam girdi. İnce siyah kaşlarının altında iri gözleri parlıyordu. Belindeki silahlık boştu...Muhsin Çelebi, çekinmeden, sıkılmadan, ezilip büzülmekten gayet tabii bir hareketle kendine gösterilen şilteye oturdu. Sadrazam hâlâ ellerinde tuttuğu kıvrık kâğıtlara bakarak içinden, “Ne biçim adam? Acaba deli mi?” diyordu. Halbuki...hayır. Bu çelebi gayet akıllı bir insand

ı! Merde namerde muhtaç olmayacak kadar bir serveti vardı. Çamlıca ormanının arkasındaki büyük mandıra ile büyük çiftliğini işletir, namusuyla yaşar, kimseye eyvallah etmezdi. Fıkara, zayıflara, gariplere bakar, sofrasında hiç misafir eksik olmazdı. Dindardı. Ama mutaassıp değildi. Din, millet, padişah aşkını kalbinde duyanlardandı. Devletin büyüklüğünü, kudsiliğini anlardı. Yegâne mefkûresi, “Allahtan başka kimseye secde etmemek, kula kul olmamak”tı...İlmi, kemali herkesçe malumdu. İbni Kemal ondan bahsederken “Beni okutur!” derdi. Şairdi. Lakin ömründe daha bir kaside yazmamıştı. Hatta böyle methiyeleri okumazdı bile...Yaşı kırkı geçiyordu. Önünde açılan ikbal

yollarından daha hiçbirine sapmamıştı. Bu altın kaldırım, mina çiçekli, cenneti andıran nurani yolların nihayetinde daima “kirli bir etek mihrabı” bulunduğunu bilirdi. İnsanlık onun nazarında çok yüksek, çok büyüktü. İnsan arzın üzerinde Allahın bir halefiydi. Allah, insana kendi ahlakını vermek istemişti. İnsan her mevcudun fevkinde idi. Kuyruğunu sallaya sallaya efendisinin pabuçlarını yalayan köpeğe tabasbus pek yakıştırdı; ama insana... Muhsin Çelebi, her türlü zilleti hazmederek ikbal tepelerine iki büklüm tırmanan maskara harislerden, izzetinefissiz kölelerden, zahifeler gibi yerlerde sürünen mülevves esirlerden nefret ederdi. Hatta bunları görmemek için merdümگیرiz olmuştu. Yalnız muharebe zamanları Kuraba Bölüklerine kumandanlık için meydana çıkardı.” (Ömer Seyfettin, 2006: 67-68-69).

“Tekrar Muhsin Çelebi’ye baktı. Ortasında geniş bir kılıç yarasının izi parlayan yüksek alnı...alyanakları...yeni tıraşlı beyaz, kalın boynu...biraz büyücek, eğri burnu...ince sarığı...tıpkı Şehname sayfalarında görülen eski kahramanların resimlerine benziyordu. Evet, bu alnında yarası görülen kılıcın yere düşüremediği canlı bir kahramandı.” (Ömer Seyfettin, 2006: 70–71).

“...Fakat eski zengin Muhsin Çelebi, bu kaftan için girdiği borçları verip çiftliğini, mandırasını, iratlarını kurtaramadı. Elçilikten yadigar kalan atı ile murassa takımını satıp Kuzguncuk’ta minimini bir bahçe satın aldı. Onu ekip biçti. Çoluğunun çocuğunun ekmeğini çıkardı. Ölünceye kadar Üsküdar pazarında sebzevatçılık etti. Pek fakir, pek acı, pek mahrum bir hayat geçirdi. Ama yine ne kimseye boyun eğdi, ne de bütün servetini bir anda yere atmakla gösterdiği fedakârlığa dair gevezelikler yaparak boşu boşuna pohpohlandı!”

(Ömer Seyfettin, 2006: 77).

İki dakika geçmeden odanın sedef kakmalı ceviz kapısından pala bıyıklı, iri, levent, şen bir adam girdi. İnce siyah kaşlarının altında iri gözleri parlıyordu. Belindeki silâhlık boştu. Bütün kullarının dalkavukluğuna, etek öpmesine alışan sadrazam, bir an eteğine kapanılmasını bekledi. Oturduğu mor çuha kaplı sedirin her zaman öpülen ağır sıрма saçığındaki yumağı altından, içi boş küçük bir kafa gibi şaşkın duruyordu. Sadrazam söyleyecek bir şey bulamadı. Böyle göğsü ileride, kabarık, başı yukarı kalkık bir adamı ömründe ilk kez görüyordu. Kubbe vezirleri bile huzurunda iki büklüm dururlardı. Muhsin Çelebi, gayet doğal bir sesle sordu:

- Beni istemişsiniz, ne söyleyeceksiniz efendim?
- Şey...
- Buyrunuz efendim.
- Buyur oğlum, şöyle otur da...

Muhsin Çelebi, çekinmeden, sıkılmadan, ezilip büzülmeden, gayet doğal bir hareketle kendine gösterilen mindere oturdu. Sadrazam hâlâ ellerinde tuttuğu kıvrık kâğıtlara bakarak içinden, "Ne biçim adam? Acaba de-

li mi?" diyordu. Hâlbuki hayır. Bu çelebi gayet akıllı bir insandı. Merde, namerde muhtaç olmayacak kadar bir serveti vardı. Çamlıca ormanının arkasındaki büyük mandıra ile büyük çiftliğini çalıştırır, namusuyla yaşar, kimseye eyvallah etmezdi. Yoksula, zayıflara, gariplere bakar, sofrasında hiç konuk eksik olmazdı. Dindardı, ama bağınaz değildi. Din, millet, padişah aşkını kalbinde duyanlardandı. Devletinin büyüklüğünü, kutsallığını anlardı. Tek amacı; Allah'tan başka kimseye secde etmemek, kula kul olmamaktı. Kültürü, olgunluğu herkesçe bilinirdi. İbni Kemal ondan söz ederken "Beni okutur," derdi. Şairdi. Lâkin ömründe daha bir kaside yazmamıştı. Hatta böyle övgüleri okumazdı bile. Yaşı kırkı geçiyordu. Önünde açılan yükselme yollarından daha hiçbirine sapmamıştı. Bu altın kaldırım, mina çiçekli, cenneti andıran ışıklı yolların sonunda daima kirlili bir etek öpme yeri bulunduğunu bilirdi. İnsanlık onun nazarında çok yüksek, çok büyüktü. İnsan, yeryüzünün üzerinde Allah'ın bir temsilcisiydi. Allah, insana kendi ahlâkını vermek istemişti. İnsan, her varlığın üstünde idi. Kuyruğunu sallaya sallaya efendisinin pabuçlarını yalayan köpeğe yalvarma pek yakışır; ama insana... Muhsin Çelebi, her türlü aşâğılığı sindirerek yüksek makam tepelerine iki büküm tırmanan maskara aç gözlülerden, onursuz kölelerden, kâti. Ortasında geniş bir kılıç yarasının izi parlayan yüksek alını, al yanakları, yeni tıraşlı beyaz, kalın boynu, biraz büyücek eğri burnu, ince sarığı ile tıpkı şehname sayfalarında görülen eski kahramanların resimlerine benziyordu. Evet, bu alnında yarası görülen, kılıcın yere düşürmediği canlı bir kahramandı. İnsafli sadrazam, vicdanının ruhu- (Ömer Seyfettin, 2005e: 10- 11- 12).

Sadrazam ısrar etti, tekrar tekrar sordu. Kaftanın ne olduğunu bir türlü anlayamadı. Muhsin Çelebi, yaptığı ile övünecek kadar küçük ruhlu değildi. O akşam Üsküdar'a döndü. Ertesi günü, yedi bin altına geri almak için kendisini bulan sirmakeş Toroğlu'na da kaftanı ne yaptığını söylemedi. İstanbul'da hiç kimse, ünlü pembe incili kaftanın nasıl, nerede, niçin bırakıldığını öğrenemedi. Tebriz sarayındaki macera, tarihin karanlığına karıştı, sır oldu. Fakat eski zengin Muhsin Çelebi, bu kaftan için girdiği (Ömer Seyfettin, 2005e: 23).

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında betimlemeler canlı olmalı ve ruh çözümlemelerine gereğinden çok yer verilmemelidir. (Kıbrıs, 2006: 142). Muhsin Çelebi'nin, öyküde gereğinden fazla betimlendiği görülmektedir. Böyle bir durumda çocuklar okudukları kahramanın hangi yönüne dikkat edecekleri ve nasıl özdeşim kuracakları konusunda kararsız kalabilirler. Karmaşık yapıları anlayacak seviyede olmadıkları için kitapla aralarındaki bağ zayıflayabilir kanısındayız.

Ferman: Tosun Bey, öykünün başından sonuna kadar fiziksel özelliklerinden ziyade psikolojik özellikleriyle tanıtılır:

“Bu takiplerde Dergâh-ı Ali mensuplarından ve padişahın gözdelelerinden pek genç bir kahraman olan Tosun Bey yine kendini gösterdi. Tek başına dağları, ormanları, mağaraları dolaştı. Beşer, onar rastgeldiği düşmanlarla tek başına vuruşarak hepsini yere serdi. Bütün ordu yolunu temizledi. Hiçbir yasakçı, onun arkasından at süremiyor, kimse ona yetişemiyordu. İleri, geri, üç konağa birden gidiyor, uykusuzluk, yorgunluk nedir bilmiyordu. Dört sene evvel padişah, onu sipahileri arasında görmüş, güzelliğine, seci tavırlarına meftun olarak maiyetine almış, kendisine, birçok hizmetler vermiş, bir sene içinde hatta çavuşbaşılığına kadar çıkartmıştı. Henüz yirmi beş yaşındaydı. Gür siyah bıyıkları, şahin bakışlı iri ela gözleri, geniş ve kalın omuzları, levendane yürüyüşü, her göreni hayran ederdi. Muharebelerde, ayrı ayrı yerlerinden şimdiye kadar otuz yara almış ve ne kadar general kafalarını muzrağına takarak paşalara hediye getirmişti.... O, bütün ordu içinde rakipsiz bir cesaret, kahramanlık ve çabukluk enmuzeci idi. İhtiyar Zal Mahmut'tan daha kuvvetli olduğunu herkes biliyordu. Kuş gibi uçar, yılan gibi seğirtir, aslan gibi atılır, kaplan gibi parçalardı. Sadrazam en tehlikeli işlere onu saldırır, büyük ve harikulade muvaffakiyetlerden sonra padişahın huzuruna sokar, ona iltifat ettirirdi.” (2006: 11).

“Tek başına yaptığı şeyler dillere destandı. Muhasaradaki kalelere gece gizlice kurulan ince merdivenlerden çıkmış, yalınkılıç, tek

başına, düşman arasına atılmış...düşman ordugahlarının görünmeden arkasından dolaşarak, cephanelerine ateş vermiş...esir olduğu vakit yüzlerce muhafızın arasından kurtularak, kendini beklerken öldürdüğü nöbetçilerin silahları ve atlarıyla dönmüştü. Herkes onu sever, herkes ona hürmet ederdi. Hatta vezirler bile...Çünkü Tosun Bey, bu cesaretleriyle yakında beylerbeyi olacak, vezirlik için çok beklemeyecek, ihtimal...evet, ihtimal daha sakalına kır düşmeden padişahın mührüne nail olacaktı. Hem cesur, hem fazıldı! Seferlerde sedefli cura ile kahramanlık destanları söyler; sulh zamanında gayet çelebice hikmetlerle dolu gazeller, kasideler yazardı. Kılıç kabzasının nasırlattığı elinde, kalem yabancı durmuyordu. Halkın ağzında kendine dair birçok efsaneler dolaşırdı. Babasının bir emektarı onu büyüttü; haksız yere kafası kesilmiş bir beyin oğlu idi.” (2006: 12).

“Sadakatten, cesaretten, fedakarlıktan, harpten, hücumdan başka ne yapmıştı? Ta on beş yaşından beri... On senedir at sırtından inmiyordu. Bütün dünyayı dolaşıyor, en namdar kahramanların çekindikleri yere gözlerini kırpmadan atılıyordu. Muhasaradaki burçların içine, yüzlerce zırhlı düşmanın arasına tek başına yalınkılıç atıldığı zamanlar ölmediği halde...” (2006: 19).

“Pencereye yaklaştı. Siyah bulutlar daha hızlı geçiyor, tanyeri morlaşıyor, çiftliğin yanından akan küçük bir derenin hüznü ve hafif şırıltısı işitiliyordu. Bütün Rumeli, bütün Anadolu kendisini tanırdı. Anadolu’ya atlayınca hangi şehzadenin yanına gitse, muhabbetle kabul olunacağına emindi. On kişiye, yüz kişiye değil icabında bin kişiye karşı koyabilecek bir cesareti vardı. Sonra kuvveti, mahareti, çevikliği... bütün memlekette daha bir eşi yoktu. Bir kere Anadolu’ya kapağı atınca, ele geçirmek imkânsızdı. İran’a, Turan’a kadar vura kıra gider, namına birçok şanlar, şerefler ilave ederdi.” (2000: 19).

“...O, babası gibi cellâdın pis kılıcına bir koyun itaatiyle başını uzatmayacak, canını almaya gelenlerin canlarını alacaktı...” (2006: 20).

“Şan, şeref, şöret, servet, debdebe içinde yaşıyordu. Padişahın en sevgili bir gözdesi idi. Gördüğü lütufları düşündü. Sipahilik zamanlarını hatırladı. Daha on beş yaşında iken kuvveti, şecaati görenleri şaşırtıyordu. Cirit oyunlarında, güreşlerde, mübarezelerde hep birinci geliyordu.” (2006: 20).

“İhtiyar bey, bütün memlekette kahramanlığı dillere destan olan bu al yanaklı, gür bıyıklı, dağ parçası, heybetli, cesur, güzel bahadıra ıslak gözleriyle uzun uzun baktı. Acaba niçin gazaba uğramıştı. Böyle bir aslanı, cellâdın eline vermek ne büyük bir insafsızlıktı.” (2006: 22).

“Yeni uyanmış erkek bir aslan sükûnuyla gülümseyen Tosun Beyin parlak çehresi birdenbire karardı. Gür kaşları çatıldı. Şahin bakışlı iri ela gözleri açıldı. Nefret ve hiddetle kılıcını çekti.”

(Ömer Seyfettin, 2006: 23).

Saadetten, cesareten, fedakârlıktan, savaştan, hücumdan başka ne yapmıştı? Tâ on beş yaşından beri... On senedir at sırtından inmiyordu. Bütün dünyayı dolaşıyor, en ünlü kahramanların çekindikleri yere gözlerini kırpmadan atılıyordu. Kuşatma altındaki burçların içine, yüzlerce zırlı düşmanın arasına tek başına yalın kılıç atıldığı zamanlar ölmediği hâlde, şimdi bir celladın adı, köpek bir çingenenin satırı altında mı can verecekti? Geçmiş hep birden düşünüyor ve kırılır gibi olan cesareti yavaş yavaş yerine geliyordu. Doğruldu. Ayağa kalktı. Ferman ve kese yere düştü: "Ben kafamı kolay kolay vermem." dedi.

Pencereye yaklaştı. Siyah bulutlar daha hızlı geçiyor, tanyeri morlaşıyor, çiftliğin yanında akan küçük bir dere nin hüznü ve hafif şırlıtısı işitiliyordu. Bütün Rumeli, bütün Anadolu kendisini tanırdı. Anadolu'ya atlayınca hangi şehzadenin yanına gitse, sevgiyle kabul olunacağından

emindi. On kişiye, yüz kişiye değil, gerektiğinde bin kişiye karşı koyabilecek cesareti vardı. Sonra kuvveti, yeteneği, çevikliği... Bütün memlekette daha bir eşi yoktu. Bir kere Anadolu'ya kapağı atınca ele geçmek imkânsızdı. İran'a, Turan'a kadar vura kıra gider, ününe birçok şan, şeref ilâve ederdi. Tekrar kalbi, "Ama niçin? Ama niçin?"

Bu dakikaya kadar ne mutluydu. Şan, şeref, ün, zenginlik, gösteriş içinde yaşıyordu. Padişahın en sevgili gözdesi idi. Gördüğü ödüllendirmeleri düşündü. Sipahilik zamanlarını hatırladı. Daha on beş yaşında iken kuvveti, yiğitliği görenleri şaşırtıyordu. Cirit oyunlarında, güreşlerde, çarpışmalarda hep birinci geliyordu. Sonra... Kendisini

(Ömer Seyfettin, 2005f: 6- 7- 16).

Çocuklar, bir düşünce veya görüşün tekrar tekrar anlatıldığı eserlerden çok, hareket unsurunun fazla olduğu eserleri okumaktan keyif alırlar. (Oğuzkan, 1997: 308). Öyküde hareket çoğunlukla Tosun Bey'in geçmişteki başarılarından, cesaretinden ibarettir. Bu durum, gerek anlatıcı, gerekse Tosun bey'in iç konuşmalarıyla sürekli tekrar edilmektedir. Betimlemeler de oldukça abartılıdır.

Diyet: Koca Ali de Tosun Bey gibi ayrıntılı betimlenir:

“Dar kapısından başka aydınlık girecek hiçbir yeri olmayan dükkânında, tek başına, gece gündüz kıvılcımlar saçarak çalışan Koca Ali, tıpkı kafese konmuş terbiyeli bir aslanı andırıyordu. Uzun boylu, iri pençeli, kalın pazılı, geniş omuzlu bir pehlivandı. On senedir bu karanlık in içinde ham demirden dövdüğü kılıç namluları bütün Anadolu’da, bütün Rumeli’nde, serhat boylarında büyük bir nam kazanmıştı. Hatta İstanbul’da bile yeniçeriler, satın alacakları kamaların, saldırmaların, yatağanların üstünde “Amel-i Ali Usta” damgasını arıyorlardı. O, çeliğe çifte su vermesini biliyordu. Uzun kılıçlar değil, yaptığı kısacık bıçaklar bile iki kat olur, kırılmazdı...” Çifte su vermek”, sanatının, yalnız ona mahsus bir sırrı idi. Yanına çırak almaz, kimse ile çok konuşmaz, dükkanından dışarı çıkmaz, ha bire uğraşırdı. Bekardı. Hısımlı, akrabası yoktu. Memleketin yabancısıydı. Kılıçtan, demirden, çelikten, ateşten başka laf bilmez, pazarlığa girişmez, müşterileri ne verirse alırdı. Yalnız muharebe zamanları ocağını söndürür, dükkanının kapısını kilitler, kaybolur.muharebeden sonra meydana çıkardı. Şehirde ona dair birçok hikayeler söylenirdi. Kimi “cellat elinden kaçmış bir çelebi”, kimi “sevgilisi öldüğü için vakitsiz dünyayı terk etmiş bir garip” derdi. Siyah şahane gözlerinin yüksek bakışından, kibar tavrından, mağrur sükunundan, düzgün sözlerinden onun öyle adi bir adam olmadığı belli idi. Ama, kimdi? Nereliydi? Nereden gelmişti? Bunları bilen yoktu. Halk kendisini seviyordu. Şehirde böyle meşhur bir ustanın bulunması herkes için ayrı bir iftihar.” (Ömer Seyfettin, 2006: 132)

“Koca Ali, en kalın, en katı demirleri mısır yaprağı gibi incelten, kağıt gibi yumuşatan sanatını kimseden öğrenmemiş, kendi kendine bulmuştu. Daha on iki yaşındayken, sert bir beylerbeyi olan babasının başı vurulmuş, öksüz kalmıştı. Amcası çok zengindi. Debdebeli bir vezirdi. Onu yanına aldı. Okutmak istedi. Belki katında yetiştirecek, büyük mevkilere çıkacaktı. Fakat Ali’nin mizacında ”başkasına minnettar kalmak” ihtimali derin bir elem sızlatıyordu. “Ben kimseye eyvallah etmeyeceğim” dedi. Bir gece amcasının konağından kaçtı. Serseri bir adsız gibi dağlar, tepeler, dereler aştı. İsmi bilmediği memleketler dolaştı. Nihayet Erzurum’da ihtiyar bir demircinin yanına girdi. Otuz yaşına kadar Anadolu’da uğramadığı şehir kalmadı. Kimseye boyun eğmedi. Minnettar kalmadı. Ekmeğini taştan çıkardı. Alnının teriyle kazandı. Çok çalıştı. Emsalsiz işler meydana getirdi. Pek az kazanca kanaat etti. İçinde “mukaddes ateş”ten bir şule bulunan her mucit gibi, para için değil, sanatı, sanatının zevki için çalışıyordu. “Çeliğe çifte su vermek” onun aşkıydı. Gönüllü gibi muharebelere gittiği zamanlar, yeniçerilerin, sipahilerin, sekbanların içinde “Ali Usta işi”nin methini işittikçe tadı dille anlatılmaz manevi bir zevk duyardı. Ölünceye kadar böyle hiç durmadan çalışırsa, daha birkaç bin gaziye kırılmaz kılıçlar, kalkanları parçalayan çelik yatağanlar, zırhları kesen ağır saldırmalar yapacaktı. Bunu düşündükçe gülümser, tatlı tatlı yüreği çarpar, ruhundan

kopan bir hamleyle örsünün üzerinde milyonlarca kıvılcımlar tutuşurdu.” (Ömer Seyfettin, 2006: 132)

“Bütün şehir halkı, Koca Ali gibi mahir bir ustanın kolu kesileceğine acıdı. Bu kadar yakışıklı, mert, çalışkan, kuvvetli, güzel bir adamın ölünceye kadar sakat sürünmesine en duygusuz vicdanlar bile dayanamıyordu.” (Ömer Seyfettin, 2006: 139).

Dar kapısından başka aydınlık girecek yeri olmayan dükkânında, tek başına, gece gündüz, kıvılcımlar saçarak çalışan Koca Ali, tıpkı kafese konmuş terbiyeli bir arslanı andırıyordu. Uzun boylu, iri pençeli, kalın pazulu, geniş omuzlu bir pehlivandı. On yıldır bu karanlığın içinde ham demirden dövdüğü kılıç namluları bütün Anadolu'da, bütün Rumeli'de, serhat boylarında büyük bir ün kazanmıştı. Hatta İstanbul'da bile yeniçeriler, satın alacakları kamaların, saldırmaların, yatağanların üstünde "Ali Usta işidir." damgasını arıyorlardı. O, çeliğe "çifte su" vermesini biliyordu. Uzun kılıçlar değil, yaptığı kısacık bıçaklar bile iki kat olur, yine kırılmazdı. "çifte su vermek" sanatı, yalnız ona özgü bir sır idi. Yanına çırak almaz, kimse ile çok konuşmaz, dükkânından dışarı çıkmaz, sürekli

çalışırdı. Bekârdı. arkadaşısı, akrabası yoktu. Memleketin yabancısıydı. Kılıçtan, demirden, çelikten, ateşten başka söz bilmez, pazarlığa girişmez, müşterileri ne verirse alırdı. Yalnız savaş zamanları ocağını söndürür, dükkânının kapısını kilitler, kaybolur; savaştan sonra meydana çıkardı. Şehirde ona dair birçok öykü söylenirdi. Kimi; "cellât elinden kaçmış bir çelebi" kimi; "sevgilisi öldüğü için zamansız dünyayı terk etmiş bir garip." derdi. Siyah, şahane gözlerinin yüksek bakışından, kibâr tavrından, mağrur sessizliğinden, düzgün sözlerinden onun öyle sıradan bir adam olmadığı belli idi. Ama kimdi? Nereliydi? Nereden gelmişti? Bunları bilen yoktu. Halk kendisini seviyordu. Şehirde böyle ünlü bir ustanın bulunması herkes için ayrı bir övünme idi.

Koca Ali, en kalın, en katı demirleri mısır yaprağı gibi inceltten, kâğıt gibi yumuşatan sanatını kimseden öğrenmemiş, kendi kendine bulmuştu. Daha on iki yaşındayken, sert bir beylerbeyi olan babasının başı vurulmuş, öksüz kalmıştı. Amcası çok zengindi. Şatafatlı bir vezirdi. Onu yanına aldı. Okutmak istedi. Belki devlet katında yetiştirecek, büyük mevkilere çıkartacaktı. Fakat Ali'nin

gönlünde "başkasına minnettar kalmak" düşüncesi derin bir acı olarak yüreğini sızlatıyordu. "Ben kimseye eyvallah etmeyeceğim" dedi. Bir gece amcasının konağından kaçtı. Serseri bir adsız gibi dağlar, tepeler, dereler aştı. İsmi bilmediği memleketler dolaştı. Sonunda Erzurum'da yaşlı bir demircinin yanına girdi. Otuz yaşına kadar Anadolu'da uğramadığı şehir kalmadı. Kimseye boyun eğmedi. Minnettar kalmadı. Ekmeğini taştan çıkardı. Alnının teriyle kazandı. Çok çalıştı. Emsalsiz işler meydana getirdi. Pek az kazanca kanaat etti. İçinde "kutsal ateş"ten bir alevle para için değil, sanatı, sanatının zevki için çalışıyordu. "çeliğe çifte su vermek" onun aşkıydı. Gönüllü gibi savaflara gittiği zamanlar yeniçerilerin, sipahilerin içinde "Ali Usta" işinin övgüsünü işittikçe tadı dile anlatılamaz manevî bir zevk duyardı. Ölünceye kadar böyle hiç durmadan çalışırsa, daha birkaç bin gaziye kırılmaz kılıçlar, kalkanları parçalayan çelik yatağanlar, zırhları kesen ağır saldırmalar yapacaktı. Bunu düşündükçe gülümser, tatlı tatlı yüreği çarpar, ruhundan kopan bir güçlü örsünün üzerinde milyonlarca kıvılcım tutuştururdu.

Ömer Seyfettin, 2005f: 49- 50 -51).

Koca Ali, abartılı bir şekilde betimlenmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında betimlemeler çok uzun tutulmamalıdır. Koca Ali'nin amcasına minnet duymamak için konağından kaçması, Hacı Kasap'a köle olmamak için kolunu kesmesi somut dönemden soyut döneme yeni geçen çocuklar için uygun yaşantı örnekleri değildir. Bu kadar yoğun duyguları 9-11 yaşında bir çocuktan çözümlemesi beklenemez.

Havyar: Hüsam Efendi'yi hem anlatıcı hem de Hamdune Hanım betimler:

"Nihayet Hüsam Efendiyi Topkapı'nın ücra bir mahallesinde keşfetti. Henüz yirmi yaşına giren bu genç, o zaman evkafa devam ediyordu. O kadar utangaçtı ki... Selam verseler, gelincik çiçeği gibi kızarıverirdi. Rakı, tütün, enfiye, bira, tiyatro, filan ne olduğunu bilmiyordu. Daha ömründe bir defacık olsun Köprü'yü geçmemiş karşıya ayak basmamıştı. Fakir bir türbedar olan merhum babasından kalma ödenecek bir borç gibi, beş vaktinin arasına habire nafile namazları sıkıştırıyor, Ramazanı tuttuktan başka, Üç Aylar'ı bile bozmuyordu. Mahalleli, Hüsam Efendiden bahsolunurken: "Mutlaka bir gün erecek, evliya olacak!" derlerdi. Hamdune Hanım, bu gencin harikulade iffetine,

sofuluğuna, Müslümanlığına hayran kaldı. İri, çarpık burnuna, koyu, yağlı sarıya çalan kötü rengine, bodur boyuna, sübekten büzülmüş eğri bacaklarına bakmadı.” (Ömer Seyfettin, 2001a: 116).

“Hakikaten Hüsam Efendi öyleydi. Gözlerini yerden kaldırmaz, dişi erkek, kimsenin suratına dik dik bakamazdı.

Fakat... Ah bu muharebe! Her şeyi altüst ettiği gibi, Hüsam Efendiyi de, kaymak gibi karsının koynunda, kaynanacığının dizi dibinde rahat bırakmadı. Kırkını geçtiği halde askere aldılar. Sonra bir kolayını buldu, kurtuldu. Ama Erenköy halkı fevkalade iffetine mükâfat olarak onu kendilerine fahri ekmek müvezzii yapmak istediler. Derken, kooperatif şirketine sokmaya kalktılar. Hatta müdür yaptılar! Kaynanacığının parasıyla şimdiye kadar, rahat rahat yaşayan Hüsam Efendiye ansızın bir ticaret hevesi geldi. Beş yüz lira sermaye ile bin, bin beş yüz, iki bin lira kazandı. Müdürlükten istifasını verdi. Ticarete atıldı. Artık tamamıyla yırtılmıştı. Yüzde on bin karı bile az görüyor, yüzde yüzbin kazanmak için akla gelmez yüzüzlüklere cesaret ediyordu. Eski mahcup, sıkılgan Hüsam Efendi, şimdi çaçaron bir şey olmuştu. Güliyor, ötüyor, kahkahaları attığı vakit, köşkü çingır çingır ötüyordu.” (2001a: 117).

“Eskiden, “öyle, hayır”dan başka hiçbir söz bilmeyen sükuti Hüsam Efendi, şimdi önüne rasgelenlere cır cır konuşuyor, alay ediyor, açık saçık latifeler yumurtluyor, daha sonra kocaman ağzının içindeki çürük dişleri gösteren geniş bir kahkaha ile arsız arsız güliyordu. “Hazırcevap”lığı bir meziyet edinmişti. Kendisine ne sorulursa güya tuhaf bir kelimeyle cevap verirdi.” (Ömer Seyfettin, 2001a: 117).

Nihayet Hüsam Efendiyi Topkapı'nın üç-
ra bir mahallesinde keşfetti. Henüz yirmi
yaşına giren bu genç, o zaman vakıflara
devam ediyordu. O kadar utangaçtı ki... Se-
lâm verseler, gelincik çiçeği gibi kızarıverir-
di. Rakı, tütün, nargile, bira, tiyatro, filân ne
olduğunu bilmiyordu. Daha ömründe bir de-
facık olsun Köprü'yü geçmemiş karşıya
ayak basmamıştı. Fakir bir türbedar olan
rahmetli babasından kalma ödenecek bir
borç gibi, beş vaktinin arasına habire nafile
namazları sıkıştırıyor, ramazanı tuttuktan
başka üç ayları bile bozmuyordu.

Mahalleli, Hüsam Efendiden bahsolunur-
ken:“Mutlaka bir gün erecek, evliya olacak!”
derlerdi. Hamdune Hanım, bu gencin hari-
kulâde iffetine, sofuluğuna, Müslümanlığına
hayran kaldı. İri, çarpık burnuna, koyu yağ-
lı sarıya çalan kötü rengine, bodur boyuna,
sübekten büzülmüş eğri bacaklarına bak-

Hakikaten Hüsam Efendi öyleydi. Gözlerini yerden kaldırmaz, dişi erkek, kimsenin suratına dik dik bakamazdı.

Fakat... Ah bu savaş! Her şeyi altüst ettiği gibi, Hüsam Efendiyi de, kaymak gibi karısının koynunda, kaynanacığının dizi dibinde rahat bırakmadı. Kırkını geçtiği hâlde askere aldılar.

Sonra bir kolayı buldu, kurtuldu. Ama Erenköy halkı çok namuslu biri olarak onu kendilerinin fahri ekmek dağıtıcısı yapmak istediler.

Derken, kooperatif şirketine sokmaya kalktılar. Hatta müdür yaptılar! Kaynanacığının parasıyla şimdiye kadar, rahat rahat yaşayan Hüsam Efendiye ansızın bir ticaret hevesi geldi. Beş yüz lira sermaye ile bin,

bin beş yüz, iki bin lira kazandı.

Müdürlükten istifasını verdi. Ticarete atıldı. Artık tamamıyla yırtılmıştı. Yüzde on bin kârı bile az görüyor, yüzde yüz bin kazanmak için akla gelmez yüzsüzlüklere cesaret ediyordu.

Eski mahcup, sıkılgan Hüsam Efendi, şimdi çaçaron bir şey olmuştu. "Vaktim yok!" diye namazı niyazı bıraktı. Gülüyor, ötüyor, kahkahaları attığı vakit, köşkü çingir çingir öttürüyordu. Damadının bu hâli Hamdune Hanımı fena hâlde etkiledi. Üzülüyor, sıkılıyor:

- Yarabbim! Bu adam kırkıktan sonra "yalaka" oldu! diyordu.

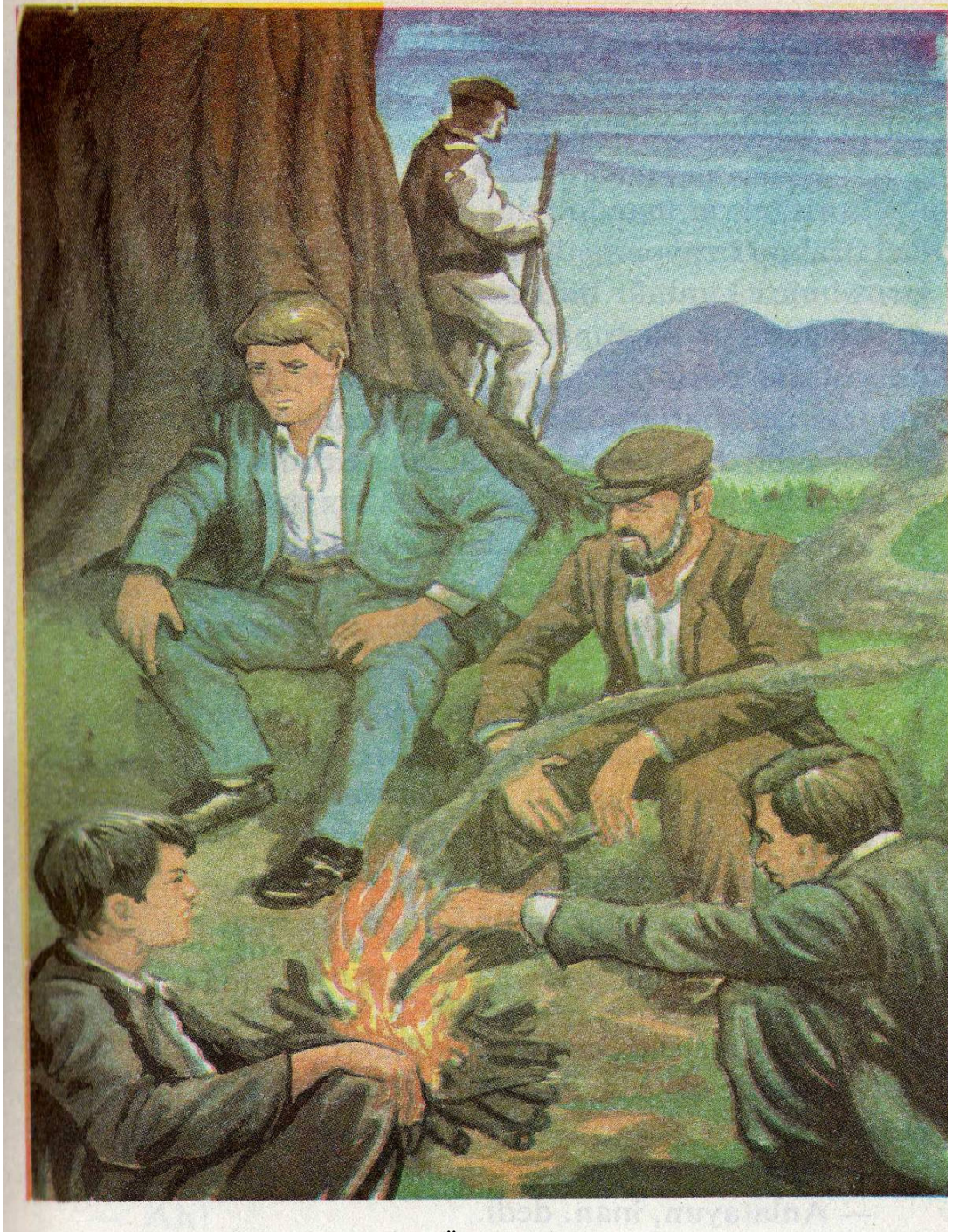
Eskiden “öyle hayır” dan başka hiçbir söz bilmeyen sessizliği Hüsam Efendi, şimdi önüne rastgelenle cır cır konuşuyor, alay ediyor, açık saçık şakalar yumurtluyor, daha sonra kocaman ağzının içindeki çürük dişleri gösteren geniş bir kahkaha ile arsız arsız gülüyordu. “Hazırcevap”lığı bir meziyet edinmişti. Kendisine ne sorulursa güya
(Ömer Seyfettin, 2003b: 55- 57- 58).

Öykülerde, birtakım duygu ve düşüncelerin aktarılmasında en önemli işlev kahramanlara düşmektedir. Onların yeni deneyimler kazanması ve başka insanların başından geçen olaylara tanık olmaları hayatı daha iyi anlamalarını sağlar. Ancak Hüsam Efendi, bu yönüyle çocuklar için olumlu bir örnek değildir.. Başlangıçta oldukça mülayim, dindar ve sessiz olan bir insanın ticarete atılınca neden böyle arsız, yüzüstü, saygısız, alaycı olması çocukların bunca durumun kavranması belirtilen yaştaki çocuklar için oldukça zordur. Hüsam Efendi’nin aynı zamanda evdeki hizmetçiye sataşması ve hatta bir gece odasına dalması çocuklar için tartışılmayacak denli bir olumsuzluktur.

Bomba: Koca Ali veya Muhsin Çelebi kadar olmasa da Bomba öyküsünün kahramanı Boris ayrıntılı betimlenir:

“Boris ancak yirmi beş yaşında vardı. Babası İstoya’nın bir tanecik oğluydu. Köyünde, Sofya’dan gelen muallimde okuduktan sonra, genç papazın delaletiyle kendisi de Sofya’ya gitmiş, orada tahsilini bitirmişti. Beş sene nihayetinde potursuz ve kuşaksız dönen dinç ve güzel Boris, babasının evinde, ihtiyar anasının yanında çok oturmamış, bir gün dağa çekilip gitmişti. Senede ancak birkaç defa geceleyin gelir, anasıyla babasıyla görüşür, yine kaybolurdu. Genç Türkler hiç beklenilmeyen Meşrutiyeti ilan edince, o da bütün arkadaşları gibi şehre inmiş, silahını hükümete teslim etmiş ve köyüne gelmişti. Fakat anası yoktu. O, üç ay evvel, “Ah, Boris! Ah Boris!” diye ölmüştü. Gözlerinin açık kaldığını ve papaz, eliyle kapamaya çalıştığı halde muvaffak olamadığını komşular söylüyorlardı. Issız ormanlarda, korkunç kayalıklarda, hep kamersiz gecelerin karanlıkları içinde geçen beş seneden sonra hüür ve serbest, parlak ve yeşil köyü pek hoşuna gitmişti. Artık babası pek ihtiyardı. Tarlaları ve çifti idare edemiyor, adamları onu aldatıyordu. İşleri eline aldı. Zaten sa’ye karşı derin bir muhabbeti vardı. Bir gün köydeki mektebin daskaliçesine rasgeldi. Tanıdı. Bu kızcağız da kendisi gibi

Sofya’da okumuştı. Konuştular ve çok sürmedi, seviştiler. İzdivaç ettiler. Magda, Boris’e vardktan sonra mektebi terk etmiş, hayatını evine, zevcine hasretmişti.” (Ömer Seyfettin, 2002: 126).

(Ömer SeyfettinSeyfettin, 5).

Boris ancak yirmi beş yaşında vardı. Baba İstoyan'ın bir tanecik oğluydu. Köyünde, Sofya'dan gelen öğretmenle okuduktan sonra, genç papazın yardımıyla kendisi de Sofya'ya gitmiş, orada okulunu bitirmişti. Beşinci yıl sonunda potursuz ve kuşaksız dönen dinç ve güzel Boris, babasının evinde, ihtiyar anasının yanında çok oturamış, bir gün dağa çekilip gitmişti. Yılda ancak birkaç defa, geceleyin gelir, anasıyla babasıyla görüşür, yine kaybolurdu. Genç Türkler hiç beklenilmeyen Meşrutiyet'i ilân edince, o da bütün arkadaşları gibi şehre inmiş, silâhını hükümete teslim etmiş ve köyüne gelmişti. Fakat anası yoktu. O, üç ay önce, "Ah Boris! Ah Boris!" diye ölmüştü. Gözlerinin açık kaldığını ve papaz, eliyle kapağa çalıştığı halde muvaffak olamadığını komşular söylüyorlardı. İssiz ormanlarda, korkunç kayalıklarda, hep aysız gecelerin karanlıkları içinde geçen beş yıldan sonra hür ve serbest, parlak ve yeşil köyü pek hoşuna gitmişti. Artık babası pek ihtiyardı. Tarlaları ve öküzleri yönetmiyor, adamları onu aldatıyorlardı. İşleri eline aldı. Bir gün köydeki okulun kadın öğretmenine rastladı. Tanıdı. Bu kızcağız da kendisi gibi Sofya'da okumuştur. Konuştular ve çok geçmeden evlendiler. Magda, Boris'e vardık-
(Ömer Seyfettin, 4).

Boris hem fiziksel hem de psikolojik olarak çocukların anlayabileceği bir biçimde betimlenmiştir. Yalnız Boris'in "Genç Türklerin Meşrutiyeti ilan edince silahını teslim etmesi"yle ilgili derin anlamı anlamayabilirler. Özdeşim kurdukları kahramanın öykünün sonunda ölmesi çocukları hayal kırıklığıyla beraber korkuya yöneltebilir. Ölüm hayatın bir gerçeğidir; fakat kahramanın kafasının komitalar tarafından kesilmesi, şiddetle ilgili kısımda belirtildiği gibi, çocukların ruhsal durumunu etkileyecek, onların daha karamsar bir kişilik geliştirmelerine yol açabilecektir.

Sonuç olarak, kahramanların iyi seçilmiş olması çocuk okurlarda okuma kültürü edinmesi bakımından önemli bir işlevi yerine getirir. Yazınsal nitelikli çocuk kitapları, çocukların karşılaşılabilecekleri olayları ve bu olayların neden-sonucunu anlamaları için öğrenme fırsatı yaratır. Çocukların öğrenmeyi sağlamasında en temel öğeyi kahraman oluşturur. Onlar okudukları veya izledikleri bir kahramana öykünerek

yeni deneyimler edinirler. Bu nedenle kahramanların iyi geliştirilmiş olması gerekmektedir. Sever (2003: 65)’e göre:

“...Kahramanların fiziksel ve ruhsal özelliklerinin abartıya kaçılmadan iyi geliştirilmiş olması, kahramanın öyküdeki olaylara yön veren etkin kişiliği, çocukları kahraman/ kahramanlarla özdeşim kurmaya yöneltir. Kahramanın yaşama bağlılığı, karşılaştığı sorunları çözmedeki kararlılığı amaca ulaşmada izlediği yöntemlerin niteliği ve bu eylemler bileşkesinin söz ve davranışlarla somutlanması, çocukları da kahraman gibi duymaya, düşünmeye ve hareket etmeye istekli kılar.”

7. RESİMLER

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında resim, çocuk okurların dikkatini çekmek ve ilgisini toplamak için etkili bir yoldur. Aynı zamanda çocukların kitap okuma sürecine, birden fazla duyusuyla katılımını sağlar, duygu ve düşüncelerini açıklama isteklerini harekete geçirir ve resim üzerinde yapılan konuşmalarla konuşma ve dinleme becerilerini geliştirir. (Sever, 2003: 183).

Kitaplardaki resimler, konuya uygun, yalın ve anlaşılır olmalıdır. Metinle resim uyum içinde olmalı, çocukların hayal güçlerini geliştirmelidir. Resimler çocukların beğenilerine ve algılama düzeylerine uygun olmalı ve metne zenginlik katmalıdır. Bunun sağlanması için de kurguya ve estetiğe özen gösterilmelidir.

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında çocukların estetik duygusunu geliştirmeyeceğinden karikatüre benzetilmiş resimler olmamalıdır. Çünkü resimler metni açıklamaya yardımcı olur, anlatımı somutlaştırır. Metni tamamlayan resimler yazıyla anlatılması zor olan konuları çizgi yardımıyla açıklar.

Çocuk kitaplarında resimleme yapılırken, yaş ve sınıf düzeyleri göz önüne alınmalıdır. (Kıbrıs, 2006: 25). Bu açıdan incelendiğinde görülür ki yayınevlerinin çocuklar için hazırladığı Ömer Seyfettin kitaplarındaki resimler çocuklara uygun değildir.

Yukarıdaki resim, Başını Vermeyen Şehit kitabının kapağı olarak hazırlanmıştır. Resim konu ile oldukça uyumlu sayılabilir fakat görsel bir şiddet içermektedir. Resimler, çocukların, birden çok duyu organlarıyla okuma sürecine katılımını sağladıkları için önemli bir görev üstlenmektedirler. Ancak bu resim

çocukların hayal güçlerinden uzaktır. Çocukların duygu, düşünce ve hayal güçlerini geliştirici olmadığı düşüncesiyle resim sakıncalıdır.

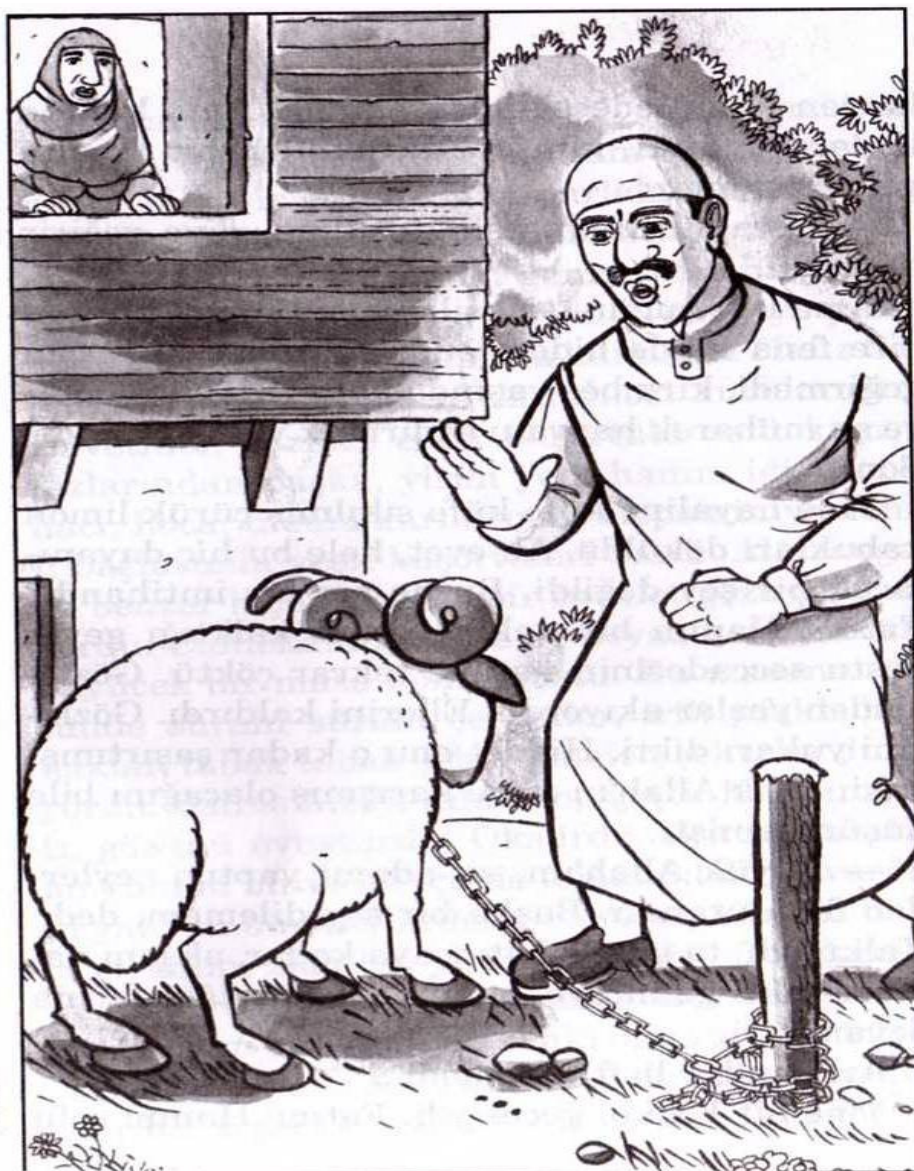
(Ömer Seyfettin, 28).

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında resimler sevimli ve uyumlu renkli olmalıdır ve çocukları kitaba yaklaştırmalıdır. Metinde anlatılanlarla ters düşmemelidir. Bomba öyküsünde Magda hamile olarak betimlenir. Ancak yukarıdaki resimde böyle bir görüntü yoktur. Kitaplarda, kahramanların metinde yansıtılan özelliklerine uygun resimler çizilmelidir, yaşadıkları ruhsal durumlar ve geçirdikleri fiziksel değişimler çocuklara duyumsatılmalıdır. (Sever, 2003: 191).

(Ömer Seyfettin, 2001c: 13).

Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarında resimler karikatüre benzememelidir. Namus öyküsünde çingenenin askerle konuşmasını ifade eden bu resim çocukların beğeni ve algılayma düzeyine uygun olmalı, metnin iletilisine zenginlik katmalıdır. (Sever, 2003: 191). Ancak yukarıdaki resim karikatür biçiminde çizilmiş, renksiz ve sevimsizdir.

ERROR: stackunderflow
OFFENDING COMMAND: ~

STACK: